

UVOD

ZNAČAJ DRESURE ZA PSE

Pas je svakako jedina životinja koja prati čoveka na svim mestima zemljine kugle. Čovek se već hiljadama godina druži sa psom i ovo prijateljstvo se u mnogim slučajevima pretvorilo u usku saradnju.

Pripitomljavajući psa još u prastara vremena, čovek je kod njega zapazio neke prirodne instinkte, koje je počeo da neguje. Još onda je kod psa uočen nagon za čuvanje, odbranu i borbu. Zahvaljujući ovim osobinama, u pasa, ljudi su postali bezbedniji, lakše su dolazili do drugih životinja, koje su im služile za hranu, nisu se plašili divljih zveri, itd. Ulovljene životinje nisu morale biti pojedene, već su pripitomljivane i čuvane uz pomoć pasa. Posmatrajući psa, zabavljajući se i igrajući se s njim, čovek je primetio, da on može da nauči i neke druge stvari, koje su korisne za čoveka. Snažni i živahni psi, koji su uporno lajali, ostavljani su za čuvare doma. Za lov su odabirani hitri, brzi psi, sa dobrim njuhom i snažnim zubima, sposobnim da napadnu divlje zveri, te da se izbore s njima. Od tako primitivnog odabiranja i negovanja svojstava, pa sve do naučnih postavki savremene genetike i selekcije u današnjem vremenu, potencirana su pozitivna svojstva i osobine, i na taj način stvorene su nove, različite rase pasa koje se i danas održavaju. Danas se računa da ima preko 300 priznatih rasa pasa u čitavom svetu.

Zahvaljujući otkriću Pavlovljevih uslovnih refleksa, koji su rađeni na psima, naglo se proširio krug radnji, koje pas može da nauči. Ovome je mnogo doprinela i zoopsihologija — nauka koja se bavi ispitivanjem nervnih i psihičkih delatnosti u životinja. I ako je ovo vek tehnike i raznih tehničkih dostignuća, pas je ostao nezamenljiv čovekov pomagač u raznim stvarima. U brdsko-planinskim područjima, naročito tamo gde ima vukova i drugih divljih zveri, nemoguće je čuvanje ovaca bez pasa. Dobar i isku-

san ovčarski pas na šarplaninskom području na primer, vredi četiri ovce ili se čak plaća u zlatu. Kao čuvar vojnih i drugih važnih objekata, pas je u stanju da zameni tri do četiri čoveka. Dok čovek može da zaspi, da bude umoran, neko da mu priđe s leđa, psu čuvaru se to ne može desiti. Psi tragači se koriste da po tragu brzo nađu zalutale planinare ili unesrećene u snežnim lavinama. Čulo mirisa kod psa je do te mere razvijeno, da on po nađenom predmetu neke osobe (pertle, dugmeta, maramice itd.), istu može prepoznati u grupi od sto ljudi. Šverceri droga su ostali zapanjeni kada ih je za to obučeni pas pronašao za manje od jednog minuta, jer tamo gde su mogli prevariti čoveka, nisu psa. Slepici ljudi uz pomoć psa bez bojazni prelaze ulicu, jer obučeni pas će stati pri crvenom svetlu na semaforu. Ovo su samo neki od primera gde su se uz pomoć vaspitanja i obuke razvila pozitivna svojstva kod psa.

Mnogim ljubiteljima pasa je želja da imaju dobro obučenog i dresiranog psa. Sa dobrom voljom i trudom to može postići svaki, ko ima prave ljubavi prema psu. Pored ovoga potrebno je poznavati i osnovna teoretska predznanja, koje nije teško naučiti. Ovo stoga što se dresura zasniva na već utvrđenim naučnim postavkama koje su proverene u praksi.

Pas se kao i druge životinje, rađa sa izvesnim nagonima. Kao četiri osnovna nagona spominju se nagon za ishranu, odbrambeni, orijentacioni i za parenje. Štene odmah po rođenju traži hranu i instinktivno dolazi do nje. U vreme parenja mužjaci u prirodi nagonski traže ženku. U cilju čuvanja poverenog mu predmeta, pas ulazi u aktivnu odbranu bez obzira na to da li će iz borbe izaći kao pobednik, pobeđeni, ili u krajnjoj liniji žrtvovati svoj život. No, i pored ovih osnovnih, postoje još i neki nasleđeni nagoni, da juri sve ispred sebe i tome slično. Neki od ovih su korisni za čoveka pa ih on razvija, dok su drugi štetni kako po čoveka tako i po psa. Štetni za psa mogu biti ako on juri mačku koja ga u odbrani može ozlediti. Ako želimo psa da obučimo za traganje, onda je štetno po nas da pas juri mačke ili druge životinje dok je na tragu, jer će ga tada izgubiti. Psi čuvari ne smeju bez potrebe da laju, i da uzimaju hranu od nepoznatih lica, koja ih mogu otrovati.

Učenje psa se zasniva pre svega na pojavi i razvijanju uslovnih refleksa, pamćenju i inteligenciji. Utiske iz spoljne sredine pas prima pomoću čula mirisa, pipanja, sluha i vida. Od njih pas najviše koristi čulo mirisa, za koje se često u krugu ljubitelja pasa kaže „da misli pomoću njega“. Za sve orijentacije u prirodi, raspoznavanje ljudi, drugih životinja i tragova i tome slično, od neocenjive koristi mu služi ovo čulo. Sluh je drugo, veoma visoko razvijeno čulo u psa. Visoko razvijeni nagon osluškivanja, budnosti i čuvanja omogućuje psu da registruje svaki i najmanji šum ili pak blizinu nekog bića. Pamćenje i inteligencija su veoma razvijeni u njega u odnosu na druge vrste životinja. Samo, odmah da napomenemo da pas živi u svome svetu i da misli i reaguje na razne nadražaje na sebi svojstven način. To je u stvari, osnov našeg prilaženja psu. Potrebno je pre svega naviknuti se da u odnosu sa psom, stvari ne posmatramo sa stanovišta čoveka, nego isključivo sa stanovišta psa, ili jednostavnije: u psu ne treba videti čoveka, nego samo psa.

Imajući u vidu probleme sa kojima se susrećemo kod dresure pasa, N. A. Saharov je napisao jednu naučno-popularnu knjigu o obuci pasa. Knjiga je pisana lakim i zanimljivim izlaganjima, koja su dostupna širokom broju ljubitelja pasa, koji imaju volju da svog psa nauče osnovnim ili čak nešto više — specijalnim radnjama.

Sama knjiga je podeljena na dva poglavlja. Da bi se postigao željeni uspeh u dresuri, potrebno je dobro poznavanje fiziologije nervnog sistema, što i predstavlja osnov u radu s psom. Za razliku od drugih izlaganja u mnogim knjigama, koja počinju direktno sa opisom pojedinih vežbi, Saharov daje čitaocu na popularan način osnovu fiziologije nervnog sistema u psa, što ujedno predstavlja i prvi deo knjige.

Drugi deo knjige posvećen je obuci, odnosno dresuri pasa. Autor ovde iznosi prvo elementarne stvari koje treba da nauči svaki pas. Za one koji žele nešto više da postignu sa svojim ljubimcem, date su složenije radnje, koje pas može savladati, kada sa uspehom prođe osnovni kurs obuke.

Imajući u vidu da na našem jeziku ima vrlo malo knjiga koje su posvećene obuci pasa, to smo mišljenja da će ova knjiga biti rado prihvaćena od širokog kruga čitalaca i ljubitelja pasa. Svako ko voli psa treba da ga obuci i vaspita. Ovo stoga što se na primeru lepo vaspitanog i dresiranog psa, širi krug ljubitelja ove plemenite i pametne životinje, koja nije samo čovekov prijatelj i saputnik u životu, već i nezamenljiv pomagač u mnogim stvarima.

Da bi se knjiga prilagodila našim čitaocima, neka poglavlja su iz osnova izmenjena i saobražena našim uslovima. Tako je kao dodatak knjizi Docent dr Vladimir Litričin, pored uvoda napisao i sledeća poglavlja: Osnovni pojmovi o rasnim psima i zdravstvena zaštita, Držanje i ishrana pasa i Pas kao čuvar automobila.

Slike u knjizi su originalne, zato posebnu zahvalnost dugujemo Odredu Milicije SUP-a Grada Beograda, Komandantu odreda **Milutinović Milisavu**, Komandiru jedinice **Vidić Miomiru**, Dreseru službenih pasa Komandiru odeljenja **Stanković Stanimiru**, drugovima iz Milicije koji nisu žalili truda da za naše čitaoce prikažu savremenu dresuru, **Milutinu Trmčiću** čije su nam sugestije bile od velike koristi, ljubitelju pasa **Jovi Miklji** i neumornom snimatelju **Slobodanu Bočarskom**, čija je želja bila da slike budu što lepše i da predstavljaju odraz vernosti.

Docent dr Vladimir Litričin

I DEO

ZNAČAJ VIŠIH NERVNIH AKTIVNOSTI U DRESURI PASA

Nervni sistem uspostavlja vezu između organa i sistema u organizmu životinje, sjedinjuje i reguliše sve funkcije organizma, prilagođuje funkcije svih organa i organizma kao celine uslovima spoljašnje sredine. Najrazvijeniji deo nervnog sistema je mozak, u prvom redu njegove dve polutke. Što je nervni sistem savršeniji to mozak, kao mesto na kojem se koncentrišu centri svih životnih funkcija, igra veću ulogu. Tako je kod svih životinja, različitih stupnjeva razvića, a naročito kod primata, pasa i drugih viših životinja.

Svako ko i poznaje gajenje pasa zna da je nemoguće objasniti ponašanje psa ako se ne zna ustrojstvo njegove nervne aktivnosti. A ako je bez znanja o tome nemoguće objasniti ponašanje psa, ono je još neophodnije za razvijanje novih navika i usavršavanja prirodnih sposobnosti psa.

Ponašanje psa podstaknuto unutrašnjim ili spoljašnjim nadražajem nazivamo njegovom „psihičkom aktivnošću“. Poznato je da sve prirodne pojave, pa i „psihička aktivnost“ životinja, imaju materijalnu osnovu. Psihička aktivnost je proizvod mozga. Zbog toga je poznavanje osnovnih zakonitosti više nervne aktivnosti jedan od prvih i neophodnih uslova za uspešno dresiranje pasa.

Dreser mora da poznaje osnove „zakona života“ životinje, u prvom redu aktivnosti pomoću kojih pas komunicira sa spolja-

šnjom sredinom: hrani se, gleda, čuje, razmnožava se, i na taj način u krajnjoj liniji obezbeđuje svoje postojanje. Poznavanje fizioloških procesa u organizmu životinje omogućuje dreseru da pravilno odabere način rada, da odredi tip nervnog sistema životinje sa kojom radi, da bez greške odabere najbolju tehniku koju će primeniti prilikom dresiranja životinje.

Na osnovu poznavanja više nervne aktivnosti životinja moguće je pravilno iskoristiti predložene metode i sa sigurnošću delovati na ponašanje psa.

U ovoj glavi ćemo izložiti minimum učenja o nervnoj aktivnosti koji je potreban da bi se razumela suština dresiranja pasa. Podatke o anatomiji i fiziologiji pasa čitaoci mogu da nađu u specijalizovanoj literaturi.

PONAŠANJE ŽIVOTINJE U SPOLJAŠNJOJ SREDINI **(Faktor spoljašnje sredine)**

Ponašanje životinje je usmereno na to da uskladi fiziološko stanje organizma i „psihičku aktivnost“ sa spoljašnjom sredinom. Životinja može da živi u određenim uslovima zato što svoj organizam prilagođava samo onim faktorima spoljašnje sredine, koji su joj neophodni za život. Promena tih uslova uvek dovodi do odgovarajućih promena u organizmu životinje.

Ako iz života psa isključimo one činioce spoljašnje sredine sa kojima je on tesno povezan, njegov život će postati nemoguć. Uzajamna povezanost organizma sa spoljašnjom sredinom ostvaruje se preko razmene materija.

Bez razumevanja ovih najvažnijih zakona života nije moguće shvatiti život živog organizma, a da se pri tome ne sukobimo sa mogućnošću da izazovemo neki poremećaj kod njega. Pre nego što se pokušaju promeniti, potrebno je upoznati zakon života životinje.

Iz ovoga se može zaključiti da ukoliko želimo da izmenimo prirodu životinje, njene navike, ponašanje itd. možemo to učiniti samo određenim načinima, u određenim granicama, uzimajući u obzir vreme i mesto, način i uslove života organizma.

Ako navedene složene odnose primenimo na predmet našeg izučavanja — psa, brzo ćemo utvrditi da je skoro nemoguće

Slika 1. Časovi odmora u slobodnoj prirodi. Pas Grej, višestruki šampion, vlasništvo K. Georgijevića iz Beograda.

naći dve životinje koje se ne bi razlikovale u pogledu opštenja sa spoljašnjom sredinom. I kod onih sa vrlo sličnim ponašanjem pronaći ćemo različitih karakteristika.

PRILAGOĐAVANJE ORGANIZMA NA USLOVE ŽIVOTA

Proces prilagođavanja je funkcija viših nervnih aktivnosti i drugih organa u organizmu životinje.

Kako dolazi do celishodne uzajamne veze između psa i okoline? Koji to faktori pokreću životinju da stupa u te složene odnose sa prirodom? Na to ćemo pitanje sada odgovoriti.

Pre svega, moramo konstatovati da životinja koja se tek rodila, u prvim danima i mesecima svog života, i veoma liči i

veoma se razlikuje od svojih roditelja. U rastu te razlike se smanjuju.

Sličnost mlade životinje sa odraslom ispoljava se u anatomske građi i mnogim fiziološkim funkcijama; na primer, štene kao i njegovi roditelji mora da se hrani, da se kreće, gleda, sluša itd... Ali pritom se primećuje i njeno „neiskustvo“, bespomoćnost, koja se tek vremenom izgubi. Mlada životinja se menja fizički, a njeno iskustvo se uvećava. Njeni organi se razvijaju, postaju savršeniji, dolaze u dodir sa prirodom bez pomoći sa strane. Psihičke i fizičke promene kreću se uzlazno. Istina, ove odlike se ne razvijaju nužno naporedo: ne može se reći da je, što je životinja veća i njena savršenija „psihička aktivnost“. U prirodi postoje anomalije; i kod životinja koje se normalno razvijaju zapažamo da se jedne brže razvijaju fizički, a druge psihički. Međutim, po pravilu se sa dostignućem određenog nivoa ta razlika gubi.

Šta leži u osnovi ponašanja šteneta u prvim danima života a šta kasnije, kada njegova aktivnost dostigne celishodnost kao i kod odraslog psa? Najpre, moramo primetiti da je formiranje organizma moguće zahvaljujući sledećim izvanrednim svojstvima žive materije: naslednosti, promeni i razmeni materije. Štene koje je tek došlo na svet, poseduje sva navedena svojstva i ono će bez sumnje, ranije ili kasnije, pošto se formira postati slično roditeljima (slično, ali ne i istovetno). Novonastali organizam, tokom dužeg perioda vremena poseduje veoma izraženu sposobnost za menjanje i tokom rasta ta sposobnost se sve više umanjuje.

Naslednost i promene su tesno povezani sa razmenom materije. Razmena materije jako utiče na ispoljavanje naslednih osobina i na karakter promena.

Mlada životinja se pod uticajem naslednih osobina i razmene materija menja, dobija jedno određeno obličje: formiraju se organi koji pomažu da se uspostavi odnos sa spoljašnjom sredinom.

Tek okoćeno štene nije u stanju da se razvija samostalno bez pomoći sa strane, ne samo zato što nema iskustvo. Fizičke osobine koje ono poseduje u trenutku rođenja nisu dovoljne da obezbede potrebnu vezu između njegovog organizma i spoljašnje sredine. Štene je slabo pokretljivo, potrebna mu je posebna hrana (majčino mleko) itd... Sa rastom se kod njega razvija fizička zrelost; ono postaje pokretnije, izdržljivije i manje zavisno od vrste hrane. Ali, samo te fizičke osobine nisu do-

voljne za njegovo postojanje. U prvim danima štene se teško kreće, nije u stanju da savlada i najmanje prepreke; vremenom dolazi do promena — pokreti postaju sigurniji a aktivnost sve svrsishodnija. Ono će se nakostrešiti kad čuje nepoznati zvuk, bez ičije pomoći trči u susret majci, njuši oko sebe itd... Mlada životinja se postepeno navikava na sredinu u kojoj živi, stiče i nagomilava životno iskustvo, i njeno ponašanje postaje kompletnije i raznovrsnije. Kod životinje se polako razvija „psihička aktivnost“. Dolazi do pojave novog svojstva koje se može definisati kao svrsishodna aktivnost.

U osnovi takve aktivnosti leži sposobnost organizma životinje da reaguje na sve nadražaje, dolazili oni spolja ili nastajali u samom organizmu. Reakcija organizma na nadražaj naziva se refleks. Refleksi se ostvaruju samo preko nervnog sistema.

II DEO

OSNOVI TEORIJE DRESURE (Opšti prikaz)

Dresirati¹ — znači naučiti životinju da izvršava različite izdate zapovesti. Otuda dreser mora da poznaje mogućnosti životinje koju dresira, njenu unutrašnju građu i njeno fizičko stanje.

Dresiranjem se kod psa može razviti visoki stepen savršenstva akcije, neuobičajen za njegovo normalno stanje, pre dresure. U tom cilju potrebno je da prilikom procesa obučavanja dođe do dubokih promena u nervnoj regulaciji i u samom fizičkom stanju. Treba dodati i to da nije svaki organizam sposoban za velike i duboke promene. Što se dreser manje pridržava ustaljenih metoda i složenih tehnika dresure, mogućnost da doživi neuspeh se uvećava.

Ne treba zaboraviti da je krajnji cilj dresure da se uticajem raznovrsnih nadražaja na organizam kod životinje izgrade željeni a blokiraju neželjeni odgovori.

Proces utvrđivanja određenih navika smatra se završenim onda kada je uspostavljena čvrsta veza između komande i čina njenog izvršenja (uslovni refleks) i kada je postignuta potrebna mera preciznosti i besprekornosti u izvršenju zadataka.

Sa tačke gledišta učenja o višoj nervnoj aktivnosti, dresiranje pasa nije ništa drugo do naučna i svesna primena sistema

---

¹ Dresiranje je francuska reč; označava obučavanje životinja da na određeni način reaguju na date uslovne nadražaje.

za izgradnju potrebnih uslovnih refleksa na različite zvučne i vizuelne signale koje čovek proizvodi.

Osnovni primer obuke sastoji se u tome, da se pas od samog početka nagoni na to da na određenu komandu izvršava određenu radnju i da se, zatim, procesom ponavljanja dobijeni rezultat učvrsti.

Objasnimo to na primeru. Da bismo naučili psa da na komandu sedne, potrebno mu je pokazati šta se od njega zahteva. To se radi na sledeći način: dreser izgovara komandu „sedi“ i jednom rukom pritiska slabine psa, terajući ga da savije zadnje noge i da sedne.

Zvučni signal kao uslovni nadražaj uvek treba da neposredno prethodi signalu ili da bude istovremen sa njim. Da bismo proverili je li uslovni refleks izgrađen i da li je uspostavljena potrebna veza između komande i izvršenja radnje, isprobaćemo samo dejstvo uslovnog nadražaja, izgovarajući komandu „sedi“. Ako je uslovni refleks izgrađen, pas će izvršiti komandu, što znači da je komanda „sedi“ zamenila безусловni nadražaj. Ako na komandu pas ne odgovori izvršenjem zahtevane radnje to znači da se uslovni refleks još nije obrazovao, te je i dreser dužan da i dalje koristi i neposredan i posredan nadražaj.

Logično se nameće zaključak da se za obrazovanje uslovnog — refleksa kao neposredni безусловni nadražaj koristi onaj nadražaj koji izaziva samu radnju, a kao uslovni zvučna komanda ili pokret. Smenjivanjem nadražaja izgrađuju se kod psa ove ili one navike. Ne treba zaboraviti da pri izgrađivanju navika na bazi zapovesti komanda treba da prethodi fizičkoj prinudi. Na primer, kada se kod psa stvara navika da hoda uporedo sa dreserom, komandu „pored“ treba izgovarati (i to povišenim glasom) pre nego što se pas privuče povodnikom. Samo će pri takvom redosledu zapovesti pas na komandu „pored“ požuriti da zauzme pravilan položaj pored leve noge dresera. Ako pak dreser bude prvo vukao povodnik a zatim izgovarao reč „pored“, pas to neće shvatiti kao zapovest. Kao što je već rečeno u slučajevima kada se zvučni signal „sedi“ vezuje za neposredni nadražitelj odnosno za pritisak rukom na slabine, onda se tako dobijeni refleks naziva uslovnim refleksom prvoga reda. Ako se pak zvučni signal koji je poslužio za obrazovanje uslovnog refleksa prvoga reda poveže sa vizuelnim signalom — pokretom, onda se tako dobijeni refleks, refleks na pokret naziva uslovnim refleksom drugog reda. Uslovni refleksi viših redova, počev od drugog reda su po pravilu manje pogodni od refleksa prvoga reda.

Slika 2. Svaki početak je težak, samo treba dosta upornosti.

DOMINANTNE REAKCIJE I NJIHOV ZNAČAJ ZA DRESURU

Kod odraslih pasa, karakter dominantne reakcije zavisi od tipa više nervne aktivnosti. Kod jednih reakcija odbrane dominira u aktivnom, a kod drugih u pasivnom obliku; kod nekih pasa je izraženija proždrljivost ili pak reakcija orijentacije. Određivanje karaktera psa na osnovu njegovog ponašanja je od velikog praktičnog značaja za dresuru. Svaka posebna izražena reakcija, zahteva drugačije, posebno ophođenje sa psom. Na primer, ako je pas kukavica, potrebno je kod njega pažljivom dresurom razviti hrabrost i bes; dresiranje psa sa izrazitom proždrljivošću treba zasnovati na bezuslovnim nadražajima hrane.

Praktični rad sa psima je pokazao da se na sve dominantne reakcije može uticati. Ponekad je dovoljno izmeniti uslove sredine u kojoj pas živi pa da se donekle izmeni i karakter dominantne reakcije. Na primer, pas se nalazi u uslovima gde se sa njim loše postupa, gde ga tuku i zastrašuju. Kod takvog psa će se obavezno razvijati odbrambena reakcija pasivnog oblika. Kad bude video nepoznatog čoveka, takav pas će pokazati kukavičluk, bežaće od ljudi podavijena repa. I obratno, kada se sa psom lepo postupa, kod njega se stalno razvijaju hrabrost i bes. Takav pas se neće plašiti ljudi, i karakter njegove odbrambene reakcije će biti aktivan. Njegovo ponašanje uvek će biti ponašanje hrabrog psa. Dakle, ako se u procesu obučavanja primenjuju prikladna tehnika i metoda dresiranja, kod psa će se moći razviti određene vrste dominantnih reakcija i odgovarajuće ponašanje. Od psa kukavice je moguće napraviti hrabrog i aktivnog psa, ali se dešava i suprotno. Ima i pasa kod kojih je nemoguće bilo šta izmeniti, bez obzira na metod i tehniku dresiranja.

Ovde se u prvom redu misli na uzrast psa. Kod starog psa sa izraženom odbrambenom reakcijom pasivnog oblika nemoguće je izgraditi aktivan oblik odbrane.

U već formiranom organizmu jako je teško savladati postojeće stanje. Nasuprot tome, mlade životinje lako reaguju na promene sredine. Kao što je poznato, psi se, kao i druge životinje, rađaju sa određenim sistemom reakcija, koji se sa rastom sve više obogaćuje uslovnim refleksima. To bogaćenje je kod pasa naročito izraženo za vreme dresiranja, kada se pored prirodnih nadražaja koriste i veštački. Sa psom koji ima izraženu odbrambenu reakciju aktivnog oblika treba postupati odvažno, a sa psom koji je ima u pasivnom obliku mnogo blaže, itd... Uvek, naime, treba imati u vidu koja reakcija dominira kod psa.

METODE DRESIRANJA

U praktičnom radu sa psima primenjuju se sledeći metodi:

1. Takozvane mehaničke metode. Kada se one koriste na psa se deluje nadražajima koji kod njega izazivaju neprijatne (bolne) osećaje.

2. Metoda podsticanja ukusa, gde je dresura zasnovana samo na nagrađivanju poslasticama, bez ikakve prinude.

3. Metoda podražavanja koja se oslanja na sposobnost psa da oponaša ponašanje drugih pasa.

4. Kontrastni metod; na psa se deluje mehanički, i hranom kao nadražajem.

Kao što je poznato, istih pasa nema: kod jednih uslovni refleksi nastaju brzo, kod drugih sporije.

Ponekad se dreser dugo i bezuspešno trudi da psa natera da laje na komandu. Ovde se može koristiti metoda oponašanja povezujući treniranje pasa koji teško „uče“ sa psima koji dobro rade.

Već smo pomenuli takozvanu kontrastnu metodu dresiranja, koja se sastoji u smenjivanju prinude i podsticanja. Ova je metoda u praktičnom radu mnogo efikasnija od ostalih. U njoj se redom smenjuju nadražaji bola kao prinuda i nadražaji hrane kao podsticaj. Ako pas na komandu nije ispunio određenu radnju primenjuje se bol, koji psa tera da izvrši ono što se od njega traži. Ako je pak pas ispunio ono što je dreser od njega zahtevao, odmah dobija komadić mesa i pohvalu „dobro“. Kada se taj postupak više puta ponovi kod psa se brzo razvije uslovna veza; on počinje da razlikuje signale koji izazivaju bol od signala koji donose nagradu. Ova metoda pomaže da se skрати vreme dresiranja i omogućuje besprekorno izvršavanje zadataka u različitim sredinama i pri različitim uslovima.

Psa je moguće izdresirati i bez korišćenja kontrasta, sa samo nadražajem bola ili sa samo nadražajem hrane. Metoda dresiranja zasnovana samo na bolu kao nadražaju naziva se mehaničkom, a ona zasnovana samo na hrani — metodom podsticanja ukusa.

Kod psa koji je treniran samo putem nadražaja bola može doći do povlačenja, do gubljenja neophodnog kontakta sa dreserom. Psi koji su istrenirani samo putem nadražaja hrane postaju pokatkad nesigurni u ispunjavanju komandi dresera. Pri dodiru sa nadražajem koji psima može odvući pažnju, kod

njih dolazi do blokade uslovnog refleksa i zapovest ostaje neispunjena. Pas može da se oslobodi uticaja dresera. Dresura putem jedino metode podsticanja ukusa ne može da izgradi kod psa apsolutnu poslušnost. Osim toga, veoma je teško dresirati sitog psa, jer on tada prestaje da ispoljava posebno interesovanje za hranu, a time se produžava vreme dresiranja.

Kao što je već rečeno, najsigurnija i najbolja metoda je metoda kontrasta, koja se zasniva na upotrebi i nadražaja bola i nadražaja hrane.

OBlici NADRAŽAJA

Za vreme dresiranja koriste se različiti nadražaji koji se, kao i refleksi dele na bezuslovne i uslovne.

U bezuslovne nadražaje ubrajamo hranu, trzaj povodnikom, udarac bičem i druge postupke koji izazivaju bol. Ovi poslednji izazivaju samo odbrambenu reakciju. Stepem korišćenja nadražaja zavisi od individualnih osobina, psa uslovljenih tipom nervne aktivnosti; najčešći su nadražaji bola samo činilac pri-nude i zabrane.

U uslovne nadražaje spadaju sve izgovorene komande, pokreti i drugi zvučni i vizuelni signali. Signalima se koristimo da bismo kontrolisali ponašanje psa za vreme obuke.

Komande se dele na osnovne i pomoćne. U osnovne komande spadaju one koje kod psa izgrađuju osnovne navike.

Pomoćne komande se koriste samo za obrazovanje dopunskog uslovnog refleksa. Na primer, kada se pred psa iznese više predmeta i zapovedi se „miriši“, kod njega treba na tu zapovest izgraditi naviku da po mirisu odabere samo potrebne predmete. Pomoćne komande su ovde reč „dobro“ i blago „fuj“. Komanda „dobro“ koristi se kada je pas odabrao pravilan predmet. Komanda „fuj“ se blago izgovara kada je pas pogrešio.

Po svom značenju sve su osnovne komande stalne (nepromenljive). Potrebno je reći nekoliko reči o stalnosti i standardnosti izgovorenih zapovesti. Ako zbog nečega pas ne reaguje na komandu „aport“, ne hvata ukazan mu predmet, neiskusni dreser u želji da pojača zapovest „aport“ počće da izgovara nove reči kao „daj“, „donesi“ itd., koje su psu nepoznate.

Ove nove reči neće pomoći psu, one će ga zbuniti, jer neće biti u stanju da razume šta se od njega traži. U datom primeru, jedino što može da pomogne jeste energično i uporno ponavljanje komande „aport“, jer je uslovni refleks izgrađen

samo na tu reč. Svaka nova reč za psa koji se dresira nerazumljiva je.

Pokret — vizuelni signal nije kao uslovni nadražaj istovetan sa zapovešću glasom.

Pri istovremenom izgrađivanju uslovnog refleksa na zvučnu komandu i na pokret, uslovni refleks na pokret može brže da se stvori.

Slika 3. Vidni znak u zajednici sa glasnim znakom.

Međutim, redosled i tehnika dresiranja zahtevaju da se prvo izgradi navika na zvučne signale, a tek onda navika na pokrete.

Pored nabrojanih uslovnih nadražaja, dreser je osnovni i najjači nadražaj za psa.

U početku dresiranja, kada se izgrađuju navike opšteg tipa, koriste se nadražaji srednje jačine, sem u izuzetnim slučajevima, kada je potrebno iskoreniti neku nepoželjnu naviku. Ali u svim slučajevima komanda dresera izgovorena strogim tonom treba da prethodi prinudi. Kasnije će biti dovoljno da komanda dresera bude izgovorena strogim glasom i pas će odmah ispuniti zapovest dresera. Komanda je zamenila nadražaj bola.

Hrana kao bezuslovni nadražaj ima više funkcija u dresuri. Nekad se koristi za izgradnju osnovnog uslovnog refleksa na određenu komandu, a nekad da bi se ubrzala putem kontrasta (nagrađivanje kada je komanda izvršena i nenagrađivanje kada se ne izvrši).

Da bi se pojačao refleks hrane i njegove veze sa zahtevima komande, koristi se meso. Podsticanje izvršenja zapovesti stimuliše se malim komadima mesa.

Nagrađivanje treba uvek propratiti komandom „dobro“. Ponavljanjem tog postupka će se kod psa izgraditi uslovni refleks na komandu „dobro“, pa će komanda zameniti poslastice.

Ovde treba reći nekoliko reči o načinu davanja poslastica: iskusan dreser malim komadom mesa nadražiće životinju mnogo više od neiskusnog.

NADRAŽAJI KOJI OMETAJU

To su nadražaji koji se javljaju u okolnoj sredini ili pak takvi oseti koji se javljaju unutar samog organizma: glad, žeđ i drugi. Oni deluju na psa jače od nadražaja koje koristi dreser. Da se pas ne bi oslobodio uticaja dresera, nužno je kod njega izgraditi bezlično ponašanje na ometajuće nadražaje. Da bi se to postiglo, potrebno je da nadražaji koje primenjuje dreser budu jači od onih koji ometaju, pošto jači nadražaji blokiraju dejstvo slabih. U vreme dresure treba psa smestiti u takve uslove u kojima je uticaj dresera neograničen. To se postiže na sledeći način: u prvim danima obuke pas se izoluje i trenira se sam, dok ne stekne osnovne navike i dok se ne uspostavi čvrsta veza između njega i dresera. Zatim se dresi-

ranje nastavlja u sredini koja se približava stvarnoj sredini — onoj gde postoje faktori ometanja (kretanje ljudi i kola, itd.).

Što je uticaj dresera veći to se na psa deluje sa sve složenijim faktorima ometanja. Zatim se od psa zahteva izvršenje zadatka u uslovima velikog broja ometajućih faktora, i tek posle toga se može preći na dresiranje u uslovima takozvanih, fizičkih smetnji (gladovanja, hladnoće, vrućine itd.).

Naravno, za vreme obuke treba stalno voditi računa o tipu nervne aktivnosti psa. Izvesnu zainteresovanost pasa za druge stvari moguće je pripisati jače razvijenom refleksu za orijentaciju i slabom dejstvu nadražaja koji se u tom trenutku primenjuje.

U takvim slučajevima dreser je dužan da psa opominje komandom, izgovorenom pretećim glasom.

Ako se pas boji faktora smetnji, treba ga umiriti milovanjem i pokušati da ga odstranimo.

Normalno je da jači faktori ometanja slabe uticaj dresera, i pas ih se ponekad može potpuno osloboditi.

Dreser mora da izgradi i razvije kod psa besprekorno izvršenje njegovih zapovesti, bez obzira na jačinu ometajućih nadražaja.

INTONACIJA GLASA I NJEN ZNAČAJ ZA DRESURU

Zvučne komande je potrebno izgovarati odsečno i dovoljno glasno, upotrebljavajući različitu intonaciju glasa. Ne sme se dozvoliti da glas dresera bude monoton. Preterano visoka ili niska visina glasa su takođe nepogodne, ukoliko se stalno koristi samo jedna od njih.

Psi imaju izvanredno razvijen sluh i reaguju na boju glasa, i to kako na jačinu glasa, tako i na dužinu trajanja glasa. Na to treba obratiti posebnu pažnju jer zvučni signali predstavljaju sredstvo opštenja dresera sa psom; to je „jezik“ kojim čovek zapoveda i zahteva izvršenje određenih radnji. Glas je važan element jer pomoću njega čovek utiče na životinju koju dresira, potčinjavajući je svojoj volji.

Pogrešna komanda, nepravilno korišćenje glasa, može da dovede u pitanje uspeh same dresure.

U praktičnom radu je od samog početka, a naročito u vreme kad se kod psa razvijaju osnovne navike, potrebno izgo-

Slika 4. Početak učenja.

voriti komande što je moguće razgovetnije i različitom intonacijom glasa. Na primer, komande pretnje se izgovaraju odsečnim, strogim i povišenim glasom, a komande pohvale otegnuto i nežno.

Pravilnom primenom intonacije, kod psa se razvija sposobnost pravilnog reagovanja na glas dresera; uz pretnju ide strogi glas, uz nagradu blag i miran glas.

Kada se radi sa psima, dreser treba da pamti da ako pas ne ispunjava njegove zahteve mora odmah ponoviti zapovest, i to povišenim tonom u kojem se naslućuje pretnja o mogućnosti kazne.

Nasuprot tome, kada je zapovest ispunjena, komanda pohvale se izgovara sa prizvukom odobrenja i blagim glasom. Kod pasa se razvija uslovni refleks na boju i visinu glasa. Oni znaju da preteći glas prethodi neprijatnostima od strane dresera, a ljubazan i prijatan glas — obaveznim nagradama.

Na jednom primeru ćemo da objasnimo važnost intonacije. Psa treba naučiti da ide pored dresera. Ako pas istrčava ili zaostaje iza dresera, onda ga trzajem povodnika vraćamo pored noge. Uz to izgovaramo komandu „pored“ povišenim i pretećim glasom. Ako se pas nalazi pored noge (pravilan položaj) upotrebljava se ista komanda „pored“, ali sada izgovorena mekim i prijatnim glasom. Ponavljanjem tog postupka se kod psa obrazuje novi uslovni refleks na intonaciju glasa: komanda „pored“, izgovorena pretećim glasom znači će za psa moguću kaznu. Da bi kaznu izbegao, pas će se na taj signal odmah vratiti uz levu nogu dresera. Posle ovoga, pas neće želeći da napušta mesto pored noge, osim u slučaju nove zapovesti. On oseća da samo nalazeći se pored noge dresera može da bude miran i da blagi glas svog gospodara može da čuje samo onda kada je na tom mestu.

Napuštanje mesta pored noge treba da se proprati pretećom komandom kojoj sledi jak trzaj povodnikom. U zavisnosti od brzine navikavanja psa na intonaciju glasa, zavisi i brzina dresiranja. Ne sme se dozvoliti izgovaranje neprirodnih i nepoznatih glasova, jer pas kad primeti lažnost postaje nepoverljiv prema komandama dresera. Pravilne i u pravo vreme upotrebljene intonacije postaju navika samog dresera, koji se koristi njima pravovremeno i tačno.

PRIMENA PRINUDE

Faktor prinude igra značajnu ulogu u dresuri pasa. Prinuda omogućuje da se izgradi mehanizam bezpogovornog ispunjavanja zadataka, bez obzira na to da li su ometajući nadražaji prisutni ili ne. Pod faktorom prinude podrazumeva se način ophođenja, koji prinudom primorava psa da izvrši naređenje.

Faktor prinude koči sve akcije psa koje nisu potrebne dreseru. Primena prinude je potrebna zato što su mnogi naši zahtevi neprijatni psu i što ih on ne bi ispunjavao dobrovoljno.

Prinuda se koristi čak i u onim slučajevima kada se pas obučava u najprostijim navikama: sedeti, ležati i slično.

Ako pas odbija da izvrši naučenu komandu, dreser ga mora prinuditi na poslušnost. Kad god je potrebno psa na nešto prisiliti ne smeju mu se činiti ustupci jer će u protivnom dreser izgubiti uticaj.

Kao način prinude koriste se: trzaj povodnikom, izazivanje bola nazubljenom ogrlicom, udarac bičem itd... Neki dreseri odbijaju primenu biča kao prinudu, ali nama se čini da ta metoda nije loša. Bič je kao način prinude u rukama iskusnog dresera nezamenljiva stvar ako su u pitanju psi kod kojih prevladavaju aktivne odbrambene reakcije. Ali primena biča mora biti vezana za momenat odbijanja poslušnosti psa. Treba ga primeniti samo kao poslednju meru i to onda pošto je pas odbio da se povinuje ponovljenoj komandi, izgovorenoj pretećim glasom. Samo u tom slučaju treba odmah upotrebiti korbač ili jak trzaj nazubljene ogrlice. U ovom slučaju preteća zapovest, pojačana bolom, postaje signal koji opominje i koji sili na momentalno izvršenje zapovesti. Ali onog trenutka kad pas izvrši zapovest, treba ga odmah nagraditi poslasticom i komandom pohvale. Metoda kontrasta se sastoji u naizmeničnoj primeni pretnje i nagrađivanja. Ovde se psu nudi izbor: da izvrši zadatak i bude nagrađen ili da ga ne izvrši i bude kažnjen. Moguće je ne koristiti jaka sredstva prinude (korbač) i ograničiti se samo na slabija. Ali kod psa kod kojih je jako izražena aktivno — odbrambena reakcija i razdražljivost, nemoguće je zadovoljavati se polumerama i popuštati im, već je potrebno primeniti sve načine, uključujući i korbač, da bi se ostvarila poslušnost.

Korišćenje faktora prinude je od velike koristi za dresera kada je kod psa potrebno ugušiti urođeni instinkt. Na primer, napad psa koga dresiramo na druge pse. U takvim slučajevima,

polimera nije dovoljna. Protiv instinkta razdražljivosti moguće je delovati samo jakim sredstvima prinude.

Na kraju možemo reći da se faktor prinude katkad koristi kao deo dresiranja, a katkad kao prinuda koja tera psa na besprekorno izvršenje zadatka.

Ako se prinuda koristi pravilno i pravovremeno ona neće imati štetno dejstvo i dresiranje će biti uspešno. Psa je moguće izdresirati i bez prinude, ali se tada ne može od njega očekivati da uvek izvršava sve zapovesti bez pogovora.

POHVALE I ZABRANE

Razmatrajući suštinu i značaj faktora prinude kao sastavnog dela dresure pasa, ne možemo a da se ne osvrnemo i na značaj pohvale i zabrane, koji su usko povezani sa prinudom.

Pod pohvalom podrazumevamo sledeće postupke: dopunska komanda „dobro“, milovanje i sve vrste poslastica. Da bismo psu pokazali da je dobro izvršio zapovest dresera (gospodara), pohvaljujemo ga izgovarajući komandu „dobro“, milovanjem i davanjem poslastice. Komandu „dobro“ uvek treba izgovarati mekim i prijatnim glasom.

Da bi se nešto zabranilo psu, izgovara se komanda „fuj“, koja se obavezno izgovara strogim glasom, a ponekad je praćena i udarcem korbača ili trzajem povodnika.

Potrebno je istaći da mladi dreseri često upotrebljavaju komandu zabrane „fuj“; koriste je i kad je to potrebno i kada nije. To je jako loše za dresuru, jer ako se suviše često upotrebljava, ona kao faktor zabrane gubi svoju vrednost. Da bi se otklonile manje važne nepravilnosti u izvršenju zadatka, umesto komande „fuj“ može se upotrebiti odgovarajuća osnovna komanda, ali izgovorena strožim glasom. Na primer, ako se primeti da pas dok čuva stvari obraća pažnju na nešto drugo, onda se umesto komande „fuj“ ponavlja komanda „čuvati“ izgovorena povišenim glasom.

Treba shvatiti da komanda zabrane predstavlja suprotnost dodatnoj komandi „dobro“.

Komanda zabrane „fuj“ je potpuno samostalna komanda koja predstavlja signal za kočenje svih neželjenih akcija psa; ona je jak uslovni nadražaj koji izaziva izraženu pasivno-odbrambenu reakciju.

UTICAJ SPOLJAŠNJIH FAKTORA NA DRESURU

Dresura pasa se može obavljati na različitim mestima i u različito doba godine ili dana. Spoljašnji uslovi pod kojima se odvija obuka različito utiču na dresuru i njene rezultate.

Izvesni činioci sredine ubrzavaju stvaranje i učvršćivanje navika, dok ih drugi koče. Ako na mestu gde se odvija dresura ima mnogo stvari koje odvlače pažnju psa (faktori ometanja), obuka će biti otežana. Uslovni refleksi će pod uticajem jakih nadražaja koji odvlače pažnju psa biti blokirani i on će odbiti da se pokorava dreseru.

Nadražaji koji odvlače pažnju mogu biti spoljašnjeg ili unutrašnjeg porekla, ali su i podjednako uticajni. Na primer, buka, domaće životinje koje se nalaze u blizini mesta dresiranja, zdravlje psa koji se dresira — sve to odvlači njegovu pažnju. Stepenn delovanja tih faktora zavisi od toga u kojoj su meri razvijeni uslovni refleksi.

Vrućina i hladnoća su jaki faktori ometanja jer deluju na opšte fiziološko stanje, čime se smanjuje stepen zainteresovanosti za obuku. Kad vlada velika vrućina, pas se brže zamara i gubi radnu sposobnost.

Zbog toga je za vreme letnjih vrućina potrebno počinjati rano ujutro. U to vreme je porast temperature postepen i pas se lakše navikava na vrućinu. Niska zimska temperatura takođe negativno deluje na radnu sposobnost psa, koji vrlo teško podnosi hladnoću i često odbija da izvrši zapovest. Na dresiranje negativno utiču i faktori ometanja fiziološke prirode — zamor, glad, blizina kuje u vreme parenja, itd . . .

Vrlo je teško boriti se protiv ovih faktora pošto su oni fiziološkog karaktera. Njihov uticaj se može odstraniti samo izuzetno jakim nadražajima.

Dejstvo uslova spoljašnje sredine je naročito značajno u dresiranju pasa tragača: jak vetar može da oduva ostavljeni miris koji služi kao trag, ali ako duva u pravcu njuške psa, olakšava traganje. Vlažna i travnata zemlja duže zadržava ostavljeni miris od suve i kamenite podloge, itd . . . Prilikom dresure psa tragača potrebno je voditi računa o reljefu tla, o dobu godine, temperaturi vazduha i drugim prirodnim uslovima.

Prohladno vreme i svež atmosferski vazduh smatraju se najpogodnijim vremenskim uslovima za obuku pasa.

Da bi se u dresuri dobili što bolji rezultati, potrebno je često menjati mesto obuke — nova mesta i doživljaji uvećavaju

radnu sposobnost psa; tada se kod psa tragača uvećavaju energija i aktivnost traženja.

U prvim danima obuke dresirane životinje u dodiru sa nadražajima koji im odvlače pažnju mogu da reaguju nasrtajima na ljude i životinje koji se nađu u blizini. Na takvo ponašanje treba reagovati istog časa i primeniti sva raspoloživa sredstva, pa i korbač, kako bi se ono iskorenilo.

Faktori ometanja ma koje vrste otežavaju posao dresera, te se on protiv njih mora stalno boriti.

Vremenom, kada se pas upozna na nove nadražitelje i kada se na njih navikne, prestaće da na njih reaguje, i postaće ravnodušan na njihovo prisustvo.

GREŠKE KOJE SE NAJČEŠĆE ČINE U DRESURI

Dreseri često čine greške u vreme dresure. Usled toga se kod psa razvijaju nepoželjne navike, koje jako ometaju normalni rad.

Greške koje se čine u vreme dresure dele se na taktičke i tehničke.

U taktičke greške spadaju one nepravilnosti koje proizilaze iz loše organizacije obuke, odnosno iz nedovoljno razrađenog plana rada. Psi odbijaju da izvršavaju zapovesti kada im sunčevi zraci udaraju u oči, ili kada ih teramo da legnu na mokru zemlju. To se najčešće dešava za vreme grupne obuke. Dreser koji ne uoči ove greške, neće shvatiti zašto pas loše radi i bez potrebe će na njega vikati i kažnjavati ga, što će psa učiniti nervoznim i zaplašenim. U isti red grešaka spada i nepridavanje značaja promeni mesta obuke. Vršenje obuke na stalno istom mestu stvara kod psa nepoželjne navike. Na primer, ako se pas za vezu dresira samo na putevima, onda se kod njega neprimetno razvija navika da se orijentiše samo dok se kreće drumovima. Kao rezultat takvog dresiranja, dobićemo psa — psa koji će napuštati pravilan smer da bi prešao na neki put. Slične negativnosti mogu se razviti i prilikom dresure pasa-tragača i drugih.

Ako se pas-tragač duže vreme dresira na jednom mestu kod njega će se razviti takva navika na to mesto, da on u novim uslovima neće biti u stanju da se snađe ili će činiti krupne greške u traganju. Isto se dešava kada se tragovi nekoliko puta uzastopno ostavljaju na istim putevima. Tada se kod psa

razvije osobina da ide u određenom pravcu i na isto mesto, i on će izgubiti trag kada pođe drugim pravcem. Za vreme kontrolnog odabiranja predmeta neki dreseri iz nepažnje pomišaju predmet koji se traži sa nekim drugim, predmetom, pa kad pas odabere pravilan predmet izgovaraju komandu „fuj“. Takvi postupci kvare psa.

Ovoj grupi grešaka može se dodati i nerazumevanje „psihologije“ pasa u pojedinim slučajevima. Tada zahtevi dresera postaju nerazumljivi. Ukoliko pas ne razume zahtev dresera, onda i njegovo odbijanje da izvrši zadatak može da ostane nerazumljivo dreseru.

U tehničke greške spadaju sve nepravilnosti koje proističu iz nepravilnog korišćenja tehnike za stvaranje navika: nepravilno korišćenje intonacije glasa za vreme komandovanja itd...

Jedna od najtežih grešaka koju dreser može da učini jeste da kad želi da kazni psa, upotrebi komandu „dođi“ i čeka da pas dođe i primi kaznu. To može jako da iskvari psa, jer ako se sličan postupak ponovi nekoliko puta, kad sledeći put pogreši pas neće hteti da priđe dreseru na komandu.

Da bi se izbegle navedene greške, preporučujemo da se, pre nego što se počne sa dresurom, dobro razrade plan i organizacija obuke, te da se pazi na svaki detalj, kako sopstvenog ponašanja, tako i ponašanja psa.

POVEZANOST OBUKE

Praktičan rad sa psima na otvorenom prostoru iziskuje dobro organizovan i povezan sistem obuke. Da bi se kod psa izgradila bilo koja navika, potrebno je primeniti ceo niz složenih i različitih tehnika.

Ceo sistem dresure se uslovno može podeliti na sledeće radnje:

- a) opšti ili osnovni kurs dresure
- b) pomoćni kurs dresure
- c) specijalni kurs dresure

Za vreme opšteg kursa kod psa se izgrađuju osnovne navike (poslušnost) koje su zasnovane na uslovnim refleksima prvog i drugog reda. Uspostavlja se i donekle učvršćuje veza između dresera i psa. Kod psa se utvrđuju osobine na osnovu kojih je moguće odrediti njegovu sklonost za neku od službi.

U drugom delu obuke se razvijaju složenije navike pomoćnog karaktera, koje će kasnije služiti kao činilac povezivanja različitih specijalnih navika za neku od službi.

Za vreme trećeg, završnog, perioda, pas se priprema za strogo određenu namenu; na primer, za psa-čuvara, psa tra-gača, itd . . .

Ipak nemoguće je povući oštru granicu između pojedinih perioda, jer se za vreme cele obuke paralelno sa složenim navi-kama, usavršavaju i ponavljaju navike osnovnog kursa.

U praksi se pokazalo da uspeh dresiranja u mnogome zavisi od toga da li su rešeni sledeći problemi:

a) da li je obuka dobro organizovana i da li se ona u praksi dobro primenjuje;

b) da li dreser poznaje teoriju i ume li pravilno da analizira svoje postupke i ponašanje psa;

c) da li dreser pravilno primenjuje tehniku obuke;

d) da li su dobro odabrani psi za specijalne vidove službe;

e) do koje su mere uslovi za dresuru pogodni;

Za vreme obuke uvek je potrebno držati se principa sistema-tičnosti i povezanosti. Ako se ne držimo principa povezanosti, uspeh će izostati. Dobro organizovan i povezan sistem omogućiće nam da bolje i pravilnije kod psa izgradimo potrebne navike, da te navike povežemo u jednu celinu. Novonastale navike je uvek potrebno povezivati sa ranijim navikama.

UZAJAMNI ODNOS DRESERA I PSA I ULOGA POMOĆNIKA

Dobar dreser je gospodar i prijatelj psa; pas ga odlično razlikuje od drugih ljudi i bezgranično mu veruje.

Stepen poslušnosti zavisi od toga do koje mere je pas ve-zan za svog gospodara. Nepoverenje u dresera loše će se odra-ziti na rezultate obuke.

Normalan uzajamni odnos između dresera i psa se postiže sistematičnim kontaktom. Nežno obraćanje, pažljivo ophođenje i dobra ishrana su najbolji način za uspostavljanje kontakta.

Kao što je poznato, psi imaju različite karaktere, različit ste-pen nadražljivosti nervnog sistema, i zbog toga će se način po-našanja dresera preneti i na psa.

Nekoliko puta smo imali prilike da vidimo kako tromo pona-šanje dresera koči živost pokreta kod psa.

Dreser mora dobro da poznaje psa, da ga neprestano pos-matra kako bi zapazio sve promene u njegovom ponašanju.

Dreser mora da bude energičan, čio, strpljiv, uvek da pazi na svoj glas, da ne zaboravi da komandu pohvale i pretnje izgovara jasnim glasom, kako bi se one mogle razlikovati. Potrebno je znati postupati sa psima, voditi računa o tipu njihove nervne aktivnosti: sa plašljivim psom treba postupati obazrivije nego sa hrabrim.

Za vreme obuke može doći do napetih odnosa između dresera i psa; tada se javljaju izvesne negativne odlike kod psa, a to je nepoželjno. U tim slučajevima dreser mora odmah da koristi preteći glas, zahtevajući od psa da ispuni zapovest.

Slika 5. Pomoćnik u dresuri približava se psu koji čuva predmet.

Ako se pas inati, dreser mora odmah da upotrebi najenergičnije mere, uključujući i udarac korbačem, kako bi pas ispunio ono što se od njega traži. A pošto pas to izvrši, iz usta dresera treba da se čuju komande odobravanja i pohvale, izgovorene mekim i prijatnim glasom. To čini osnovu uzajamnog odnosa psa i dresera; taj odnos mora uvek biti protkan nečim lepim i dobrim.

Kad se dreser upozna sa psom, mora biti svestan činjenice da zao pas može napasti, a da pas kukavica može pobeći.

Ponekad pas neće ni napasti ni pobeći nego jednostavno neće dozvoliti da mu se priđe: stalno će biti na oprezu, sa ne-

poverenjem će pratiti pokrete nepoznatog čoveka i režati. U takvim slučajevima dreser mora da ispolji snalažljivost i opreznost. I najmanja neopreznost može da izazove velike neprilike. Nesnalažljiv i plašljiv dreser će se naći u nedoumici ili će čak pokušati da se povuče a tada ga pas može napasti. U takvim situacijama potrebno je nazvati psa po imenu, hrabro mu prići i uhvatiti ga za ogrlicu, i dalje mu tepati, pomilovati ga slobodnom rukom a drugom rukom zakačiti povodnik i labavo vezati njušku pantljikom; zatim izaći iz sobe i malo ga prošetati. Ako je pas bojažljiv, treba sa njim nežno i pažljivo postupati.

Za vreme razvijanja navike tokom pomoćnog i specijalnog kursa, dreser ima pomoćnika koji poznaje tehniku i teoriju dresure. I pomoćnik mora pravilno oceniti ponašanje psa, biti hrabar, vešt i tačno ispunjavati sve zahteve dresera.

Kada je cilj da se kod psa razvije neprijateljski stav, u obuci pasa čuvara i graničara, uloga pomoćnika je veoma značajna.

U dresuri pasa tragača, graničara i čuvara, potrebno je stalno menjati pomoćnika, da se psi ne bi na njih navikli.

U dresuri pasa tragača, osnovni zadaci pomoćnika su ostavljanje tragova i pretraživanje mesta i prostorija.

Veoma važnu ulogu pomoćnik ima i u dresuri pasa za vezu; tada je pomoćnik u stvari i sam dreser i mora da psa pazi i hrani.

U svakom slučaju dreser je taj koji rukovodi radom pomoćnika i podseća ih na njihove obaveze.

O NAČINU RADA I NAVIKAMA

Za obučavanje pasa se koristi određeni, u praksi proveni način rada. Način rada se može definisati kao sistem ophođenja i tehnika delovanja na psa za vreme razvijanja navika bilo koje vrste.

Za razvijanje svake pojedine navike potrebno je primenjivati poseban način rada.

Na primer, da bismo psa naučili da na komandu sedne, postupamo na sledeći način: desnom rukom držimo povodnik i neposredno po izgovaranju komande „sedi“ levom rukom pritiskamo slabine psa, terajući ga da sedne.

Tako postupajući dreser će kod psa razviti uslovni refleks na zvučni signal, odnosno na komandu „sedi“. Ali nije to jedini način na koji se može razviti navika reagovanja na komandu „sedi“. Postoji još jedna metoda: povodnik se nagazi nogom, a

iznad glave psa drži se parče mesa; pas će svakako podići njušku nagore i biće prinuđen da sedne. Za trenutak kad pas seda vezaćemo komandu „sedi“.

Za svaki poseban slučaj, u zavisnosti od uslova, koristi se najracionalniji način rada; uvek je, nezavisno od posebnog cilja dresera, potrebno proučiti koja je najbolja i najracionalnija tehnika za dresuru pojedinog psa.

Što je stvaralačka inicijativa dresera u pogledu tehnike rada veća, to će veći biti i postignuti uspeh.

Navika se definiše kao sposobnost psa da ispuni ono za što je bio treniran. Navika je rezultat primene određene tehnike rada.

Izgrađene navike se po svom karakteru dele na proste i složene. U proste navike spadaju uslovni refleksi prvog i drugog reda, a u složene navike spadaju one, koje se sastoje od nekoliko uslovnih refleksa. Na primer, izbor nekog predmeta na osnovu mirisa; na komandu dresera, pas mora da priđe predmetima, da među njima odabere potrebnu stvar, da je donese do dresera i sedne pored njega. U ovoj navici je jasno ocrtan ceo kompleks reakcija.

OSNOVNI POJMOVI O TRAGU I KOMPONENTAMA MIRISA

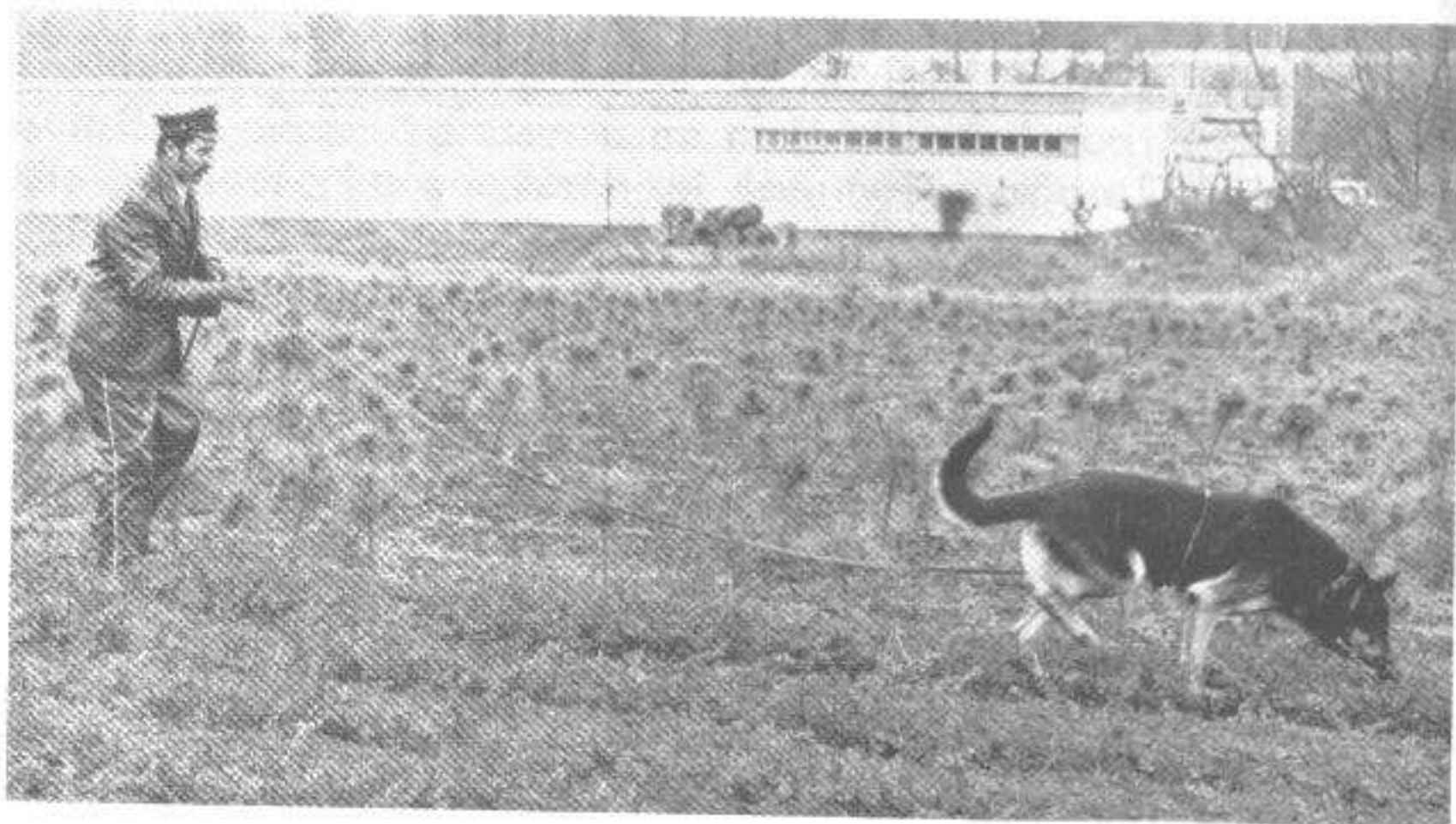
Dreser mora dobro shvatiti pojam traga, znati kako i zašto individualni miris čoveka deluje kao trag.

Ako prolijemo kolonjsku vodu, ljudi koji se nalaze iza zida u susednoj sobi neće osetiti miris. Miris koji se širi prostorijom stići će do njih tek posle izvesnog vremena. Što je veća prostorija to će se miris slabije osećati, a što je prostorija manja i što je vazduh svežiji miris će se jače osećati. Miris se širi kroz vazduh. Mirisne stvari se razlikuju po jačini mirisa i po dužini njegovog trajanja; neki mirisi traju duže, a drugi se brže gube. Poznato je isto tako da jači miris „guta“ slabiji. Na primer, mnogi neprijatni mirisi u prostoriji se gube kad sobu poprskamo drugom tečnošću, prijatnijeg mirisa.

I miris čoveka, koji je ostao na predmetima ili na tragu, može da bude ugušen drugim mirisima, koji se nalaze na putu kretanja.

Pod pojmom traga se u dresuri pasa podrazumevaju male čestice mirisne stvari.

Čovekov organizam stalno luči znoj koji se širi u okolnu sredinu u obliku malih čestica. Miris znoja jednog istog čoveka

Slika 6. Pas na tragu.

može biti različitog intenziteta. Na primer, uzbuđen čovek luči znoj jačeg mirisa od mirnog čoveka. Koncentracija mirisa znoja je najveća među nožnim prstima i ispod pazuha, pa zbog toga ti delovi tela mirišu jače od drugih.

Miris koji čovek luči prolazi kroz obuću, odelo, dospeva u vazduh, zadržava se na tlu i predmetima sa kojima je čovek bio u dodiru. Miris svakog čoveka je specifičan, a psi su naročito tragači, zahvaljujući svom veoma razvijenom čulu mirisa sposobni da razlikuju individualne mirise ljudi.

Tu sposobnost psa je moguće iskoristiti samo ako je on od samog početka, dobro upamtio neki miris i ako može da ga razlikuje od ostalih mirisa na koje nailazi za vreme praćenja. Jer za vreme praćenja tragova na ovaj osnovni miris mogu se nadovezati i drugi, koji ga menjaju (mada i među njima postoji neka veza). Događa se da se za vreme puta miris koji se prati potpuno izgubi u smesi drugih mirisa.

Ako đonove cipela protrljamo mesom, tragovi će dobiti novu komponentu, koja će za psa dobiti novo značenje: miris mesa će postati dominantan, biće signal koji za psa znači zadovoljenje gladi. Ali i miris mesa će postepeno slabiti i konačno izgubiti svoja prvobitna svojstva.

Dok psa tragača učimo da prati trag, potrebno je stalno usavršavati njegovu sposobnost da razlikuje različite mirise.

III DEO

OPŠTI KURS DRESIRANJA (Praktične vežbe)

Za vreme opšteg kursa dresiranja kod psa se stvaraju takozvane proste navike, koje ih čine poslušnim. One u isto vreme čine osnovu za novo, specijalno dresiranje. Za vreme ovog kursa pas treba da razvije sledeće navike:

- odazivanje na ime
- navika na nošenje ogrlice i povodnika
- navika na brnjicu
- hodanje pored čoveka
- „slobodno stanje”
- prilazak čoveku na komandu
- izvršenje komande zabrane „fuj”
- sedanje
- poleganje
- stajanje
- nepomičnost
- povratak na mesto
- aport (donošenje stvari)
- puzanje
- preskok preko ograde
- hodanje po gredi
- penjanje uz stepenice

- usporavanje pokreta
- lajanje na komandu
- plivanje
- Ovde isto spada:
- grupno dresiranje pasa
- tehnika određivanja dominantnih osobina kod pasa

NAČIN NAVIKAVANJA PSA DA SE ODAZIVA NA IME, NOSI OGRLICU, POVODNIK I BRNJICU

Ne treba misliti da je lako prići nepoznatom psu, staviti mu oko vrata ogrlicu, na njušku brnjicu, prikačiti mu povodnik i poći sa njim na rad. To nije tako jednostavno. Pre početka obuke dreser mora da navikne psa na svoje prisustvo, da stekne njegovo poverenje, da ga „upozna” sa predmetima i opremom za dresuru. Obično se pas navikava na odazivanje, na ogrlicu i povodnik, dok je još štene. Ali ako pas još nema imena i nije naučen na ogrlicu i povodnik, onda obuku treba time započeti. Treba se držati datog reda, jer u protivnom nećemo dobiti željene rezultate.

Navikavanje psa da se odaziva na ime vrši se u zatvorenoj prostoriji. Dreser pažljivo otvara vrata, blagim i mirnim glasom zove psa, i nagradi ga parčetom mesa čim ovaj pogleda u njegovom pravcu; dajući psu meso, ponavlja mu ime. Ukoliko pas ne reaguje na ime, dreser sve ponavlja ispočetka. Ako je pas ranije dobijao meso on će brzo prići dreseru. Tada dreser opet mora ponavljati ime psa, dati mu meso, gladiti ga i tepati mu. Uбудuće treba psa kad god mu se prilazi ili kad se doziva zvati njegovim imenom.

Prvih dana će dreser nastojati da mu pas priđe dok mu se pokazuje meso. Zatim će ga navikavati da priđe samo na komandu „dodi”. Ukoliko se uvek pre komande „dodi” doziva imenom, pas će se brzo navići na to ime.

Navikavanje na ogrlicu — Pas se na ogrlicu, povodnik i brnjicu navikava za vreme šetnje i igre.

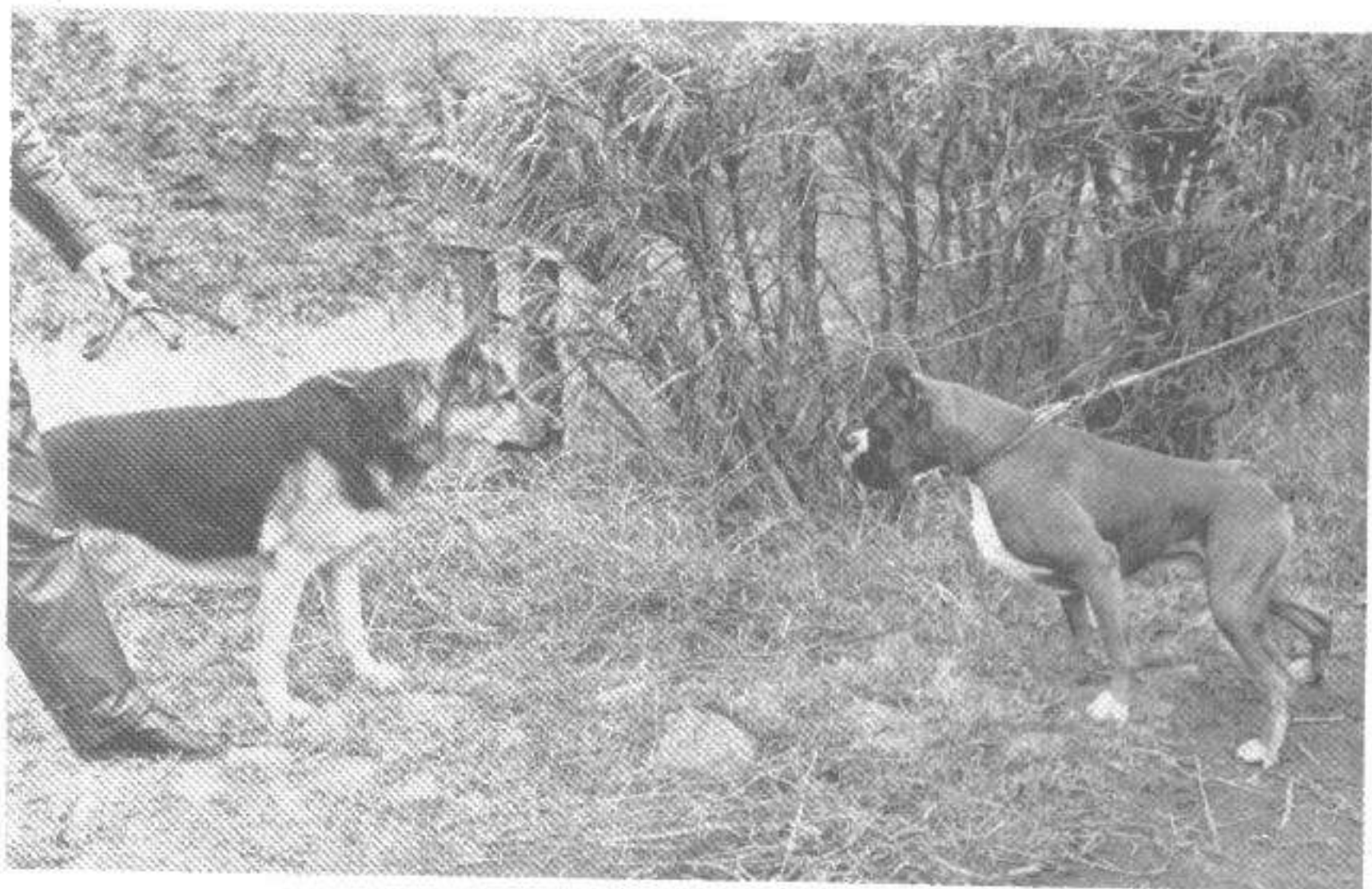
Pre nego što priđe psu, dreser mora da spremi ogrlicu sa zakačenim dugačkim povodnikom, da zove psa po imenu, da ga miluje i da mu istovremeno veoma pažljivo stavlja ogrlicu na vrat. Ako pas pokaže znake nemira, pokušava da smakne ogrlicu, dreser će ga, terajući, odmah izvesti napolje, i odvući mu pažnju igrom. Ponesen igrom za vreme šetnje, pas „zaboravlja”

Slika 7. Metalna ogrlica na vratu.

ogrlicu. Za vreme šetnje potrebno je nekoliko puta skinuti i po novo staviti ogrlicu.

Navikavanje na povodnik — Pošto se pas navikne na ogrlicu, pošto ne bude više pokušavao da je skine, može se početi sa šetnjom psa na povodniku. Dužinu povodnika treba polako skraćivati i navikavati psa da hoda pored dreserove noge.

Slika 8. Prilikom susreta dva nepoznata psa, najbolje da su na povodniku.

Povodnik treba prikačiti za ogrlicu u trenutku kada pas napušta zatvorenu prostoriju; na taj način će on stavljanje ogrlice početi da vezuje za šetnju. Za jedan do dva dana, pas će se priviknuti na povodnik i postati na nj ravnodušan. Posle završene obuke ili šetnje, preporučuje se skidanje ogrlice da se dlaka na vratu ne bi oštetila.

Navikavanje na brnjicu — Brnjica se stavlja zato da bi se pas sprečio da ujede čoveka ili neku životinju. Dreser mora znati da brzo i pravilno natakne brnjicu na njušku psa.

Najbolje je psa priviknuti na brnjicu za vreme šetnji ili čišćenja. Brnjica se natakne na sledeći način: levom rukom se drži kaiš blizu ogrlice, a desnom rukom se brnjica pažljivo navlači i zatim prikopčava kaišem.

Ako pas pokuša da zbaci brnjicu, što je najčešće slučaj, treba mu pažnju privući nečim drugim. Ako je suviše uzbuđen i pokušava da skine šapama, dreser mora pretećim glasom da izgovori komandu „fuj” i jakim trzajem povuče povodnik. Dok pokušavaju da smaknu brnjicu, neki psi reže i čak pokušavaju da skoče na dresera. U takvim slučajevima, neophodno je upotrebiti korbač. Dobro vladanje sa brnjicom treba pak nagraditi milovanjem i poslasticama.

Da se pas ne bi plašio brnjice i da bi se na nju što brže navikao, ponekad ga treba hraniti mesom dok mu je brnjica nataknuta.

Što se više pas navikava na brnjicu, to ga više treba terati da je duže nosi.

Pas obavezno mora nositi brnjicu za vreme šetnje ulicom i mestima gde ima mnogo ljudi, za vreme prevoza železnicom, kolima ili plovnim objektima, itd..

NAVIKAVANJE PSA DA IDE PORED NOGE

(Osnovna komanda „pored”)

U ovom slučaju cilj nam je da kod psa razvijemo naviku da na komandu „pored” zauzme mesto pored leve noge dresera. Treba ga naviknuti da na tom mestu bude kad god je sa čovekom, bez obzira da li tada miruje ili je u pokretu.

Navika hodanja pored dresera, je prvi uslov za razvijanje pokornosti kod psa. Zahtev da pas uvek bude na određenom mestu, bez komande, je jako važan element discipline u daljem sistemu obuke. Ni jednom se komandom ne koristimo tako često. Odnos čoveka i psa nameće stalno korišćenje komande „pored”: za vreme obuke i razvijanja drugih navika, za vreme šetnji itd. . . Uslovni refleks na tu komandu treba metodično podržavati i učiniti ga jednim od najbolje učvršćenih refleksa.

Naviku hodanja pored dresera treba početi razvijati pošto se pas navikne na ogrlicu i povodnik i na to da hrabro i slobodno trči i kada je vezan za povodnik.

Najbolje mesto za razvijanje ove navike jeste poljana, tj. sva mesta na otvorenom prostoru gde je delovanje drugih faktora svedeno na minimum. Uslovni nadražaj je u ovom slučaju komanda „pored” a bezuslovni — trzaj povodnikom. Naviku treba razvijati na sledeći način:

Dreser drži psa na kratkom povodniku; leva ruka mu je bliže ogrlici, a slobodni deo povodnika — drži u desnoj ruci.

Slika 9. Navikavanje psa da ide pored noge sa povodnikom.

Pas se nalazi pored dreserove leve noge. Povodnik treba držati slobodno, kako bi pas — krećući se mogao da menja mesto: ispred, iza ili sa strane dreserove noge.

Odabravši pravac, dreser sitnim koracima kreće napred, dozvoljavajući psu u početku da trči pored noge gde mu je volja. Zatim, kada se pas bude našao ispred, dreser će pretećim glasom izgovoriti komandu „pored“, i trzajem povodnika ga prinuditi da zauzme pravilan položaj pored noge. Ako pas zauzme pravilan položaj pored leve noge, dreser će ga levom rukom pomilovati i izgovoriti komandu „dobro“ i „pored“.

Ako je pas otišao previše u stranu, sleduje trzaj povodnikom ka dreseru i preteća komanda „pored“. Kada pas zaostane, povodnik se trza u pravcu kretanja. Kada se radnja ponovi više puta za vreme šetnje uz komandu „pored“ i trzaje povodnika, pas će steći naviku da se brzo vraća na mesto pored leve noge i to samo na komandu.

Da bi se proverilo do koje se mere razvio uslovni refleks na komandu „pored“, postupa se na sledeći način: u momentu kad je pas istrčao ispred ili zaostao iza dresera, dreser, ne vukući povodnik, izgovara pretećim glasom komandu „pored“. Ako se na tu komandu pas vrati na mesto pored leve noge može se smatrati da se uslovni refleks razvio. U protivnom, treba ponoviti ceo postupak, koristeći trzaj remenom i izgovaranjem komande „pored“. Pas će dosta brzo uvideti da svako odstupanje od noge dresera povlači za sobom osećaj bola, a da je hodanje pored noge dresera u potpunosti bezopasno.

Smatramo da je to najbolji način da se razvije ova navika; samo se tako kod psa može razviti navika da pazi na pokrete dresera i da se na njih privikava.

U kasnijem radu se radnja „hodanje pored“ postepeno komplikuje. U početku obuke se koriste samo pravolinijski i spori pokreti, a u daljoj se obuci pas obučava za zaokrete pod različitim uglovima i brzom hodu:

Držeći psa na remenu u položaju pored noge, dreser se iznenada okreće na desno, izgovara komandu „pored“ i vuče povodnik. Ponavljanjem ove radnje na levu i desnu stranu, kod psa se obrazuje uslovni refleks na pokrete dresera.

Tada za psa sam momenat pokreta postaje signal: on se žuri da se okrene kako bi izbegao neprijatan trzaj povodnika.

Za vreme okretanja na desno treba biti obazriv jer se psu lako može nagaziti na šapu, što je veoma nepoželjno. Pored toga pas ne sme da se odvaja od gospodara za vreme brzog hoda ili trka. Zvučnu komandu „pored“ treba vezivati za pokret

psa; u trenutku kada se pas nalazi pored noge, dreser uz komandu „pored” udara sebe levom šakom po butini. Čestim ponavljanjem, ovaj pokret postaje za psa znak koji je zamenio zvučnu komandu.

Slika 10. Navikavanje psa da ide pored noge bez povodnika.

Kada je pas naučio da ide pored dresera na povodniku, onda se uči da ide pored, ali bez povodnika. To se radi postepeno: za vreme šetnje, neprimetno se povodnik ispusti na zem-

'ju; na taj način pas odmah oseti punu slobodu kretanja. Ako pas istrči napred ili u stranu, ne treba povodnik uzimati u ruku dovoljno je samo nagaziti ga, što će ga naterati da se vrati na mesto.

Slika 11. Dobro uvežbani pas koji je već navikao da ide uz nogu bez povodnika.

Treba naglasiti na dreseri često veoma rano prelaze na razvijanje navike hodanja bez remena, odmah pošto je kod psa izgrađena veza između komande „pored“ i odgovora. Međutim, iako je tada kod psa možda i izgrađen uslovni refleks, iako on možda ispunjava zahteve, ipak je neophodno produžiti obuku sa povodnikom, kako bi se postigao potpuni automatizam odgovora. Povodnik po pravilu pomaže da se navike izvršavaju bez pogovora.

Možemo zapitati da li za vreme obuke psa na povodniku treba upotrebljavati šiljatu ogrlicu? — Naš odgovor je pozitivan jer takva ogrlica ne smeta, a najčešće ubrzava dresuru. Pas istrčava napred, ne sluša komandu „pored“; tada ga dreser trzajem povodnika vraća nazad, a tada će šiljata ogrlica, sigurno imati bolji efekat.

Uspeh u radu sa psima u mnogome zavisi od razgovetnosti komande i pravilnog korišćenja intonacije. Ako preteća komanda „pored“ bude prethodila svakom trzaju povodnika, a pohvala i milovanje usledili svaki put kad je pas na svome mestu, rezultati neće izostati. Psi neverovatno tačno reaguju na intonaciju glasa. Koristeći za svaku komandu pravilnu intonaciju, kroz izvesno vreme će se primetiti da je dovoljna samo komanda izgovorena pretećim glasom bez trzaja povodnika, pa da pas uradi ono što se od njega traži. Pas će još bolje izvršavati zapovest „pored“ ako svaki put kad zauzme pravilno mesto pored leve noge bude nagrađen mesom, komandom „dobro“ i milovanjem. Uбудuće će, zahvaljujući dresiranju metodom kontrasta, pas besprekorno izvršavati komandu „pored“ i bez trzaja povodnika.

SLOBODNO VREME PSA (Osnovna komanda „šetaj“)

Takozvano slobodno vreme koristi se za opuštanje nervne napetosti u kojoj se pas nalazi za vreme obuke. Uslovni nadražaj je komanda „šetaj“ a bezuslovni — sama činjenica slobode.

Ovu naviku najbolje je razvijati u vreme predaha obuke. Držeći psa pored sebe na dugom povodniku, dreser izgovara komandu „šetaj“ i pokazavši pruženom desnom rukom pravac „ispred“ šalje psa u šetnju.

U početku pas ne pokazuje veliku želju da se odvoji od gospodara, ali kasnije kada je više puta ponovljena komanda „šetaj“, on će rado trčati okolo i igrati se.

Pas se drži na dugom povodniku samo prvih nekoliko nedelja dresure dok se kod njega ne razvije odgovor na komandu zabrane „fuj“. Kada se kod psa razvije veća disciplina, on se oslobađa povodnika za vreme šetnje i dozvoljava mu se puna sloboda kretanja. Međutim, ako se na zemljištu gde se vrši dresura pojavi neki jaki nadražaj, psu se odmah prikači povodnik, da bi se izbegle neprijatnosti.

Za vreme šetnje sa psom na dugom povodniku, obavezno treba skinuti šiljatu ogrlicu.

Davanje slobodnog vremena psu se naročito preporučuje za vreme prvog perioda obuke, kada se pas obučava da hoda pored dresera. U to vreme je pas veoma nervno napregnut, brzo se zamara i lako se oslobađa uticaja dresera. Na takvo stanje treba naročito obratiti pažnju i psu treba dati odmora.

DOZIVANJE PSA

(Osnovna komanda „dodi“)

Cilj ove vežbe je da pas nauči da brzo priđe dreseru (vlasniku) kad ga ovaj pozove, ma gde se nalazio.

Za razvijanje ove navike se najčešće koriste reakcija psa na hranu i njegova privrženost vlasniku. Momenat kad pas prilazi dreseru ne sme nikad da bude vezan za neku neprijatnost, jer će u protivnom pas početi da ispoljava strah i odbijati da prilazi. Komanda „dodi“ se uvek izgovara prijatnim i tepajućim glasom. Kad pas priđe, dreser ga obavezno nagrađuje nekom poslasticom i milovanjem. Kad dreser izgovori komandu „dodi“ povišenim tonom pas ili neće hteti da priđe ili će prići sa jasno ispoljenim strahom. To je rezultat pogrešne upotrebe intonacije i zvučnih signala. U vreme samog razvijanja uslovnog refleksa na komandu „dodi“, pas ne sme da se kažnjava za neizvršenje zadatka.

Tehnika stvaranja ove navike sastoji se u sledećem: kada se pas u svoje „slobodno vreme“ nalazi na izvesnoj udaljenosti, dreser će ga zovnuti po imenu, izgovoriti komandu „dodi“ i pokazati poslasticu u ruci.

Pošto pas čuje miran glas dresera i oseti prijatan miris hrane, on će rado prići čoveku. Za to ga treba nagraditi poslasticom i pomilovati.

U prvo vreme se pas doziva dok se nalazi blizu, a zatim se, što je navika jače razvijena, rastojanje uvećava — do dvadeset metara.

Ako komandu „dodi“ pas izvršava bezvoljno, dreser mora malo da utiče na njega svojim postupcima. Na primer, da trči ispred njega, da se igra sa njim; na taj način se kod psa razvija živost, želja da priđe dreseru.

Kad pas priđe, dreser se udara levom šakom po butini i tera psa da sedne pored njegove leve noge.

Pošto pas počne da pravilno reaguje na komandu „dodi“, vežba se postepeno proširuje: uvode se nadražaji koji odvlače pažnju, ali na koje pas ne sme da reaguje u prisustvu dresera. Kada pas stečenu naviku počne da izvršava bez pogovora, skida mu se povodnik i vežba se nastavlja bez povodnika.

Ako pas preterano reaguje na druge nadražaje treba ga trzajem povodnika i zvučnim signalom „dodi“ privući nozi i dati mu poslasticu. Kasnije se komanda „dodi“ vezuje za pokret ruke, koji dobija ono isto značenje koje ima zvučni signal. Leva ruka se pruža u visini ramena, pa se zatim spušta na butinu. Posle izvesnog vremena pas će prilaziti dreseru samo na taj pokret rukom.

Pokret i zvučni signal treba kombinovati i ceo postupak ponavljati više puta, na različitom odstojanju.

Navika da se prilazi dreseru može se početi razvijati od prvog dana obuke. Za to se koristi svaka pogodna prilika: na primer, otvaranje vrata prostorije u kojoj se pas nalazi kad dreser dođe da bi mu dao hranu; tada se izgovara komanda „dodi“.

Pas će obavezno prići da dobije hranu. Za taj momenat svakako treba vezati komandu „dodi“.

Kasnije se ta navika upotpunjuje tokom rada u grupi.

KOMANDA ZABRANE „FUJ“

Da bi se sprečila ili predupredila neka nepoželjna radnja, kod psa se razvija uslovni refleks na komandu „fuj“, koja označava zabranu.

Bezuslovni nadražaj za razvijanje ovog uslovnog refleksa je bol izazvan trzajem povodnika prikačenog za šiljatu ogrlicu ili udarcem korbača po slabinama. Komandu „fuj“ i bezuslovni nadražaj bola treba sinhronizovano primeniti onog trenutka kad je pas spreman da uradi nešto što je nedopušteno.

Komanda „fuj“ se izgovara oštrim i pretećim glasom i samo onda kada je to neophodno. Ovu komandu ne treba koristiti bez naročite potrebe, jer će u protivnom ona izgubiti svoj značaj.

Slika 12. Vodič navodi u vežbi psa na „zabranjeno“ meso i uči ga komandi „Fuj“.

Za mesto obuke se odabira mesto gde ima dosta različitih spoljašnjih nadražaja. Psu se oko vrata stavlja oštra ogrlica i on se pušta na pola dužine povodnika. Ako pas samovoljno pokuša da se baci na neku životinju ili na nekog prolaznika, izgovara se komanda „fuj“ i istovremeno se naglim trzajem povodnika pas zaustavlja. U slučaju da se pas u takvom trenutku nalazi u neposrednoj blizini dresera, ovaj uz komandu „fuj“ mora upotrebiti korbač. Kad pas izvrši zapovest, treba ga nagraditi.

Jačina udarca korbačem ili trzaja povodnika treba da odgovara fizičkom stanju psa i njegovom karakteru.

Kada se izdresira da reaguje na komandu „fuj“ bez primene bola, prelazi se na složeniji vid obuke. Dužina povodnika se sve više produžava, a na kraju se pas pušta da se potpuno oslobodi, šeta. Svaki put kad pas pokuša da se baci na nadražaj, dreser koristi povodnik ili oštru ogrlicu i korbač.

Slika 13. Komanda „Fuj“ sa povodnikom.

Komanda „fuj“ se koristi i kad pas bez dozvole dresera uzima hranu iz ruku nepoznatog čoveka ili sa zemlje.

Može se smatrati da je uslovni refleks na komandu „fuj“ dobro razvijen tek onda kada pas koji se slobodno šeta i koji vidi nadražaj koji ga je ranije nadraživao, odmah trči ka dreseru ili se baca na čoveka koji mu nudi hranu.

Slika 14. Komanda „Fuj“ bez povodnika.

NAVIKA SEDENJA

(Osnovna komanda „sedi“)

Uslovni nadražaj u ovom slučaju komanda „sedi“ i pokret rukom — desna ruka se pruža napred, sa šakom okrenutom nadole.

Ovaj uslovni refleks se razvija na sledeći način: pas se nalazi sa leve strane dresera, na kratkom povodniku. Zatim se do

pola okrene u pravcu psa, desnom rukom drži povodnik na 10—15 santimetara odstojanja od ogrlice, levom rukom pritiska slabinski deo životinje terajući je da sedne, i izgovara komandu „sedi”. Istovremeno se povodnik povlači malo nagore i unazad, i pomaže se psu da sedne. Ako se pas suprotstavlja, treba ga pritiskom ruke držati u sedećem položaju. Svako pravilno izvršenje zapovesti treba nagraditi poslasticom i komandom „dobro”. Ako pas pokuša da ustane, treba ponavljati komandu „sedi” i pritiskati slabinski deo rukom.

Komandu „sedi” treba izgovarati uvek pre nego što se rukom pritisnu slabine i povuče povodnik. Kada se to više puta ponovi, pas će naučiti da seda kad mu se izda zapovest.

Slika 15. Komanda „Sedi”.

Da bismo proverili da li se uslovni refleks na komandu „sedi” dobro razvio, treba samo izgovarati komandu, bez pritiska slabina rukom. Ako odgovor ne usledi, treba ponovo primeniti neposredne nadražaje.

Kada se ovaj uslovni refleks dobro razvije dreser prelazi na usavršavanje navike — na obučavanje psa za **nepokretnost**. To se radi ovako: pošto pas sedne, dreser, držeći jednom rukom kraj dugačkog povodnika, pazeći da ne povuče povodnik, pola-

Slika 16. Dresirani pas sedi pored svog učitelja.

ko odlazi u stranu, ponavljajući povišenim glasom komandu „sedi“.

Dok se vežba ponavlja, dreser se udaljuje od psa na različite strane, na daljinu koju mu povodnik dopušta i komandom „sedi“ sprečava psa da napusti svoje mesto.

U samom početku ne obraća se pažnja na pravilnost sedenja psa i cilj je jedino da on ostane nepokretan; kasnije, sa razvitkom uslovnog refleksa, prelazi na ispravljanje nedostataka za vreme sedenja: pravilan položaj glave i slabina, itd . . .

Kada se dreser udaljuje od psa, koji sedi, treba da pazi da slučajno ne povuče povodnik jer će pas to shvatiti kao znak da može da napusti mesto. Zato je potrebno unapred razmrsiti povodnik i položiti ga na zemlju, a u ruci zadržati samo jedan njegov kraj.

Vreme ostajanja u nepokretnom položaju se postepeno uvećava — do pet minuta. Da bi se što bolje učvrstila ta navika, dreser se krije iza nekog zaklona. Ako pas postane nemiran i pokuša da ustane sa mesta, odmah se pretečim glasom izgovara komanda „sedi“ a kada životinja ostaje na mestu, pohvaljuje se komandom „dobro“ i daje joj se poslastica praćena blagim milovanjem.

Razvijanje refleksa drugog reda — sedanje na pokret ruke — izvodi se na sledeći način: dreser se nalazi na udaljenosti od 4 do 5 metara od psa koji je u ležećem stavu; dreser izgovara komandu „sedi“ i istovremeno pruža desnu ruku napred, sa šakom okrenutom nadole. Čim pas sedne, ruka se spušta. Pokrete je potrebno izvoditi odsečno i jednoobrazno. Samo je u tim uslovima moguće od psa očekivati tačan i bezprekoran odgovor. Dobri rezultati se mogu postići samo upornim vežbanjem, stalnim ponavljanjem, usklađivanjem pokreta i komande i nagradivanjem kad se zadatak izvrši.

U slučaju da pas odbije da sedne na zapovest dat pokretom ruke treba ponoviti komandu, a ako i to ne pomogne treba koristiti neposredni nadražaj — pritisak rukom na slabinu.

Tokom dalje dresure potrebno je ovu naviku usavršiti, kako za vreme individualne, tako i za vreme grupne obuke. Obuka se vrši na mestima gde ima nadražaja a koji odvlače pažnju, u različito doba dana i u različitim vremenskim uslovima.

Usavršavanje navike sedenja se sastoji u tome da pas sedne kad god dreser to od njega zahteva, i to da sedne u pravilnom položaju: da mu zadnji deo tela ne bude izbačen na stranu i da mu glava bude okrenuta prema dreseru.

POLEGANJE PSA (Osnovna komanda „lezi“)

Ova navika se razvija pošto je pas naučio da reaguje na komandu „sedi“.

Uslovni nadražaji su komanda „lezi“ i pokret rukom (desna ruka spuštena uz pognuto telo) a bezuslovni nadražaji su pritisak ili „podsećanje“.

Dresura se izvodi na sledeći način: pas se drži na kratkom povodniku, u sedećem stavu pored leve noge. Pošto se okrene psu, dreser se spušta na desno koleno, izgovara komandu „lezi“, levom rukom pritiska leđa psa u visini lopatica i istovremeno vuče povodnik naniže i napred; umesto povlačenja povodnika može i pažljivo vući prednje šape psa prema napred.

Slika 17. Komanda „Lezi“.

Zatim mu dozvoljava da malo prošetata. Pošto se pas prošetao, sve se ponavlja ispočetka.

Pas se može naterati da legne i blagim „podsećanjem“ prednjih udova dok se nalazi u sedećem stavu. Levom rukom se pritiskuju leđa, a desna se ruka podvlači ispod stomaka i blago se „podsećaju“ prednje šape.

Dak se vrše ovi pokreti treba izgovarati komandu „leži“, a levom rukom životinju izvesna vreme pritiskati. Dak se pas nalazi u tom položaju, nagrađuje se poslasticom, miluje se i ponavlja se komanda „leži“.

Pošto se kod psa razvio uslovni refleks na komandu „leži“, dreser se od njega udaljuje na 2—3 metra ne zatežući povodnik; zatim mu ponovo prilazi (pas leži), miluje ga, izgovara komande „leži“ i „dobro“ i ponovo se udaljuje na rastojanje od 5—6 metara. Posle toga doziva psa. Ako pas pokuša da bez komande pride, dreser izgovara komandu „leži“ povišenim glasom, a ako pokuša da skoči, odmah ga vraća na mesto.

Odgovor na komandu „leži“ se kod psa razvije dosta brzo — već posle dve ili tri vežbe. Posle toga dresiranje može nastaviti na dugačkom povodniku i sa odstojanja.

Pošto je pas stekao naviku da reaguje na zvučnu komandu, prelazi se na rad sa pokretom. Dreser, koji se nalazi na 5—6 metara odstojanja od psa koji sedi, izgovara komandu „leži“; istovremeno spušta svoju podignutu desnu ruku.

Slika 18. Još smo u „ležećem stavu“.

Naravno, što je dreser na većem odstojanju to je njegov uticaj na psa slabiji i zbog toga se komande izgovaraju oštrim i jačim glasom.

Ako pas ustane ili sedne bez dozvole dresera, ovaj treba odmah da natera psa da ponovo legne, vukući povodnik naniže levom rukom.

U slučaju da pas ne reaguje na zvučnu komandu i pokret, treba mu prići i ponoviti nekoliko puta istu radnju primenjujući neposredan nadražaj.

Kad god pas ispuni zadatak, treba ga nagraditi milovanjem i poslasticom. Kad pas ne izvrši zapovest izgovorenu povišenim glasom, treba mu prići, izgovoriti komandu „leži” i povući povodnik naniže. Obično je to dovoljno. Kada pas nauči da reaguje na zvučnu komandu i pokret sa većeg odstojanja, može se preći na obuku bez povodnika. Za to vreme se otklanjaju i drugi sitni nedostaci kod psa: pokušaji da se pride dreseru bez komande, ispravljanje zadnjeg dela tela zabačenog u stranu itd... Navike se postepeno usavršavaju, bezuslovni nadražaji prestaju da se koriste, a vreme ostajanja u ležećem stavu se produžava do pet minuta.

STAJANJE NA MESTU

(Osnovna komanda „stoj”)

Često je potrebno da pas neko vreme stoji mirno u pravilnom položaju. Od njega se to zahteva, za vreme veterinarskog pregleda, kupanja i za vreme davanja ocene na izložbi. Uslovni nadražaj za stvaranje ove navike su komanda „stoj” i pokret, a bezuslovni nadražaj je pritisak rukom na stomak.

Navika da se stoji mirno razvija se paralelno sa ostalim vežbama.

Dreser se nalazi sa desne strane psa, koji sedi, i izgovara komandu „stoj” povišenim glasom, i istovremeno desnom rukom vuče povodnik napred i nagore a levom pritiska životinju po stomaku, kao da želi da je digne. Zatim nastavlja da blagim glasom izgovara komandu „stoj”. Čim pas zauzme pravilan položaj, miluje ga, daje mu nagradu, izgovara komandu „dobro” i posle kraćeg zadržavanja u tom položaju izdaje komandu „šetaj”. Vežbu treba ponoviti nekoliko puta. Pas se na komandu „stoj” može lako navići za vreme čišćenja. Ako dreser, izgovori komandu „stoj” kad god pas pokuša da ustane, i ako pritiska rukom njegov stomak, kroz izvesno vreme će se stvoriti čvrsta navika na tu komandu.

Izvršenje komande se postepeno usavršava. Pošto pas nauči da dobro reaguje na zvučnu komandu, prelazi se na razvijanje uslovnog refleksa drugog stepena — na reakciju na pokret.

Vežba počinje tako da dreser, koji se nalazi na rastojanju 3—5 metara., zahteva od psa koji sedi da izvrši komandu „stoj“ na pokret levom rukom. Ruka se, sa šakom okrenutom nagore, pruža do visine ramena. Posle ponovljenih povezivanja zvučne komande i pokreta rukom, kod psa će se razviti refleks na pokret, tako da više neće biti potrebno izgovarati samu komandu „stoj“. Kasnije se ta navika, kao i sve ostale usavršavaju.

NAVIKA NA MESTO

Za vreme opšteg kursa dresure se, paralelno sa razvijanjem uslovnih refleksa na dosad pominjane komande, razvija i navika da pas bude nepokretan, da stoji mirno.

Nepokretnost je refleks blokadnog tipa, koji zadržava psa da ne napusti mesto i stav u kome ga je dreser ostavio.

Ova navika se razvija paralelno sa razvijanjem nekih drugih navika.

Na primer, kad dreser razvija kod psa naviku da sedi, on polako počinje da ga navikava i na nepokretnost. To se radi na sledeći način:

Kad se dreser udalji od psa, ovaj će pokušati da ga prati. Tada treba strogim glasom izgovoriti komandu „sedi“ i naterati psa da se vrati na mesto. Ako pas, pošto ga je dreser napustio, ostane na svom mestu, treba se kroz minut — dva vratiti natrag, pomilovati ga i nagraditi ga nekom poslasticom. Na taj način se postepeno kod psa stvara navika da sedi na jednom mestu bez gazde pet minuta, pa i više.

Naviku da bude nepokretan treba kod psa razvijati tokom cele obuke: dok stoji, pre nego što ga pošaljemo da donese bačeni predmet, pre preskoka ograde, itd. . .

Po pravilu se ova navika razvija uz pomoć dugačkog povodnika. Neki mladi i neiskusni dreseri to zaboravljaju i prve vežbe izvode na kratkom povodniku. To je nedozvoljiva greška, koja ne dovodi do dobrih rezultata. Kada se dreser udaljuje od psa i najmanji trzaj povodnika će učiniti da životinja skoči sa mesta.

Dugačak povodnik, ako nije zamršen omogućuje slobodu delovanja dresera dok se udaljuje od psa; povodnik se postepeno odmotava i pas ga ne oseća.

Navika „mesto“ se razvija na mestima gde nema nadražaja koji psu odvlače pažnju.

NAVIKA VRAĆANJA NA MESTO (Osnovna komanda „na mesto“)

Razvijanje uslovnog refleksa na komandu „na mesto“ se vrši tokom same obuke. Pas će često u toku učenja da sedi, mirno stoji ili leži, napustiti svoje mesto i prići dreseru. Zbog toga je potrebno razviti naviku da se na komandu vrati na mesto.

Ta se navika razvija na sledeći način: dreser se nalazi pored psa, izgovara komandu „sedi“ i ostavlja pored njega svoje stvari — kapu, maramicu ili rukavice; i zatim se udaljuje, dok pas ne potrči za njim. Čim pas stigne dresera, ovaj se zaustavlja i komandom „na mesto“ primorava psa da se vrati ostavljenim stvarima.

Ako pas ne reaguje na komandu „na mesto“ (što se uvek u početku i dešava), onđá ga dreser trzajem povodnika vraća ostavljenim stvarima, izgovara komandu „sedi“ i posle izvesnog vremena se ponovo udaljuje. Ako pas ponovo pokuša da napusti mesto, dreser jakim glasom izgovara komandu „na mesto“. U toku razvijanja uslovnog refleksa na komandu „na mesto“ rastojanje između psa i dresera se povećava. Dreser sam zove psa da dođe i komandom „na mesto“ ga vraća natrag. Ta vežba se ponavlja nekoliko puta, dok se uslovni refleks u potpunosti ne razvije.

Ponekad se dešava da kad se dreser udalji, pas ne potrči za njim. U tom slučaju dreser ostavlja stvari i udaljava se od psa koji trči za njim. Tada ga dreser komandom vraća na mesto.

Refleks na komandu „na mesto“ može se razviti i na drugi, prostiji način. Kad god se pas vraća u prostoriju, treba izgovariti komandu „na mesto“. Pas se navikne brzo na to.

DONOŠENJE STVARI (Osnovna komanda „aport“)

Navika donošenja stvari je navika hvatanja ili podizanja bačenih stvari; od psa se očekuje da te stvari uzme u usta i vrati ih vlasniku.

Zvučni znak „aport“ znači „uzmi“, uhvati i daj vlasniku. Predmeti za donošenje mogu biti specijalno za te svrhe napravljeni, štap ili razni drugi laki predmeti različitog oblika — rukavica, torbica, itd. ...

Slika 19. Donošenje aporta.

Donošenje predmeta je važna karika u dresiranju; ona povezuje različite stepene obuke, te predstavlja osnovu za specijalni kurs. Ako dreser uspe da kod psa razvije „ljubav“ za donošenje predmeta, kasnije će mu biti mnogo lakše da razvija ceo niz specijalnih složenih navika. Pas će aktivno čuvati stvari svog vlasnika i sa interesovanjem će tražiti sakriveni predmet ili stvar koju je odneo neki nepoznati čovek.

Tehnika dresiranja se ovde zasniva više na urođenom „talentu“ psa nego na prinudi.

Da bi razvio uslovni refleks dreser mora da na neki način kod psa izazove želju da hvata bačene predmete. Najbolji način za to je „oživljavanje“ predmeta pred psom. Svaki predmet koji se brzo kreće predstavlja dovoljno jak nadražaj, koji će kod psa izazvati ispoljavanje urođene reakcije (instinkta) hvatanja: pas sa zanosom trči za bačenim predmetom.

Slika 20. Detalj donošenja aporta.

Da bi se razvio refleks na komandu „aport“ koristi se sledeći postupak: dreser u desnoj ruci drži neki predmet, maše njime i svoj pokret prati komandom „aport“. To nadražuje psa i on pokušava da uhvati predmet koji mu igra pred očima. Čim u tome uspe, treba izgovoriti komande „aport“ i „dobro“ i pustiti ga da drži predmet u čeljustima neko vreme. Kada je pas već naučio da na komandu uzme predmet iz ruke i da ga neko vreme drži u čeljustima, predmet se može poneti i baciti, u početku bliže a kasnije dalje, s tim da ga pas donese. Pre nego što se predmet baci, psa treba malo nadražiti mašući predmetom pred njegovim očima. Ako pas komandu ne izvrši odmah, dreser mu baca dotični predmet pred noge, izazivajući na taj način želju da se predmet uhvati.

Kad pas donese predmet, treba se malo poigrati sa njim, pomilovati ga i nagraditi ga poslasticom. Da pas ne bi ispuštao

predmet iz usta bez komande „daj“, dreser mu žuri u susret, tera ga da sedne sa predmetom i dalje u zubima, izgovara komandu „daj“, uzima mu predmet iz usta i nagrađuje ga.

Ako pas pokuša da ispusti predmet, treba pretećim glasom izgovoriti komandu „aport“.

Tokom daljeg dresiranja, navika donošenja predmeta se usavršava. Pas se ne šalje odmah za bačenim predmetom, već pošto je neko vreme proveo nepokretan. Predmet se baci, izgovara se komanda „sedi“ povišenim glasom i, ako je nužno, povuče se povodnikom. Zatim se pas vežba da sedi sa donesenim predmetom i da ga nosi u zubima dok ide pored dresera.

Međutim, naviku donošenja predmeta moguće je razviti i metodom prinude. Dreser drži predmet u desnoj ruci, a palcem leve ruke jako pritiska na donju vilicu psa, prisiljavajući ga da otvori čeljust. Čim pas otvori čeljust u nju se pažljivo stavlja predmet i odmah se prestaje sa pritiskivanjem palca na donju vilicu, kako bi prestao osećaj bola. Istovremeno se izgovaraju komande „aport“ i „dobro“ i pas se miluje. Posle izvesnog vremena, kad pas bude čuo komandu „aport“, sam će zgrabiti predmet, da bi izbegao bol.

Ipak, treba dodati da obuka psa metodom prinude retko daje dobre rezultate. Kod pasa, obučениh na taj način, interesovanje za bačenim predmetom se gubi brže nego kod pasa koji su obučeni prirodnim načinom.

Dešava se da pas drži predmet u zubima, da trči sa njim, ali da neće da pride na poziv. U tom slučaju je potrebno izdati komandu „sedi“, prići psu i uzeti mu predmet iz čeljusti.

Ima pasa koji se vrlo teško navikavaju na ovaj način dresiranja. Tada je potrebno koristiti najrazličitije metode, kako bi se pronašao pravi momenat za vezivanje komande za akciju psa. U takvim slučajevima kao predmeti za hvatanje služe razne krpice, lopte, sveže kosti, i slične stvari.

Nekad se koristi i metoda „oponašanja“: pas koji se teško dresira sedi i gleda dobro istreniranog psa kako trči za bačenim predmetom i za to dobija nagradu.

Da pas ne bi ispuštao predmet koji nosi dok ide pored dresera, ovaj menja brzinu hodanja — čas ide brže, čas sporije. Na taj način se pas navikava da nosi predmet u zubima po terenu.

Sa daljim treningom se ova navika sve više usavršava. Pas se uči da sa predmetom u zubima stoji i sedi i kad dreser nije prisutan. Međutim, ne preporučuje se često ponavljanje ovih

vežbi, da pas ne bi izgubio zainteresovanost za donošenje i držanje predmeta.

Za vreme opšte obuke vežbanje donošenja predmeta predstavlja jedan od najvažnijih elemenata. Na osnovi te navike se kasnije razvijaju mnoge druge specijalne navike. Zbog toga je važno tokom treninga predmete bacati na različite strane i terati psa da ih traži. Kad god se pas pošalje da traži bačeni predmet, treba izgovarati komandu „traži“ i pokazivati rukom u pravcu bačenog predmeta. Ova vežba je važan preduslov za uspeh kasnijeg dresiranja psa da pretražuje okolinu.

Tokom vežbi je kod psa potrebno razviti „ljubav“ za predmet koji traži. Da bi se to postiglo, treba se držati osnovne metode obuke, zasnovane na zainteresovanosti, a ne na metodi prinude.

PUZANJE

(Osnovna komanda „puzi“)

Uslovni nadražaj za razvijanje navike puzanja su komanda (zvučni signal) „puzi“ i ponašanje samog dresera.

Neposredni ili bezuslovni nadražaj je pritisak rukom na leđa i zatezanje povodnika.

Obuka treba da se odvija na ravnom, čistom, i suvom terenu. Navika puzanja se uvežbava na sledeći način: dreser legne na zemlju — okrenut na desni bok, izgovara komandu „lezi“ i istovremeno poleže psa pored sebe i to tako da glava psa bude u visini njegovog ramena. Dok pas leže, treba ga milovati i dati mu malo poslastica. Kad se pas umiri, dreser drži u desnoj ruci povodnik, bliže ogrlici, levom rukom blago pritiska leđa psa, izgovara komandu „puzi“ i istovremeno sam čini pokret napred. Tako, oslonivši se na lakat leve ruke, povodnikom vuče psa za sobom.

Ako pas za vreme prvih vežbi pokuša da ustane, dreser izgovara komandu „lezi“ i ponovo pritiska rukom na leđa psa, ne dozvoljavajući mu da ustane.

Kada pas pravilno puzi, dreser mu tepa komandom „dobro“, miluje ga i daje mu nagradu. Pošto se pređe 10—12 metara, pravi se pauza od jedne minute, za koje vreme se psu daju poslastice. Zatim dreser nastavlja da puzi, izgovarajući komandu „puzi“, „dobro“, „puzi“, i vukući povodnik prisiljava psa da puzi za njim.

Slika 21. Komanda „puzi“.

Čim se kod psa razvije uslovni refleks na komandu „puzi“, prelazi se na navikavanje na puzanje bez povodnika. Povodnik se odlaže na zemlju, dreser se stavlja u položaj za puzanje, izgovara komandu „puzi“ i zajedno sa psom prelazi određeno rastojanje. Ako pas bez povodnika pokuša da pobjegne, potrebno je početi vežbu nanovo sa povodnikom.

Kasnije se navika puzanja usavršava; pas se navikava da puzi na različitom zemljištu a rastojanje se povećava do 10—25 metara. Zatim se pas tera da sam prepuzi neki otvoreni prostor bez povodnika, samo na komandu „puzi“.

U toku tih vežbi se kod psa uslovni refleks razvija na osnovu oponašanja dresera. Ako dreser legne, leći će i pas.

SAVLADAVANJE PREPREKA

Obuka za savladavanje raznih prepreka (ograda, živica, kanala, stepenice, greda) pomaže fizičkom razvoju psa i razvoju njegove umešnosti, hrabrosti i elastičnosti.

Zbog toga se mladi psi treniraju za savladavanje malih prepreka. Te vežbe kod psa izgrađuju sigurnost i stremljenje da se dostigne cilj.

PRESKAKANJE PREKO OGRADE

(Osnovna komanda „barijera“)

U razvijanju ove navike učestvuje prvenstveno urođena sposobnost psa da skače. Zato za vreme planirane obuke dreser mora sam da pronađe najbolji način da ta urođena sposobnost dođe do svog punog izražaja.

Uslovni nadražaj su komanda „barijera“ i pokret rukom u pravcu prepreke, a безусловni nadražaj je poslastica kao nagrada za ispunjenu zapovest.

Obuka se vrši na specijalno pripremljenim terenima, odnosno na terenima gde već postoje izgrađene barijere, kanali, živice, stepenice i grede.

Da se pas ne bi bojao prepreka, treba ga prethodno upoznati sa njima. Zbog toga se psi nekoliko dana pre obuke šetaju među preprekama koje treba da savladaju. Nakon toga dreser mora da pronađe odgovarajući nadražaj, koji će kod psa izazvati prirodnu želju da skoči. Taj zadatak se rešava na više načina. Na primer, pas se dovede na dva koraka ispred plota koji treba da preskoči, a koji ne sme biti viši od jednog metra. Dreser ostavlja psa da sedi, a sam ide iza plota i prebacuje preko njega dugi povodnik kojim je pas vezan. Zatim izgovara komandu „dođi“ i u trenutku dok pas preskače izgovara komandu „barijera“. Ta se vežba ponavlja tri do četiri puta u toku časa. Kad god pas samostalno i pravilno savlada prepreku, daje mu se poslastica.

Drugi, efikasniji način je sledeći: dreser trči u pravcu prepreke zajedno sa psom na povodniku, i, izgovarajući komandu „barijera“ preskače preko ograde a pas za njim. Tu radnju treba ponoviti nekoliko puta i svaki put treba psa nagraditi. Posle izvesnog vremena dreser zajedno sa psom pritrčava prepreci, ali je ne preskače već tera psa da sam izvrši skok na komandu „barijera“.

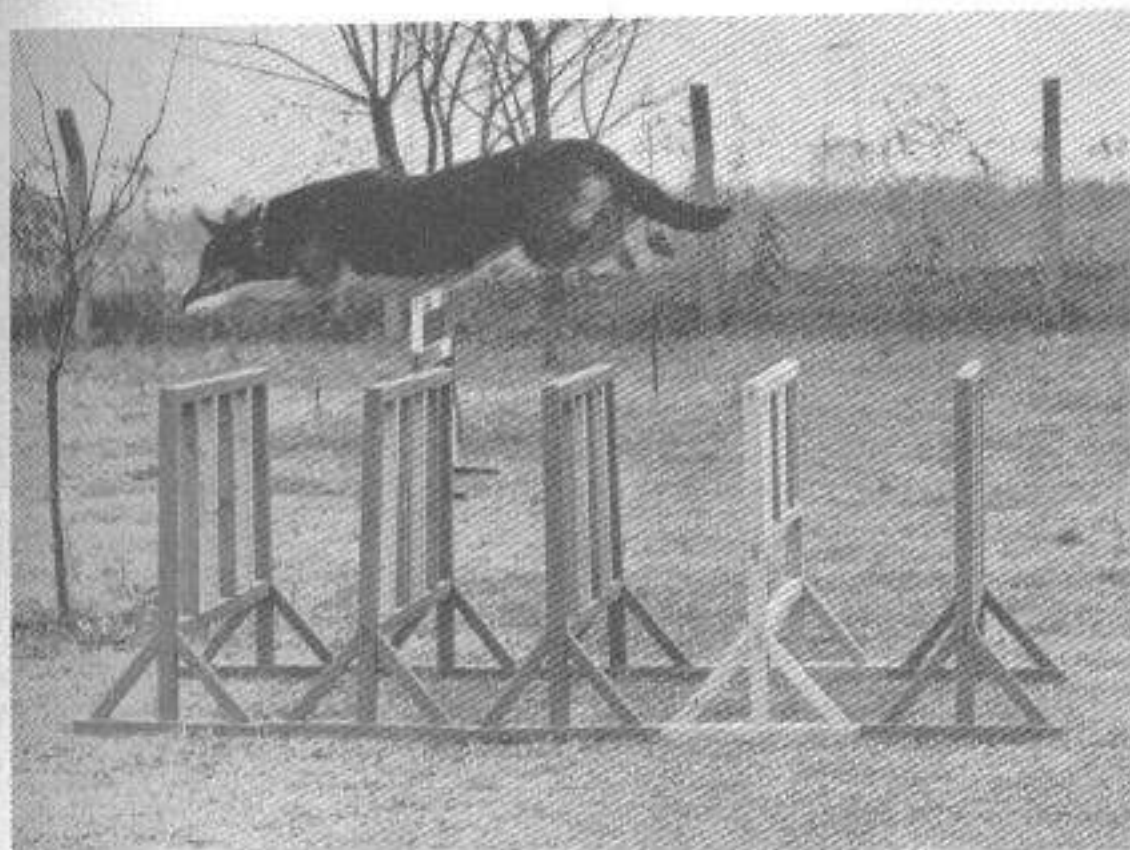

Slika 22. Preskok preko ograde, i uspešan doskok.

Dok pas preskače nisku prepreku, dreser povišenim glasom izgovara komandu „barijera” i posle dobrog skoka nagraduje psa komandom „dobro” i parčetom mesa. Ponavljanje ove vežbe i vezivanjem momenta preskoka za komandu „barijera”, kod psa će se razviti jaka navika da na tu komandu skače preko prepreka.

Po pravilu pas preskače niske prepreke. Što je visina ograde veća, to pas više gubi hrabrosti. U tom slučaju dreser mora da pomogne psu da savlada prepreku.

To se čini na sledeći način: pošto pas sedne na dva metra ispred ograde, izgovara se komanda „barijera“ i istovremeno se desna ruka pruža u pravcu prepreke. U trenutku kad pas skače treba mu malo pomoći, podići ga odpozadi da bi se lakše zakačio prednjim šapama za gornji kraj ograde. Istog trenutka se povišenim glasom ponavlja komanda „barijera“. Pošto se zakači za kraj ograde, pas će preskočiti na drugu stranu. U slučaju da pas odbije da preskoči visoku ogradu, prepreku treba smanjiti na očigled psu i posle manjeg odmora ponoviti vežbu.

Slika 23. Preskok preko petostruke barijera.

Kad god pas preskače ogradu, ponavlja se komanda „barijera“, a posle pravilnog preskoka sledi milovanje i davanje poslastica.

Da bi pas preskočio ogradu visoku do dva metra, nije mu potreban veliki zalet. Pas obično čini skok posle petog koraka. Ako je zalet suviše veliki on gubi potreban tempo i ritam pokreta pred skok.

Psima, koji su „zainteresovani“ za hvatanje predmeta se preko prepreke bacaju poznati im predmeti uz komandu „barijera“. Ta radnja predstavlja jak nadražaj za psa, tera ga na skok.

Ako je pas zao i ispoljava aktivno-odbrambenu reakciju na čoveka, kao nadražaj za preskakanje prepreke može da posluži pomoćnik koji će stati iza ograde i izazivati životinju. Dreser pak drži psa na povodniku, zatim ga pušta i momenat preskoka preko prepreke vezuje za komandu „barijera“.

Slika 24. Vežba sa dva psa.

Psa kod koga je izražena proždrljivost najlakše je naučiti da skače ako se iza prepreke baci kost ili meso. Nagon za hranom će kod takvog psa svakako izazvati reakciju pokreta — skok.

Često se koristi i metod oponašanja. Grupa pasa se dovede na rastojanje pet do šest metara od prepreke i zatim se puštaju

da jedan po jedan preskaču na komandu „barijera“. Pri tome prvo skaču dobro dresirani psi a tek zatim ostali.

Pošto se kod psa razvije uslovni refleks na zvučnu komandu „barijera“, prelazi se na dresiranje putem pokreta. Psu se naredi da sedne, na dva metra od prepreke (ograda, rova), izdaje se komanda „barijera“ i istovremeno se ruka pruža u pravcu prepreke. U trenutku kad pas preskoči prepreku, ponavlja se komanda „barijera“. Ako je pas dobro izvršio zapovest, dreser mu prilazi, miluje ga i daje poslastice.

Slika 25. Preskok preko dvostruke barijere.

Uporedo sa ovim, dreser koristi komandu „fuj“ i razvija kod psa stav nepokretnosti pred preskok. To se radi postepeno — počev od jedne sekunde do 2 minuta.

Sa učvršćenjem refleksa na zvučni signal i pokret, kad pas počne da sa lakoćom preskače niske prepreke, visina ograde se postepeno povećava, do dva metra.

Prepreka čija visina dostiže dva metra smatra se sasvim dovoljnom, jer veća visina nepovoljno deluje na organizam psa. Ako se pas za vreme preskoka povredi, on će se dugo plašiti da ponovo skače preko visokih prepreka.

Preskoke ne treba trenirati neposredno po uzimanju hrane.

Zemlja oko prepreke mora biti preriljana, bez kamenja i drugih tvrdih predmeta. Sama ograda mora biti dovoljno jaka da se ne bi srušila kad pas skoči i počne da se vere uz nju.

Ponekad će pas, umesto da preskoči ogradu, pokušati da je oprtči. Da bi se to sprečilo, potrebno je na krajevima prepreke izgraditi pomoćnu ogradu.

Slika 26. Preskok preko žive ograde.

Obučavanje psa da preskače rovove, živice i druge prepreke vrši se istim redosledom na isti, gore opisani način. Obuka počinje tako što dreser prvi preskače rov a pas za njim, a pri tome dreser uvek izgovara već poznatu komandu „barijera“. Momenat preskoka se vezuje za istu komandu. Ubuduće će pas

samostalno i samo na komandu da izvršava naređenja i da pre-
skače različite prepreke.

Ako pas treba da pređe rov preko brvna ili uzanim mostom,
ne izdaje se komanda „barijera“ već komanda „napred“ (koman-
da koja se primenjuje za hodanje po gredi).

HODANJE PO GREDI (Osnovna komanda „napred“)

Hodanje po gredi razvija kod psa hrabrost i koordinaciju
pokreta. Potreba za razvijanjem te navike proizilazi iz toga što
pas u praksi često nailazi na takvu vrstu prepreka.

Uslovni nadražaj je zvučna komanda „napred“ i pružanje
desne ruke u pravcu kretanja.

Slika 27. Hodanje po gredi.

Greda treba da bude dugačka deset metara i da bude po-
stavljena na jedan metar visine od zemlje. Da bi se pas popeo
i spustio sa grede, uz nju se dodaju kose postavljene daske.

Navika se razvija na sledeći način: dreser dovodi psa na kratkom povodniku ispred grede. Izdajući komandu „napred”, on desnu ruku pruža u pravcu grede a levom rukom, lakim trzajem povodnika, navodi psa da se popne na gredu. Čim pas učini prve korake po gredi, treba ga odmah pomilovati, izgovoriti komandu „dobro” i istovremeno, držeći ruku na povodniku, bliže ogrlici, blago vući psa i doći sa njim do kraja grede. Prvo

Slika 28. Spuštanje niz gredu.

dana obuke pas će pokušati da skoči sa grede. Da se to ne bi dogodilo, potrebno je desnom rukom držati povodnik, a levom pridržavati psa za stomak. Dok pas ide gredom, treba ga stajno umirivati, mišovati ga i ponavljati komandu „napred”.

Kad pas dođe na kraj grede i skoči sa nje, treba ga nagraditi odmorom.

Posle izvesnog vremena, kod psa se razvija navika da hrabro i mirno ide po gredi, i to ne samo na komandu „napred“ već i na pokret rukom.

Što pas postaje sigurniji u izvršavanju zapovesti, zadaci postaju komplikovaniji: pas se uči da prelazi preko brvna, rova napunjenog vodom, da se kreće preko močvarnog tla, itd.

Kad pas prelazi mostić koji podseća na gredu, dreser ide iza njega i ponavlja komandu „napred“.

Ako pas, dok prelazi preko brvna ili daske, pokazuje znake straha, dreser može da prvi pređe prepreku i da zatim pozove psa komandom „dodi“.

U prvim danima obuke, kada se trenira prelaz preko dubokih rovova ili kanala sa vodom, daska ili brvno treba da budu široki. Ali vremenom, pošto pas stekne izvesnu sigurnost, širina grede se sužava.

Obuka za hodanje po gredi se odvija paralelno sa obukom savladivanja ostalih prepreka.

HODANJE PO STEPENICAMA (Osnovna komanda „stepenica“)

Najbolje je psa učiti da se penje uz stepenice dok je još štene. Stepenice koje se koriste za dresuru moraju biti kratke i sa širokim stepenikom. Stimulans za penjanje jesu hrana i dozivanje.

Na terenu gde se odvija obuka nalaze se specijalno napravljene stepenice sa dve male platforme na vrhu. Stepenice su sa jedne strane kraće, podsećaju na stepenice potkrovlja, a sa druge strane imaju oblik stepeništa u kućama.

Osnovni cilj obuke hodanja po stepenicama jeste da se kod psa razviju snaga, hrabrost i sposobnost koordinacije pokreta.

Uslovni nadražaji su komanda „stepenica“ i pokret desnom rukom u pravcu stepenica. Bezuslovni nadražaji su trzaj povodnika i nagrada po izvršenju zadatka.

Da bi se razvio uslovni refleks na zvučni signal „stepenica“ koriste se urođene reakcije psa.

Da bismo psa naterali da se popne uz stepenice, potrebno je izabrati odgovarajuće nadražaje, koji će kasnije postati onaj činilac koji će terati psa da savladava prepreke te vrste.

Tehnika dresiranja sastoji se u sledećem: dreser, držeći psa za povodnik s leve strane, počinje da se penje uz stepe-

Slika 29. Penjanje uz merdevine.

nice, blago pognut. Pošto učini prvi korak izgovara komandu „stepenica“ i držeći psa za ogrlicu polako počinje da se penje uz stepenice.

U prvo vreme osnovni stimulans za psa predstavljaju kretanje samog dresera, pokazivanje i davanje poslastica.

U slučaju da pas ispolji kukavičluk, dreser će mu pažljivo premeštati šape sa jednog na drugi stepenik, milovati ga, umi-

Slika 30. Spuštanje niz merdevine.

rivati ga i izgovarati poznatu komandu „stepenica“ i „dobro“. Kada se dođe do vrha, daju se minut odmora i nagrade.

Ako pas pokuša da side, igrom mu se odvraća pažnja od tog pokušaja, izgovara se komanda „dobro“, miluje se i daje se poslastica.

Spuštanje niz stepenice je za psa mnogo teže negoli penjanje. Zbog toga se ta navika u početku razvija tako što dreser

prvi silazi i komandom „dođi“ poziva psa da ga sledi pri tom pažljivo prateći njegove pokrete. Potrebno je paziti na povodnik da se pas ne bi sapleo. Kad pas siđe niz stepenice, daje mu se nagrada.

Slika 31. Grupna vežba pasa penjanja i spuštanja na merdevinama.

Neki psi se brzo penju i spuštaju niz stepenice a to može da dovede do pada i povrede. Da bi se to izbeglo, dreser mora da obučava psa.

Sa razvijenim instinktom za donošenje stvari možemo učiti da se penje uz stepenice i na sledeći način: daje mu se neki predmet da se s njime poigra, a zatim se taj predmet baca na prvu platformu i komandom „aport“ se pas šalje da ga donese. Prilazak stepenicama treba da prati komanda „stepenica“. Može se koristiti i vezanost psa za gospodara: dreser gospodar se popne uz stepenice i doziva psa. Može se koristiti i metoda oponašanja, odnosno, pustiti da se uz stepenice prvo popne pas koji već dobro ispunjava komandu.

Pošto se pas navikne da se bez straha penje i spušta stepenicama sa dreserom, prelazi se na samostalno obučavanje, bez

povodnika. Tada dreser zapoveda sa daljine komandom i pokretom. To se čini na sledeći način: psu se zapovedi da sedne ispred stepenica, skida mu se povodnik, čini se korak napred i istovremeno se glasom i pokretom pružanja desne ruke u pravcu stepenica pas šalje uz stepenice. Dok se pas penje, dreser pažljivo prati njegove pokrete ponavljajući komande „stepenica“ i „dobro“. Kad pas stigne do vrha, dreser brzo prelazi na stranu kojom pas treba da se spušta, i komandom „dođi“ i pokretom ga zove ka sebi i nagrađuje ga.

Ako se pas nerado spušta niz stepenice, dreser počinje da trči. Pas će obavezno potrčati za njim niz stepenice. Pas koji se spušta sam niz stepenice, nikako ne sme da ima povodnik oko vrata, pošto će mu on smetati da održi ravnotežu. Iznenadni trzaj ili zakačinjanje za nešto može izazvati gubljenje ravnoteže a time i pad.

Za vreme usavršavanja navike penjanja uz stepenice, pas se komandom „sedi“ tera da neko vreme ostane na vrhu platforme.

U početku se obuka vrši na širokim stepenicama, a kasnije na stepenicama složenijeg tipa — na uzanim i kružnim (vatrogasnim) stepenicama.

Za vreme dresiranja treba biti jako pažljiv, naročito kada se pas nalazi na stepenicama. Ako se pas samo jednom povredi na stepenicama, počće da ih se plaši.

USPORAVANJE POKRETA (Osnovna komanda „tiše“)

U ovom slučaju, cilj obuke je da pas na komandu „tiše“ uspori kretanja.

Razvijanje te navike je potrebno iz niza razloga; posebno je potrebno u radu sa psima tragačima.

Komanda „tiše“ se veoma uspešno primenjuje za vreme obuke hodanja po gredi i po stepenicama.

Uslovni nadražaj je komanda „tiše“ a bezuslovni — lagano zatezanje povodnika.

Usporavanje tempa kretanja se obučava u sklopu drugih vežbi. Ako se pas brzo kreće, dreser izgovori komandu „tiše“, zateže povodnik tako da ogrlica stegne psa oko vrata i prinudi ga da uspori pokrete. Kad pas uspori pokrete, dreser ponavlja komandu „tiše“ i slabi zatezanje povodnika.

Ako pas ne bude reagovao na komandu „tiše“ i ne oseti zatezanje povodnika, dreser mora ponoviti komandu povišenim tonom i naglim trzajem povodnika usporiti kretanje psa.

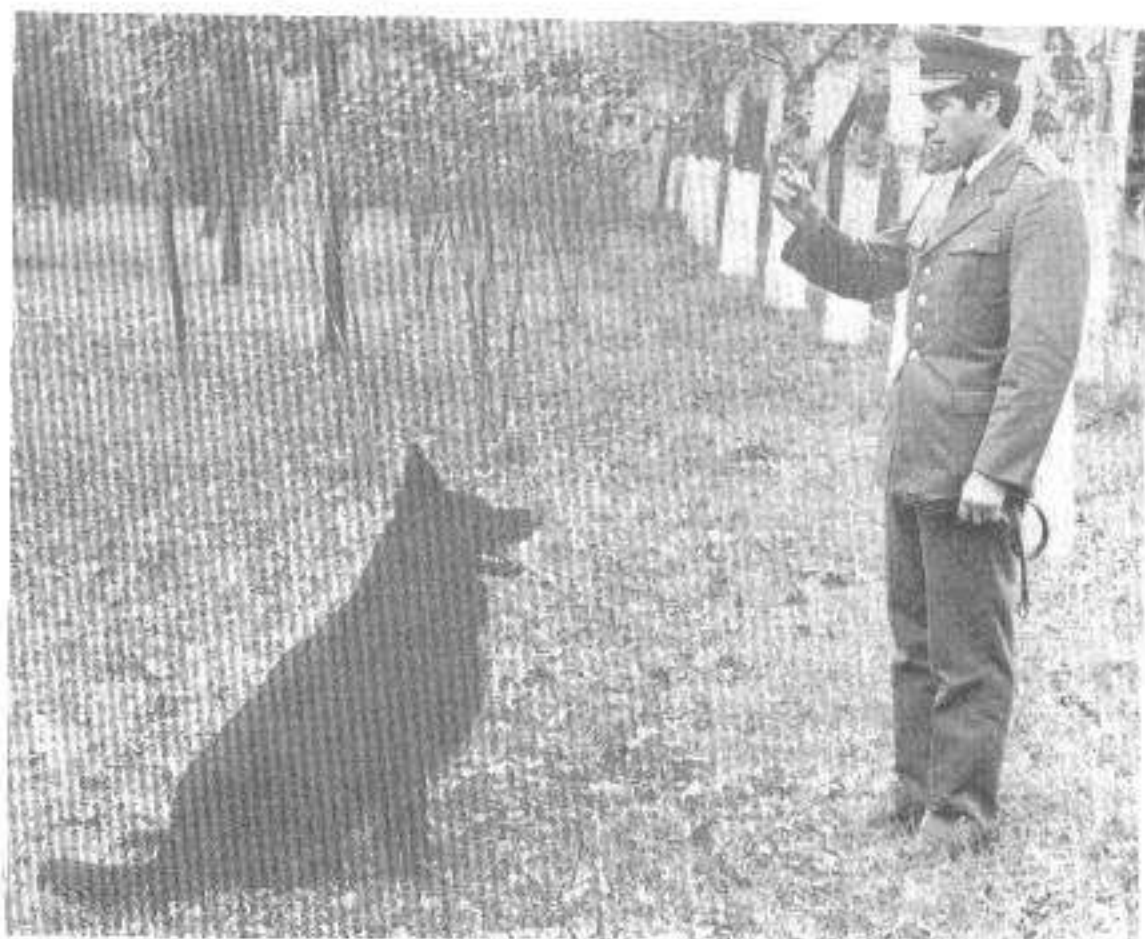
Pošto se kod psa razvija refleks na komandu „tiše“, kontrola pokreta se nadalje vrši samo pomoću zvučnog signala.

LAJANJE NA KOMANDU (Osnovna komanda „glas“)

Niz navika stvarno treba razviti putem prinude, no u slučaju o kojem sada govorimo ta je metoda potpuno neprikladna.

Lajanje je samo jedan od mnogih načina na koji pas reaguje na nadražaje, lajanje je, naime, izazvano uzrocima najraznovrsnije prirode.

Kada se na psa deluje nekim nadražajem, kod njega se javlja da organizam traži neki način, neko zaštitno sredstvo da se oslobodi napetosti.

Slika 32. Znak rukom za komandu „Glas“.

Zadatak dresera se sastoji u tome da dovede psa u uslove u kojima će lajanje biti jedini način da se organizam oslobodi nervne napetosti da se vrati u svoje normalno stanje.

Za razvijanje ove navike koriste se sledeći postupci, na primer, pas se dovode u nepoznatu sredinu, veže se za neko drvo, a dreser se pravi da odlazi. Nepoznata sredina, „odlazak“ gospodara će po pravilu jako uzбудiti psa; on će početi da cvili, a zatim i da laje. Čim pas počne da laje, dreser treba brzo da mu pritrči, izgovarajući komandu „glas“ i milujući psa. Ova metoda daje veoma dobre rezultate. Obično se već posle par vežbi kod psa razvija uslovni refleks na komandu „glas“. Drugi mogući postupak je izazivanje lajanja pomoću hrane. Dreser naredi psu

Slika 33. Znak rukom za komandu „Glas“.

da sedne ispred njega, spušta povodnik na zemlju, stane nogom na njega, u desnu ruku uzme parče mesa i maše njime ponavljajući komandu „glas“.

Pas će početi da skače da bi dohvatio meso ali ga neće moći dohvatiti, pošto je povodnik suviše kratak. Na kraju se pas iznervira što nije u stanju da dohvati meso i počinje da laje. Dreser za taj momenat vezuje komandu „glas“ i nagrađuje psa poslasticom. Kasnije će kod psa izgraditi uslovni refleks drugog reda — lajaće samo na komandu „glas“ i pucketanje prstima.

Lajanje se može izazvati korišćenjem odbrambenog refleksa: dreser drži psa na kratkom povodniku, zatim se iznenada pojavljuje pomoćnik i počinje da draži životinju. Čim pas počne da laje, dreser izgovara komandu „glas“, ponavlja je nekoliko puta, a pomoćnik tada odlazi. Svaki put kad komandi usledi lajanje, psa treba nagraditi poslasticom i milovanjem. Ponekad pas laje i na samo šuštanje; i za te trenutke treba vezivati komandu „glas“.

Lajanje je moguće izvoditi i visećim predmetom. Pas će pokušati da ga dohvati, i počće da laje.

Ako je psa teško izazvati da laje uz pomoć pomenutih nadražaja, treba se poslužiti metodom oponašanja — stavljati ne dresiranog psa u grupu dobro dresiranih pasa. Tako će se najverovatnije postići željeni cilj.

U prvim danima obuke lajanje na komandu, dreser mora nagrađivati poslasticom i sam pokušaj lajanja. Kasnije se poslasticom nagrađuje samo glasno i razgovetno lajanje.

Lajanje je moguće izazvati pomoću hrane: hranu donesenu u posudi psu pokazujemo ali ne dajemo. Normalno, pas će se uzbuditi i počće da laje; tog trenutka treba izgovoriti komandu „glas“.

U slučaju da pas ne reaguje lajanjem u jednoj od gore navedenih tehnika nadraživanja preporučujemo da se neki obični nadražitelji pojačaju: recimo da se obuka izvodi predveče, imitacijom šuštanja iza zaklona ili žbunova.

Pošto pas nauči da laje na komandu i pokret čoveka koji stoji pored njega, prelazi se na obuku lajanja na rastojanje: tada, dreser mora da naredi psu da sedne a da se sam udalji na rastojanje 8—10 metara. Okrenuvši se licem prema psu, izgovara komandu „glas“ i pucketa prstima malo podignute desne ruke, zahtevajući lajanje. U početku treba biti zadovoljan i samim pokušajem lajanja, i treba ga obavezno nagraditi.

Obično će, posle nekoliko dana obuke, pas početi da dobro laje na komandu koja se izdaje sa rastojanja.

NAVIKAVANJE NA PUCANJ

Privikavanje psa na pucanj ne spada u posebno složen deo obuke, ali može doći do izvesnih teškoća. Te teškoće se najčešće javljaju prilikom obuke plašljivih pasa.

Najbolji način da se pas navikne na pucanj jeste postepeno približavanje zvuka pucnja mestu gde se održava obuka. U tu svrhu je vrlo pogodno strelište. Za vreme gađanja pas se dovodi u blizinu strelišta na dugom povodniku i tamo se dreser sa njim šeta. Ako dreser primeti da se pas plaši, on će odmah posle pucnja početi da se sa njim igra i time mu odvući pažnju. Kod psa koji je izuzetno plašljiv moguće je pažnju odvući i huškanjem protiv pomoćnika.

Pas se može navići na pucnjavu i na samom mestu dresiranja. U početku se puca na velikoj daljini od mesta obuke, a zatim se, zavisno od ponašanja psa, paljba približava.

Paljba se vrši i za vreme prekida obuke. Čim pas pokaže i najmanji znak straha, dreser počinje da se igra sa njim i da mu odvlači pažnju.

Pošto jaki i iznenadni pucnji nisu praćeni nikakvim bolnim efektom, pas će prestati da ih se plaši.

Nezainteresovanost za pucnjavu je kod psa moguće razviti i za vreme dok on boravi u zatvorenoj prostoriji. Dok pas jede, u susednoj prostoriji se puca. Ako se pas uplaši, dreser ga umiruje, miluje ga i odvlači mu pažnju hranom. Kada se pas navikne na udaljenu pucnjavu, prelazi se na pucanje u neposrednoj blizini. To se ponavlja nekoliko puta u toku dana. Kod psa se mora razviti potpuna ravnodušnost na pucnjavu, bez obzira na doba dana i okolinu.

Treba imati u vidu činjenicu da kod nekih jako zlih pasa pucnjava može razviti nepoželjan uslovni refleks: kad čuje pucanj, pas može potrčati u tom pravcu i skočiti na onog ko puca. Ako za vreme obuke dođe do takvih pokušaja, treba ih odmah zaustaviti komandom „fuj“ i jakim trzajem povodnika.

Pošto pas nauči da ne reaguje na pucnjavu, obuka se nastavlja noću, da bi se pas navikao na bljesak koji izaziva pucanj.

UČENJE PSA DA PLIVA (Osnovna komanda „plivaj“)

Plivanje koristi fizičkom razvitku i učvršćivanju organizma psa. Za vreme kupanja on se navikava na vodu, prestaje da je se plaši, a ponekad i samostalno rado ide u vodu. Mi psa ne učimo ustvari da pliva jer kad on jednom dospe u vodu, instinktivno će pokretati udove, zadržavati se na vodi i plivati. Obuka plivanja se svodi na suzbijanje straha od vode.

Privikavanje psa da se ne plaši vode i da slobodno pliva po njoj odvija se za vreme vrućina i u plitkim vodama sa blagim obalama. Psa ne smemo jednostavno baciti u vodu, jer ga takav postupak može uplašiti i samo uvećati njegov strah od vode. Dreser mora da pronađe takav nadražaj koji će psa naterati da sam uđe u vodu i u njoj ostane neko vreme.

Iskustvo je pokazalo da je najbolji nadražaj za skakanje u vodu, neki predmet s kojim se pas prethodno igrao. Možemo koristiti i sledeći način: dreser ulazi sam u vodu, preplivava na drugu stranu i zove psa da dođe. Plašeći se da ne zaostane za dreserom pas sam ulazi u vodu i pliva za njim.

Jedan od najboljih načina da se pas natera u vodu jeste igranje. Dreser, igrajući se sa psom, neprimetno ulazi u vodu za njim i tu nastavlja da se igra neko vreme, miluje ga i nagrađuje.

Obično će pas posle nekoliko dana potpuno prestati da se boji vode, i kada je izuzetno toplo, sam će poći u nju. Kad prvi put dospe u vodu, pas pliva veoma čudno — kruži na jednom mestu, gubi pravac, ali posle izvesnog vremena počinje normalno da se orijentiše i pliva u potrebnom pravcu.

Pošto se pas navikne da na komandu „plivaj“ hrabro ulazi u vodu i slobodno pliva, treba od njega zahtevati da ispunjava i druge zadatke: da iz vode donese bačeni predmet, da hrabro ide preko vodenih prepreka kako bi zadržao begunca itd.

Ako je pas prethodno trčao ne treba mu dozvoliti da odmah uđe u vodu: posle izlaska iz vode psu se mora dozvoliti da se prosuši na suncu.

GRUPNO DRESIRANJE PASA

Cilj grupnog dresiranja službenih pasa je da se usavrše navike stečene za vreme individualne obuke. Ono se praktikuje pošto je pređen ceo kurs opšte dresure.

Za grupno dresiranje je od velikog značaja pravilno odabiranje pasa. Prvih dana obuke grupa se sastoji od najviše 3—4 psa. Kada se vrši odabiranje treba voditi računa o stepenu obučенosti psa i tipu njegove nervne aktivnosti. Pored toga je dobro ako se u grupi nalazi isti broj kuja i mužjaka.

U početku se obuka odvija na dugim povodnicima i psi se drže na rastojanju od dva metra. Kada se psi bolje upoznaju to rastojanje se smanjuje na jedan metar, a grupa se povećava do 10 pasa.

Za vreme grupne obuke, psi uče da idu pored dresera u grupi, da se okreću na mestu, da legnu i sednu svi istovremeno, da izvršavaju komandu kad se prozovu pojedinačno, itd.

Grupno dresiranje se odvija na sledeći način: grupa se poreda u jednu liniju i glavni dreser izdaje komandu ostalima: „Odsupiti od psa toliko i toliko koraka (ili trkom)“. Udaljavajući se od psa svaki dreser izdaje svome psu komandu „sedi“, odlazi na ukazano mu odstojanje, okreće se nalevo krug (licem prema psu) i očekuje drugu zapovest.

Da bi pas izvršio naređenje dresera sa odstojanja, glavni dreser izdaje komandu: „izvrši poleganje pasa na pokret rukom (ili zvučne komande)“. Tada svaki dreser izvršava zadatak mu zapovest dozivajući po imenu svog psa i zahtevajući od njega da tu zapovest ispuni. Nakon izvršene zapovesti pas se nagrađuje.

Ako pas, pošto se dreser udalji, napusti svoje mesto, on ga uzima za povodnik, izgovara pretećim glasom komandu „na mesto“ i lakim trzajem povodnika vraća ga u stroj, a sam se vraća grupi. Na zapovest glavnog dresera, psi se pojedinačno šalju da donesu bačeni predmet.

Kad se dreser udalji od psa, mora pažljivo da ga posmatra celo vreme kako bi sprečio svaki njegov pokušaj da napusti mesto ili da zapodene borbu sa drugim psima. Nije potrebno da psi budu uvek u jednoj liniji, mogu da sede u krugu, a dreseri da se zrakasto udaljuju od njih.

Da bi se dreseri vratili psima, glavni dreser izdaje sledeću zapovest: „pridi (trkom) psima“. Prišavši psima dreseri ih miluju i daju im poslastice.

Grupno dresiranje uvek sledi individualnom. Za vreme obuke treba da vlada potpuna tišina kako se ne bi odvlačila pažnja pasa.

IV DEO

TEHNIKA OBUKE POMOĆNOG KARAKTERA

(Osnovna komanda „hvataj“)

Obuka pomoćnog karaktera ima za cilj da kod psa razvije instinkt odbrane, koji se ispoljava na različite načine. Ceo niz navika se razvija za vreme jedne kompleksne vežbe.

Na primer, kada se kod psa razvije oštrina, dozvoljava mu se da se baci na begunca, da ga prati i čuva itd. Prelazi sa jedne vežbe na drugu su potpuno neprimetni.

Navike pomoćnog karaktera nisu samostalne, one kasnije ulaze u osnovne navike za specijalne službe.

Navike pomoćnog karaktera su:

- oštrina i nepoverenje u nepoznata lica,
- odbijanje da se primi hrana od nepoznatog lica,
- zadržavanje begunca,
- odbrana vlasnika,
- čuvanje stvari,
- odabiranje vlasnika, i
- praćenje traga.

RAZVIJANJE NEPOVERENJA U STRANA LICA

(Osnovna komanda „hvataj“)

Službeni psi koji se koriste kao čuvari, tragači ili voditelji stada moraju da budu oštri i nepoverljivi prema stranim osobama.

Razvijanje oštine i hrabrosti i jačanje aktivno-odbrambene reakcije postižu se primenom specijalnih vežbi i odgovarajućih nadražaja. Na primer, draženje psa, bežanje od njega, prikradanje, insceniranje napada, itd.

Evo kako se to radi u praksi:

Na terenu za održavanje vežbe, pas se veže za lanac, a dreser se smešta pored njega. Posle izvesnog vremena iz zaklona izlazi pomoćnik obučen u dresersko odelo. Ide u pravcu psa, draži ga naglim pokretima ruke, udarcima palicom o zemlju, međa položaj, pravce kretanja, itd.

Ako pas počne da laje na pomoćnika, dreser ga nagrađuje i ponavlja komandu „dobro“. Pomoćnik zatim prilazi dreseru, glumi strah i beži iza zaklona, a dreser miluje psa i daje mu poslasticu. Prisustvo dresera uvek uvećava oštrinu ponašanja psa. Posle izvesnog vremena vežbu treba ponoviti.

Ako pas ne ispoljava oštrinu i ne baca se na pomoćnika onda ga ovaj mora nekoliko puta udariti palicom ili štapom i potom se odmah sakriti. Dreser će na to početi da huška psa na pomoćnika koji beži i ako pas pokaže zlobu, nagraditi ga.

Pomoćnik se pre vežbe upoznaje sa redosledom postupaka i sa individualnim osobinama psa. Mora se naglasiti da pas ne sme da poznaje pomoćnika. Ako je vežba isplanirana tako da se pas ne pušta sa povodnika, onda pomoćnik nema potrebe da oblači specijalno dresersko odelo, jer se u protivnom kod psa razvija nepoželjna reakcija na to odelo.

Čim se pas dovoljno nadraži, pomoćnik počinje da izigrava uplašenu osobu i da beži, a dreser pušta psa da „zadži“ begunca. Dok „beži“ pomoćnik treba da pokazuje psu da ga se plaši.

Ako pomoćnik u trku spusti neku stvar, ta će po pravilu pričiniti psu veliko zadovoljstvo i stimulisati njegovu aktivnost u hvatanju.

Što je pas oštiji, to dreser mora biti aktivniji. On huška psa na begunca, izgovara jasno i glasno komande i po uspešno obavljenom zadatku nagrađuje psa. Pošto se kod psa razvije aktivno ispoljavanje oštine prema pomoćniku u dnevnim uslovima, prelazi se na trening u večernje doba dana.

Kod psa je instinkt čuvanja stvari lakše razviti za vreme noćnih treninga. Noću je nervna napetost psa mnogo veća a reakcije na nadražaj su mnogo brže.

Nepoverenje prema nepoznatim osobama treba razvijati i usavršavati. Tokom vežbi, pomoćnik treba da sa korbačem iza leđa pride dreseru, da započne sa njim razgovor, zovne psa po

imenu i da pokuša da ga pomiluje. Ako pas prihvati milovanje, onda pomoćnik će iskoristivši pogodan trenutak, udariti korbačem i odmah otići. Dreser na to izgovara komandu „hvataj” i huška psa na pomoćnika. Ako pri drugom pokušaju milovanja pas počne da reži na pomoćnika, dreser će ga pomilovati i nagraditi.

Pošto se ova vežba ponovi nekoliko puta kod psa će se razviti aktivno-odbrambena reakcija na nepoznate ljude.

Nepoverenje psa prema nepoznatim licima treba uvek podržavati, kako na treningu tako i u sobi. Ako pas jednog dresera za vreme obuke ili za vreme čišćenja prostorija pride drugom dreseru, ovaj je dužan da ga otera od sebe i da po mogućstvu pričinii bol. Pas koji nagradu i zaštitu primi samo od svog gospodara a od drugih ljudi doživljava samo neprijatnosti, razvije jako nepoverenje prema drugim osobama.

ODBIJANJE PRIMANJA HRANE OD NEPOZNATOG LICA

(Osnovna komanda „fuj”)

Pas koji nije naučen da odbija hranu koju mu daje nepoznato lice, može da bude ukraden ili otrovan.

Dok se ova navika razvija pas treba da bude sit, jer će, ako je gladan, refleks hrane kočiti obrazovanje potrebnog uslovnog refleksa. Zato se obrazovanje ovog refleksa počinje u vreme kada je pas sit. Kasnije, kada se refleks dovoljno razvije, moguće je preći na dresiranje psa u vreme kada je on gladan. Razvijanje ovog instinkta potrebno je dovesti do stepena na kojem će instinkt za hranu biti prigušen i zamenjen odbrambenim instinktom. Zabrana od strane dresera mora da bude jača od nadražaja (hrane). Dresura se sastoji u vezivanju trenutka kad pas uzima hranu sa zemlje ili iz ruku nepoznatog, za jak osećaj bola.

Navika se razvija na sledeći način:

Pošto je vezao psa za drvo, stub ili ogradu, dreser stane iza njega. Pomoćnik, koji je ranije dobio instrukcije, prilazi psu, stane na dva-tri metra od njega i nazivajući ga po imenu pokazuje mu meso. Ako pas pokuša da dohvati meso, dreser strogim glasom izgovara komandu „fuj” i pričinjava psu bol trzajem remena ili udarcem korbača. Posle toga pomoćnik odlazi iza zaklona. Ta se vežba tokom dana ponavlja nekoliko puta.

Sledeći put, pomoćnik prilazi psu sa komodom mesa, ali ga ne zove po imenu, nego mu samo tepa. Pošto mu pride

sasvim blizu pruža mu meso, i ako pas pokuša da meso dohvati, jako ga udara po njušci. Tada dreser izgovara komandu „hvataj“ i huška psa na pomoćnika.

Kad pas prestane da reaguje na meso koje se nalazi u ruci pomoćnika, ovaj baca meso na zemlju, ali tako da ga pas ne može odmah dohvatiti, i brzo odlazi u zaklon. Ako pas pokuša da dohvati bačen komad mesa, dreser izgovara komandu „fuj“. Kad pas postane ravnodušan prema bačenom mesu, dreser mu prilazi, miluje ga i sam mu daje komadić mesa.

Vremenom se ova navika ustaljuje. Pošto veže psa, dreser se udaljuje iza zaklona, a u ruci drži dugačak povodnik prikačen za ogrlicu i prati ponašanje psa. Pomoćnik nudi psu meso i ako pas pokuša da ga dohvati udara ga palicom po njušci, a dreser, ne izlazeći iza zaklona, izgovara komandu „fuj“ i istovremeno trzajem povodnika nanosi psu bol. Pomoćnik odlazi iza zaklona, a dreser izlazi i prilazi psu. Rezultat te dresure je izgradnja odgovora na komandu „fuj“: pas bez dozvole dresera neće uzeti hranu iz ruku nepoznatih osoba.

Posle toga se pas uči da ne uzima hranu razbacanu po zemlji. Na mestu za obuku, dreser baci na zemlju nekoliko komadića mesa i na dugačkom povodniku dovodi psa. Čim pas pokuša da uzme meso, dreser odmah izgovara komandu „fuj“; ako pas ne uzme hranu sa zemlje, on ga zove sebi i daje mu poslastice iz svog džepa.

Da pas ne bi uzimao hranu sa zemlje, bačeni komadi mesa se obično premazuju senfom ili kininom. Dograbitivši jedanput takav komad, pas će prestati da uzima hranu sa zemlje.

Da bi se pas naučio da uopšte ne jede bez dozvole vlasnika koristi se sledeća metoda: u vreme kad je pas navikao da jede, njegova posuda sa hranom stavlja se na neko drugo mesto i posmatra se ponašanje psa. Čim on pokuša da priđe posudi, strogim glasom se izgovara komanda „fuj“. U početku je pas jako uzbuđen prisustvom hrane, pokušava da je omiriše i dohvati, ali ga komanda zabrane sprečava u tome. Kada se pas umiri, posuda sa hranom se premešta na mesto gde pas uvek dobija da jede, i dozvoljava se da pojede svoj obrok. Tog trenutka se vlasnik nalazi pored njega i miluje ga. Ovim načinom se dosta koriste dreseri amateri.

Da bi se pas odučio od uzimanja hrane sa zemlje, može se koristiti struja iz akumulatora. Na kraju zakamuflirane električne žice stavi se parče mesa. Ako pas pokuša da dohvati meso, uključuje se struja iz akumulatora. Pas zbog bola odmah izbacuje meso iz usta.

Posle nekoliko takvih vežbi, pas će prestati da uzima hranu sa zemlje.

Instinkt hrane je veoma jak bezuslovni refleks. Zbog toga ga je moguće ugasiti samo onda kad pas ne oseća veliku glad, a nadražaji koji se koriste moraju biti dovoljno označeni i jaki.

HVATANJE BEGUNACA

(Osnovna komanda „hvataj“)

Hvatanje begunaca podrazumeva praćenje čoveka koji trči i zaustavljanje tog čoveka.

Postoji nekoliko načina obuke hvatanja čoveka koji trči. Psa možemo naučiti da hvata begunca za noge, okovratnik ili za neka druga mesta.

U svim tim slučajevima, uslovni nadražaj je zvučna komanda „hvataj“ a bezuslovni — momenat borbe sa pomoćnikom.

Osnovni zahvat je hvatanje begunca za desnu ruku. To se uvežbava na sledeći način: pomoćnik razdraži psa koji se nalazi na povodniku, pa počne da beži. U trenutku kada je pas najviše nadražen, dreser ga pušta da uhvati begunca. Obično pas hvata begunca za šta stigne. Zadatak pomoćnika se sastoji u tome da podmetne psu baš desnu ruku. Pre nego što pusti psa dreser izgovara komandu „hvataj“ i sam trči za njim da ga zatezanjem povodnika ne bi kočio.

Bežeći od psa, pomoćnik prati njegove pokrete i ponašanje. Ako pas zgrabi pomoćnika za desni rukav, ovaj ne zaustavlja i počinje da se bori sa njim i da vrišti, imitirajući strah i kukavičluk.

Pošto je pas zgrabio pomoćnika za desnu ruku, dreser izgovara komandu „hvataj“ i „dobro“, malo zateže povodnik, da bi onemogućio psa da ujede pomoćnika za drugo mesto, prilazi mu i hvata ga za ogrlicu. Pomoćnik u tom trenutku stoji nepomičan, a pas se odvodi u stranu.

Pojedini, jako oštri psi neće da ispuste rukav pomoćnika i nastavljaju da ga grizu. U tom slučaju, dreser hvata psa za ogrlicu, izgovara stroгим glasom komandu „daj“ i jakim trzajem povodnika odvlači psa.

U daljoj obuci, pas se oslobađa povodnika, i on juri za beguncem bez prethodnog draženja.

U inscenaciji borbe, pomoćnik uvek psa treba da navodi na to da ga uhvati za desnu ruku, jer se njome čovek obično brani. Dreser pomaže psu u borbi sa pomoćnikom, jer time uvećava njegovu oštrinu; sam čin borbe mora biti kratak. Uz

Slika 34. Vežba sa pomoćnikom na komandu „Hvataj“.

razvijanje ove navike treba razvijati i naviku na pucjavu. U početku se paljba vrši podalje od mesta obuke. Kasnije se ona približava, ali pucanj i dalje dolazi iza nekog zaklona. U sledećoj fazi puca sam dreser, i to u onom momentu kad pas počne da se bora sa pomoćnikom. Na kraju pucaju i dreser i pomoćnik. Pucati se sme samo čorcima i to uvis i na izvesnom odstojanju. Pošto pas postane ravnodušan na pucjavu, treba ga učiti da čoveka koji puca hvata za ruku u kojoj se nalazi oružje.

Da bi se pas naučio da hvata begunca za nogu, pomoćnik u borbi sa njim mora koristiti samo svoju nogu.

Da bi se pas naučio da hvata za okovratnik, primenjuje se sledeći postupak: pomoćnik draži psa specijalno za to pripremljenom krpom ili džakom, a zatim odlazi vukući džak po zemlji.

Ako pas reaguje aktivno i hvata džak, treba ga nagraditi komandama „dobro“ i „hvataj“. Kada se pas sasvim ohrabri i počne da kidiše na džak, pomoćnik počinje postepeno da diže džak od visine vrata. Da bi psu omogućio da u skoku lakše uhvati džak, pomoćnik ga savija oko vrata kao šal. Posle duže obuke pas se nauči da hvata samo za okovratnik, u početku samo specijalno prišivenim okovratnikom, a kasnije i za običnu kragnu kaputa.

Kada psa pušta za beguncem, dreser izgovara komandu „hvataj“ i rukom pokazuje na okovratnik, izazivajući psa da skoči. Dešava se da zbog jakog skoka, pomoćnik padne. U tom slučaju on mora rukama zakloniti lice, a dreser će sprečiti psa da dira čoveka koji mirno leži. Da bi proverio kako će se pas ponašati u prisustvu čoveka koji mirno leži, dreser naređuje da sedne, a sam odlazi. Ako pas pokuša da skoči na čoveka koji leži, dreser to sprečava komandom „fuj“.

Da bi se kod psa razvio uslovni refleks hvatanja begunca za različita mesta, pomoćnik mora da čini sledeće: kada ga pas uhvati za desnu ruku, on ga udara levom rukom, ako pas uhvati za levu ruku, udara ga nogom, itd. . . .

Pošto se kod psa razvije oštrina i izvežba hvatanje begunca, prelazi se na obučavanje da ne napada čoveka koji mirno stoji ili leži.

U trenucima kada pomoćnik mirno stoji ili leži, dreser pretećom komandom „fuj“ i trzajem povodnika zabranjuje psu da napadne. Čim se pas umiri dreser nagrađuje i miluje psa. Tokom ove vežbe mogu se primeniti jaka sredstva prinude koja će potisnuti preterano uzbuđenje koje je kod psa uzrokovalo ponašanje pomoćnika.

Za vreme razvijanja navike hvatanja, kod psa se mogu javiti neželjene reakcije vezane za odelo pomoćnika. Pojedini psi nastavljaju da besno skaču i grizu već skinuto odelo. Zato je potrebno da se s vremena na vreme skida dresersko odelo i baca na zemlju a da se pažnja psa privlači na čoveka. To se čini na sledeći način: pomoćnik drži u rukama odelo slično svome, samo nešto lakše. Kada ga pas sustigne, baca to odelo na zemlju, a sam nastavlja da trči. Ako pas zastane kod bačenog odela i kidiše na nj, pomoćnik se vraća i udara ga da bi privukao njegovu pažnju. Psa kod koga nije dovoljno razvijena

oštrina i koji bezvoljno trči za beguncem treba pustiti da trči za dobro dresiranim i oštrim psom.

Obuka hvatanja begunca se vrši u različito doba dana i noći.

Slika 35. Pas Đonson, izvrstan službeni pas Odreda Milicije SUP-a Grada Beograda.

SPROVOĐENJE BEGUNCA (Osnovna komanda „čuvaj“)

Pošto se kod psa dobro razviju oštrina, nepoverenje u nepoznata lica i aktivno hvatanje begunca, obuka za sprovođenje begunca biće relativno laka.

Uslovni nadražaj je komanda „čuvaj“ a bezuslovni ponašanje pomoćnika.

Ta se navika razvija na sledeći način: pošto je pas uhvatio begunca, dreser mu naređuje da sedne pored uhvaćenog i komandom „čuvaj“ primorava psa da pazi na čoveka koji mirno stoji. Posle pauze od tri do pet minuta, dreser naređuje pomoćniku da krene, izgovara komandu „čuvaj“ koju i dalje ponavlja dok zajedno sa psom ide iza pomoćnika. Pri tom se pas nalazi malo napred, sa leve strane dresera, i pažljivo prati pokrete sprovedenog lica.

Pošto pređu izvesno odstojanje, pomoćnik na dati signal pokušava da pobegne; pas mora sam da pojuri za beguncem i da ga zaustavi.

Prvih dana obuke pas jako vuče napred, ali ga dreser zadržava komandom „pored“ i trzajem povodnika. Kad pas ide mirno i pažljivo prati pokrete pomoćnika, dreser ga pohvaljuje komandom „dobro“.

Ako je pas nezainteresovan i gleda na sve strane, onda se pomoćnik iznenada okreće i udara ga štapom; tog trenutka dreser izgovara komandu „hvataj“ i pušta ga na pomoćnika.

Begunac se jednovremeno sprovodi i zatim se predaje trećem licu, a pas dobija mali odmor.

Pošto se pas izdresira da prati jednu osobu, prelazi se na obuku sprovođenja dva lica. Ta novina obično ne predstavlja veliki problem. Dreser prilazi dvojici pomoćnika, naređuje psu da sedne pored njih i izdaje komandu „čuvaj“. Posle par minuta naređuje pomoćnicima da krenu i sa psom ih prati, ponavljajući stalno komandu „čuvaj“.

Ako oba sprovedena lica pokušaju da pobegnu, onda se pas pušta da zadrži jednog od njih, i to onog koji je pobegao dalje, a onog bližeg hvata dreser. Dreser sa jednim beguncem prilazi psu koji čuva drugog begunca i oni nastavljaju put.

Zatim se kod psa razvija navika da lice koje sprovodi čuva duže na jednom mestu. Dreser zaustavlja kretanje, naređuje psu da sedne pored pomoćnika, i ne skidajući povodnik odlazi u stranu i izdaje komandu „čuvaj“. Ako pas ne čuva dobro pomoćnik pokušava da pobegne, a dreser naređuje psu da ga zaustavi. Na taj način se pas obučava da čuva čoveka koji stoji. Nakon toga se pas obučava da sprovodi celu grupu ljudi. Pri pokušaju bekstva, pas se šalje da uhvati onog koji je najdalje pobegao, a bliže hvata dreser.

Za vreme obuke razvijanja oštine, hvatanja i sprovođenja, psa treba naučiti da se ne plaši udaraca. Pomoćnik mora uza se nositi korbač, kojim će po potrebi udariti psa. Tada će se kod psa probuditi instinkt samoodržavanja — urođena sposobnost koja mu pomaže da izbegne udarac i navika da se ne plaši podignute ruke.

U daljem radu se pas obučava da sprovodi osobe potpuno slobodno odnosno bez povodnika. Dreser otkopčava povodnik i izdaje psu samo uslovnu komandu „čuvaj“ uz pružanje desne ruke u pravcu osobe koju treba sprovesti.

Psa koji se pravilno ponaša bez povodnika, koji ispunjava sve zapovesti i koji ne napada ljude koji mirno idu ispred njega treba nagraditi na sve načine.

ODBRANA VLASNIKA (Osnovna komanda „hvataj“)

Pošto su se kod psa dobro razvili oštrina, nepoverenje u nepoznate osobe i pravilno hvatanje, prelazi se na obučavanje odbrane gospodara.

Uslovni nadražaj je komanda „hvataj“ a bezuslovni — momenat kad pas za vreme borbe uhvati pomoćnika.

Obuka se vrši na sledeći način: dreser vodi psa na povodniku, a u susret mu dolazi pomoćnik, obučen u dresersko odelo. Kad priđe dreseru, pomoćnik počne da maše rukama kao da hoće da ga napadne. Pas, kod koga je oštrina bila razvijena na sličan nadražaj se uzbuđuje i baca se na pomoćnika, pokušavajući da ga ščepa. Dreser za to vreme podstiče psa, upotrebljavajući komandu „hvataj“. U početku iz neposredne blizine. Kad pomoćnik pokuša da neposredno napadne dresera ovaj komandom „hvataj“ huška psa na njega. Pošto je pas uspeo da uhvati pomoćnika, ovaj prestaje da bude aktivan i zauzima miran položaj. Ako pas pokuša da skoči na pomoćnika koji mirno stoji, dreser pokušaj, zaustavlja komandom „fuj“. Tako se kod psa izgrađuje novi uslovni refleks — da se ne napadaju ljudi koji mirno stoje.

Posle izvesnog vremena pomoćnik na dati znak ponovo inscenira napad. Na komandu „hvataj“ pas ponovo napada pomoćnika.

Da bi pas napadao aktivnije i dreser napada pomoćnika, da bi „pomogao“ psu. Pošto se borba završi pomoćnik se povlači na stranu i stoji mirno. Dreser pohvaljuje psa, produžava da hoda, a pomoćnik ostaje na mestu.

Pošto pas stekne naviku da bude nepoverljiv prema nepoznatoj osobi, na sledećoj vežbi će u susret dreseru poći dva pomoćnika obučena normalno (samo što na desnoj ruci nose poseban rukav koji ih štiti od ujeda). Pomoćnici mirno, jedan za drugim, prolaze pored psa i ne obraćaju nikakvu pažnju na dresera. Ako ih pas napadne dreser ga zaustavlja komandom „fuj“ i povlačenjem povodnika. Na taj način će se kod psa razviti ne samo povećana pažnja prema prolaznicima, nego i sprečiti razvijanje nepoželjne agresivne reakcije na prolaznike. Pomoćnici se za vreme ovih vežbi stalno menjaju.

ČUVANJE STVARI

(Osnovna komanda „čuvaj“)

Razvijanje navike čuvanja stvari se bitno razlikuje od razvijanja oštine. Potrebno je kod psa razviti pažnju za stvari koje čuva. Pomoćnik ne treba da draži psa, već da od njega oduzme čuvanu stvar.

Pomoćnik u početku privlači pažnju psa na stvar koju treba čuvati, a zatim pokušava da je odnese. Uslovni nadražaj je komanda „čuvaj“. Obuka se odvija na sledeći način: dreser vezuje psa na lanac, stavlja ispred njega neku stvar, ali tako da on ne može da je dohvati i odlazi na izvesno odstojanje, iza psa. Posle izvesnog vremena nailazi pomoćnik, koji se sporo i pažljivo prikrada psu i, sagnuvši se, pokušava da dohvati stvar koja leži ispred psa. Pojava nepoznatog čoveka i njegovo mirno ponašanje uzbuđuju psa. Kad pomoćnik pride bliže i pruži ruku da bi dohvatio stvar, uzbuđeni pas takođe pokušava da privuče tu stvar do sebe i počinje da laje. Tada ga dreser podstiče komandama „čuvaj“ i „dobro“.

Ako je pas ravnodušan i slabo ispoljava oštrinu prema pomoćniku, ovaj će pokušati da ga uzbuđi udarajući ga prutom i energičnije će vući stvar, da bi naterao psa da je zgrabi i zadrži blizu sebe.

Predmete je potrebno menjati. Potrebno je smenjivati i pomoćnike da bi se kod psa razvilo što veće nepoverenje prema nepoznatim licima.

Pošto se kod psa razvila navika da čuva stvari u prisustvu dresera, prelazi se na obuku čuvanja u njegovom odsustvu: dreser pored psa ostavlja neku svoju stvar, daje komandu „čuvaj“ i odlazi iza nekog zaklona, odakle s vremena na vreme ponavlja komandu „čuvaj“. Posle izvesnog vremena prilazi pomoćnik i pokušava da uzme čuvanu stvar. Ako pas ne dozvoli da se stvar odnese, dreser mu prilazi miluje ga, daje poslasticu, a pomoćnik beži iz zaklona.

Što je kod psa navika čuvanja stvari jače razvijena, to se vreme odsustva dresera uvećava — i do 30 minuta.

Zvučna komanda dresera koji je odsutan razvija kod psa osećaj da se u njegovoj blizini stalno nalazi neko ko može da mu pomogne. Da bi se ta navika što bolje razvila, stvari koje pas čuva treba što češće menjati. Vežba se može učiniti složenijom: predmetu koji pas čuva istovremeno prilaze dva pomoćnika, sa dve različite strane. Time se kod psa razvija veća budnost.

Slika 36. Čuvanje predmeta. Na slici se vidi kako je pas nogom pokrio tašnu i nedozvoljava stranom licu (pomoćniku) da priđe čuvanom predmetu.

U ovim vežbama krajnji cilj je da se kod psa razvije navika da ne dozvoli nepoznatoj osobi da priđe stvarima koje čuva. Ako nepoznato lice pokuša da priđe i da uzme stvari, pas treba da ispolji oštrinu, da se baci na nepoznatog ali da se pri tome ne udaljuje od stvari dok gospodar ne dođe.

ODABIRANJE STVARI VLASNIKA

(Osnovna komanda „njuši“)

Sposobnost da se među stvarima odaberu one koje pripadaju vlasniku je veoma značajna u dresuri pasa tragača. Obuka za nju je prvi stepen složenijih vežbi u radu čije je osnovno korišćenie njuh psa. Cilj tih vežbi je da se kod psa razvije navika da njuši na određenu komandu dresera.

Na tu vežbu se prelazi tek pošto je pas naučio da donosi bačene stvari.

Uslovni nadražaj je komanda „njuši“ a pomoćne su komande „aport“ i blago „fuj“ koje se upotrebljavaju kad pas izabere pogrešan predmet.

Obuka teče na sledeći način: pomoćnik po strani od psa, a po zapovesti dresera, stavlja na ravno mesto dva po obliku istovetna predmeta, dreser psu (koji je na povodniku) daje da onjuši predmet koji je istog oblika kao i predmet koji leži, na zemlji, i to na sledeći način: levom rukom se pas hvata za njušku a desnom mu se rukom ka nosu prinosi predmet i izgovara se komanda „njuši“. Zatim dreser, pošto je dobro rukama protrljao predmet, koji sad dobija njegov miris odnosi predmet i stavlja ga pored drugih predmeta. Pošto se vrati psu, dreser ga opet levom rukom hvata za njušku a desnu šaku mu prinosi nosu i nekoliko puta, blagim glasom, izgovara komandu „njuši“.

Kad dreser oseti da pas njuši njegovu šaku, izgovara komandu „dobro“; zatim desnom rukom pokazuje psu predmete koji leže i šalje ga do njih, sam ide za njim i ponavlja komandu „njuši“.

Pas koji je prvi put pušten da odabere predmet obično dohvati bilo koji predmet. Tada dreser mekim glasom izgovara komandu „fuj“. Time on pokušava da spreči grešku psa i tera ga da izbací iz usta pogrešno uzeti predmet. Zatim navodi psa na željeni predmet i komandom „aport“ ga tera da ga uzme. Nakon toga komandom „dobro“ i komandom mesa pohvaljuje psa.

U slučaju da pas njuši traženi predmet ali ga ne uzima, dreser mu pomaže izgovarajući komandu „aport“. Pošto je pas uzeo željeni predmet, dreser ga zove k sebi, miluje ga i nagrađuje.

U toku jedne vežbe psu se daje da bira predmet najviše 4—5 puta. Ako on greši i svaki put uzima jedan te isti predmet, onda se taj predmet mora zameniti drugim.

Kada pas očevidno brka predmete, ponovo mu se daje da omiriše dlan ruke i da odabere.

Neki psi dugo vremena ne mogu da shvate šta se od njih traži. U tom slučaju dreser svoj predmet baca među ostale na očigled psa i komandom „njuši“ odmah ga šalje da odabere predmet. Pas pritrčava bačenom predmetu, oseti poznat mu miris vlasnika i hvata predmet. Taj momenat dreser vezuje za komandu „njuši“ i daje psu poslasticu.

U trenutku kad dreser pušta psa da odabere predmet ovaj treba da tačno zna gde se predmet nalazi. Tu ne sme da bude neke greške, jer će u protivnom doći do komplikacija i vremenskog produžetka obuke. Zbog toga dreser ne sme da dodiruje druge predmete jer će u protivnom i na njima ostati trag njegovog mirisa.

Ako se pravilno i u pravo vreme koriste komanda „njuši“, „fuj“ i „aport“, i nagrade, pas će relativno brzo naučiti da izdvaja predmet koji nosi miris vlasnika. U daljem radu pas treba da nauči da sa izabranim predmetom priđe dreseru, sedne ispred njega i da na komandu „daj“ da taj predmet.

Pošto pas stekne naviku da bez greške odabira predmet koji nosi miris njegovog vlasnika, vežbe se nešto komplikuju: broj predmeta se uvećava a menja se i njihov raspored; pas se pušta da odabire predmete ne pošto je omirisao dlan, nego pošto je omirisao samu stvar; vreme pred puštanje na odabiranje se produžava i prestaje se sa korišćenjem komandi pomoćnog tipa. Ako u početku stvari postavlja samo jedan pomoćnik, onda ih kasnije raspoređuju nekoliko ljudi, što znači da se povećava broj različitih mirisa među kojima je potrebno izvršiti odabiranje.

Postavlja se pitanje da li je uopšte potrebno, pre nego što se pas pošalje na odabiranje, dati mu da omiriše stvar koja pripada njegovom vlasniku? Može li se mirisanje ograničiti samo na miris dlana vlasnika koji pas već dobro poznaje? Jer cilj ovih vežbi nije da se pas nauči da odabere predmet koji nosi miris njegovog dresera, nego da nauči da njuši predmete pre nego što se pošalje na odabiranje.

Vremenom se broj predmeta sa različitim mirisima povećava i do 10—12 komada. Predmet se meša sa drugim predmetima, u gomili. Pas se pušta bez povodnika.

Da bi se utvrdilo do koje mere pas stvarno razlikuje miris dresera od drugih mirisa, stvar koju treba da odabere treba zatrpati drugim predmetima. Psu se daje puna samostalnost pri odabiranju. To je takozvano „slepo“ odabiranje jer dreser ne vidi traženi predmet i ne može da utiče na njega.

Odabiranje stvari koje nose miris vlasnika se smatra pripremnom etapom za obučavanje psa da odabere „tuđe“ stvari.

PRAĆENJE TRAGA VLASNIKA

(Osnovna komanda „njuši“ i „trag“)

U početku obuke praćenja traga potrebno je odabrati metod koji će naterati psa da njuši ostavljen trag i onda za taj momenat vezati komandu „trag“. Da bi se to postiglo i vežbe treba držati na mestu obraslom niskom travom i niskim žbunovima, u ranim jutarnjim časovima, dok još ima rose, dok ima

malo stvari koje bi odvlačile pažnju i dok se jasnije ističu ostavljeni tragovi.

Uslovni nadražaji su komande „njuši“ i „trag“, a bezuslovni nadražaj je davanje komada mesa na mestu gde trag prestaje.

Obuka se odvija na sledeći način: pas se vezuje za drvo, na dugačkom povodniku. Dreser draži psa nekim predmetom koji on veoma voli.

Kada se pas dovoljno uzbudi i počne da skače da bi taj predmet dohvatio, dreser predmet odnosi na udaljenost od 150 metara, ostavljajući trag u pravoj liniji. Pošto ostavi predmet, dreser se vraća istim putem, prilazi psu, odvezuje ga, dovodi do početka traga, razmotava dugi povodnik da mu ne bi smetao, izgovara komandu „njuši“ i istovremeno desnom rukom pokazuje „a“ trag izazivajući psa da ide njime.

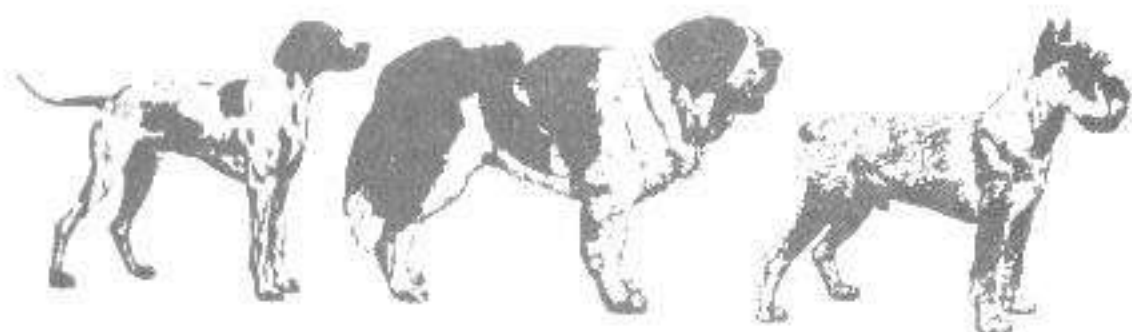
Idući za psom, dreser prati njegovo ponašanje. Ako pas pravilno prati trag dreser povremeno ponavlja komandu „trag“. Ako pak pas skreće sa traga onda ga dreser silom primorava da njuši, i ide za tragom i pritom izgovara komande „njuši“ i „trag“. Na taj način se pas dovodi do kraja traga. Kad pas nađe predmet i uhvati ga zubima dreser ga pohvaljuje, i daje mu parče mesa. Vežba se odmah ponavlja.

U daljoj dresuri se toj vežbi dodaju i druge vežbe, odnosno na kraju traga se ostavlja više predmeta ali od kojih samo jedan nosi miris vlasnika psa. Cilj ostavljanja tragova od strane samog dresera je da se za komandu „trag“ veže akcija psa.

Moguće je dresirati psa da odmah ide tragom nepoznatih ljudi, ali mi smatramo da to nije dobro. Praksa je pokazala da kad pomoćnik, pre ostavljanja traga, nadraži psa pa ode, ovaj postane uzbuđen i sav se usredsređuje samo na to da uhvati pomoćnika, pa zapostavlja njušenje i praćenje traga. Zato je u početku vrlo teško naterati psa da njuši tuđi trag; u to vreme se pas više koristi čulima sluha i vida.

Kada pas nauči da prati trag dresera i kad se kod njega obrazuje veza između komande „trag“ i akcije praćenja traga, prelazi se na rad sa „tuđim“ tragovima.

Pas treba dobro da savlada ovu vežbu, jer slede mnogo složenije vežbe koje zahtevaju od psa da raspozna jedan trag u mnoštvu udaljenih tragova koji nose različite mirise. Stoga se od dresera očekuje da ima veliko teoretsko znanje i praktično iskustvo.

V DEO

TEHNIKA OBUKE SPECIJALNIH NAVIKA (Praktične vežbe)

Tehnika obuke specijalnih navika je poslednji ciklus u dresuri pasa.

U tom ciklusu se kod psa razvijaju najvažnije navike specijalnog karaktera, koje uključuju i rezultate postignute tokom prethodna dva kursa.

DRESIRANJE PSA STRAŽARA

Čovek od pamtiveka koristi psa stražara za čuvanje svojih naselja.

Pas stražar se ne sme poistovećivati sa psom čuvarem. Pas stražar je vezan ili slobodan i gromkim lavežom obaveštava svog vlasnika o opasnosti koja se bliži. Za razliku od toga, pas čuvar se uvek nalazi pored čoveka i na opasnost ne reaguje lavežom, već pojačanom budnošću ili trkom ka pravcu iz kojeg opasnost dolazi. Kod psa stražara se razvija navika da gromko laje, dok se kod drugih pasa ta osobina guši.

Za psa stražara se biraju fizički izdržljivi, relativno krupni i oštri psi.

Mesto na kome se oni dresiraju mora biti specijalno pripremljeno. Treba pobosti dva stuba debljine 20—25 cm, na rastojanju od 60 do 80 metara. Stubovi moraju biti visoki dva metra. Između stubova se razapinje čelično uže ili žica debljine 0,5 cm.

Na užu se montira specijalni kotur, koji može slobodno da se kreće celom dužinom užeta.

Za taj kotur se lancem vezuje pas. Ako iz nekog razloga nema kotura, umesto njega se mogu upotrebiti čelični prstenovi.

Kod psa stražara treba razvijati sledeće navike:

- da stražari dok je vezan za kotur,
- da stražari dok je vezan za lanac,
- da stražari i kad uopšte nije vezan.

STRAŽARENJE KADA JE PAS VEZAN ZA KOTUR

(Osnovna komanda „čuvaj“)

Za razvijanje ove navike koristi se urođeni instinkt odbrane, kao i oštrina i nepoverenje prema nepoznatim osobinama.

Uslovni nadražaji su komanda „čuvaj“ i pružanje desne ruke u pravcu odakle treba da naiđe nepoznat čovek (pomoćnik). Bezuslovni nadražaj je udarac od strane pomoćnika i njegova borba sa psom.

U početku, da se pas ne bi plašio buke koja nastaje kretanjem kotura ili prstenova duž užeta, dreser zajedno sa njim trči nekoliko puta gore-dole, a zatim ga ostavlja, izgovarajući komandu „čuvaj“. Kad se pas umiri, iza zaklona izlazi pomoćnik obučen u dresersko odelo, i šunjavući se približava se mestu koje pas čuva. Ako pas počne da laje, pomoćnik prekida svoju akciju, legne na zemlju i ostaje mirno u tom položaju. Dreser prilazi psu i pohvaljuje ga komandom „dobro“ i „čuvaj“.

Posle male pauze pomoćnik ponavlja taj postupak, stalno se usaglašavajući sa ponašanjem psa.

Ako pas jasno čuje svaki šum i šušanj i odmah na njih reaguje lavežom, onda se jačina ovih zvukova postepeno smanjuje i, obratno, ako pas ne obraća pažnju na slabe šumove, treba ih pojačati.

Ako pas uopšte ne reaguje na pojavu i postupke pomoćnika, onda mu ovaj prilazi sa strane i udara ga palicom dok kod njega ne izazove iako uzbuđenje. Tada pomoćnik beži od psa, dok mu dreser prilazi i pušta ga sa lanca da zaustavi begunca. Da se kod psa ne bi razvile nepoželjne reakcije na stalno prilazanje sa jedne strane, pomoćnik se svaki put prikrada sa različite strane.

Pošto pas počne aktivno da reaguje na dolazak nepoznatog čoveka na mesto koje čuva, to jest da laje i da se baca na

njega, prelazi se na drugi stepen obuke — čuvanje bez prisustva gospodara. Pošto psu izda komandu „čuvaj“, dreser odlazi u zaklon, na odstojanje koje će mu dozvoliti da čuje lajanje, da slobodno prati ponašanje psa i da u slučaju nepravilnosti može da interveniše.

Pomoćnik izlazi iz zaklona i ide u pravcu psa na isti način kao i kad je dreser bio prisutan. Ako pas laje na šumove koje pomoćnik proizvede onda dreser posle male pauze izlazi iza zaklona, nagrađuje psa i pušta ga da uhvati begunca. Na taj se način kod psa razvija uslovni refleks lajanja — signal kojim se doziva gospodar, koji svaki put dolazi, pohvaljuje i pušta da se uhvati begunac.

U slučaju da pas ne laje na pomoćnika, ovaj ga udara. Pošto je time razdražio psa, on beži, a dreser pritrčava psu i pušta ga da uhvati begunca, kojeg zatim sprovode i predaju trećem licu. Što se kod psa više učvršćuje ova navika, pauza, između vezivanja psa za kotur i nastupanja pomoćnika se sve više uvećava, a jačina šumova se svodi na minimum.

Vremenom, što pas sigurnije i bolje reaguje, vežba postaje složenija. Na primer, pomoćnik će prići psu sa komadom mesa i ako pas pokuša da meso uzme, udariće ga po njušci. Time se kod psa povećava nepoverenje prema nepoznatim ljudima. Zatim, psu mogu prići dva pomoćnika, sa dve različite strane. Svaki put kad čuje lavež, dreser dolazi i pušta psa da uhvati begunca koji je pobegao dalje, a sam zadržava onog koji se nalazi bliže. Na taj način se navika čuvanja dok je vezan za kotur kod psa sve više razvija.

Povremeno puštanje psa da hvata begunca doprinosi i tome da se kod njega ne smanji oštrina.

Šumovi koji dolaze iz kuće koja se čuva ne bi smeli da uzbuđuju psa — on na njih ne sme da reaguje.

Za vreme ove vežbe potrebno je kod psa razvijati budnost koja neće biti samo kratkotrajna; zbog toga pomoćnik pravi veoma velike pauze između prikradanja.

Zatim se prelazi na noćne vežbe. Noću se i najslabiji šumovi mnogo bolje čuju, što kod psa jača stražarske navike.

Pred kraj ovih vežbi, pomoćnik više i ne izlazi iza zaklona, nego samo proizvodi šumove koji kod psa izazivaju lavež. Čim čuje lajanje, dreser dolazi i pohvaljuje psa. Na taj način se kod psa razvija čvrsta navika da kad god čuje šumove i korake koji idu u pravcu objekta koji se čuva laje i čeka da gospodar dode.

STRAŽARENJE KADA JE PAS VEZAN ZA LANAC

(Osnovna komanda „čuvaj“)

Za čuvanje ulaznih vrata, tunela itd., koriste se stražarski psi vezani za lanac; njihov radijus kretanja je ograničen.

Ova navika se razvija na sledeći način: pas se nalazi kod ulazne kapije a iza njega stoji dreser koji povremeno ponavlja komandu „čuvaj“. Kroz izvesno vreme, nailazi pomoćnik obučen u dresersko odelo, pokušava da zaobiđe psa i da prođe kroz kapiju. Ako se pas baci na njega i laje, dreser ga pohvaljuje a pomoćnik se brzo vraća u zaklon. Ako pas ne zalaje, onda ga pomoćnik u pogodnom trenutku udara palicom i tera ga da laje. Čim čuje lavež, dreser prilazi psu i huška ga na pomoćnika. Pošto je pas uhvatio pomoćnika, ovog sprovode do trećeg lica. Posle toga se pas vraća na mesto koje čuva.

Tokom časa, pomoćnik nekoliko puta pokušava da prođe pored psa kroz kapiju. Svaki put kad pas počne da laje, prilazi dreser, izgovara komandu „dobro“ i daje psu parče mesa.

Ta se vežba ponavlja u rane jutarnje časove i kasno noću. Kao rezultat te vežbe, kod psa se razvija uslovni refleks: lavež — signal kojim se poziva gospodar.

Pored toga što se kod psa razvija uslovni refleks na šumove koji idu u njegovom pravcu, treba kod njega razviti i dopunsku naviku budnosti koja će da traje duže vreme. Zbog toga, pomoćnik koji se nalazi iza zaklona, budno prati ponašanje psa, i čim vidi da se ovaj „zaboravio“ iznenada mu pritrčava i udara ga palicom, da bi se odmah zatim vratio u zaklon.

STRAŽARENJE KADA PAS NIJE VEZAN

(Osnovna komanda „čuvaj“)

Kada je potrebno čuvati unutrašnjost nekog ograđenog prostora (dvorište opasano ogradom) ili veću prostoriju (skladište, halu, itd.), pas se pušta sa lanca. Pored toga što lajanjem izveštava o prisustvu nepoznatog lica na čuvanoj teritoriji, pas ovde i stupa u borbu sa nepoznatim.

Ova vežba se sprovodi na sledeći način: pas se pušta u ograđen prostor ili prostoriju i zajedno sa dreserom je obilazi da bi se upoznao sa okolinom. Dok se dreser šeta sa psom, on povremeno ponavlja komandu „čuvaj“.

Na dati znak, pomoćnik, obučen u dresersko odelo, počinje da pravi buku i pojavljuje se pred psom. Ako se to dešava u prostoriji dreser odmah pušta psa da uhvati pomoćnika, pretresa ga i predaje ga u ruke drugom pomoćniku. Posle toga, dreser izgovara komandu „čuvaj“ i napušta prostoriju.

Malo kasnije, dok se pas još nije smirio, pomoćnik ponovo ulazi u prostoriju; čim čuje lavež dreser ulazi u prostoriju i pomaže psu da se nepoznatim uhvati. Posle toga, uhvaćenog odvode a pas ostaje da i dalje čuva prostoriju.

Ta se vežba ponavlja dok pas ne počne samostalno da se upušta u borbu sa nepoznatim licem, i da, pošto ga savlada, sačeka dolazak dresera.

Ako se pas nalazi unutar otvorenog ograđenog prostora, pomoćnik u početku pravi buku iza ograde da bi se zatim pojavio na ogradi. Pas počinje da laje. Kad dreser čuje lavež, on dolazi, miluje psa, izgovara komandu „čuvaj“ i daje mu poslasticu.

U toku sledećih vežbi, pomoćnik, obučen u dresersko odelo, prelazi preko ograde i inscenira napad na psa. Tog trenutka se pojavljuje dreser, huška psa na pomoćnika, koji dozvoljava da bude savladan. Posle toga se pomoćnik odvodi izvan ograđene teritorije i predaje trećem licu.

Za vreme ovih vežbi, potrebno je što češće menjati pomoćnika i oblačiti ih što raznovrsnije, kako bi se pas navikavao na najrazličitije situacije.

Povremeno psa treba provocirati: zvati ga imenom, davati mu meso. Ako se pas da prevariti, pomoćnik mu prilazi i udara ga palicom da bi izazvao što veće nepoverenje prema nepoznatim licima. Ove vežbe se ponavljaju u različito doba dana i noći.

Kad god pas budno čuva i sa velikom oštrinom reaguje na različita ponašanja pomoćnika, dreser ga nagrađuje.

DRESIRANJE PSA ČUVARA

Tehnika dresiranja psa čuvara se bitno razlikuje od tehnike dresiranja psa stražara. Kod psa čuvara se mora potpuno priušiti navika da laje na zvučne i vidne nadražaje. On mora imati izgrađen uslovni refleks bezvučnog obaveštavanja o nailazećoj opasnosti i mora biti u stanju da bude dugo na oprezu.

Pas čuvar je veoma pogodan za čuvanje stada noću a može se koristiti i za pretraživanje terena i prostorija.

U toku dresiranja kod psa čuvara se izgrađuju sledeće navike:

- stražarenje na mestu
- stražarenje u pokretu
- pretraživanje okoline
- pretraživanje prostorija.

STRAŽARENJE NA MESTU

(Osnovna komanda „slušaj“)

Za razvijanje ove navike treba koristiti urođene osobine psa i njegovo prirodno ponašanje.

Iskustvo je pokazalo da je za obuku psa da stražari na mestu potrebno pridržavati se sledeće šeme:

— razviti instinkt i sposobnost da se dugo vreme bude na oprezu;

— prigušiti lajanje koje može da nastane ako je pas suviše nadražen;

— razviti pojačanu pažnju i kretanje psa u pravcu opasnosti, što će biti signal i za vlasnika;

— sinhronizovati akciju psa sa uslovnim nadražajem — komandom „slušaj“.

Ta šema je zasnovana na korišćenju prirodnih osobina pasa.

Kao uslovni nadražaj služi komanda „slušaj“, a безусловni je bol koji dolazi od udaraca pomoćnika.

Prve vežbe treba da se odvijaju u sredini gde ima malo nadražaja koji odvlače pažnju, u ranim večernjim satima i na žbuovitom mestu.

U sumrak, dreser dovodi psa na mesto obuke, i vezuje ga a pomoćnika podseća na plan akcije. Malo kasnije, dreser odvodi psa na neko usamljeno mesto, i tu zastaje. Pas se nalazi malo ispred njega. Dreser šapatom ponavlja nekoliko puta komandu „slušaj“, i pruža desnu ruku u pravcu mesta gde se pomoćnik sakrio.

Na dati, ranije ugovoreni signal, pomoćnik počinje da se prikrada ka dreseru i da pri tome povremeno izaziva šumove. Dreser meri na ponašanje psa i šapatom ponavlja komandu „slušaj“. Ako pas reaguje na šumove koje izaziva kretanje pomoćnika, ali ne pokušava da laje, onda ga dreser pohvaljuje komandom „dobro“. Ako pas počne da cvili ili laje, onda mu to dreser zabranjuje komandom „fuj“, cima povodnik, a zatim ponavlja komandu „slušaj“.

Pored komande „fuj“ i cimanja povodnika, mogu se i rukama pritiskivati čeljusti psa i ponavljati komanda „slušaj“.

Ako pas slabo reaguje na zvučne nadražaje, pomoćnik se prikrada tako da može da ga udari i draži. Pošto izazove oštrinu kod psa, pomoćnik beži, a dreser odmah pušta psa da hvata begunca. Na taj način se kod psa relativno brzo razvija reakcija na šumove.

Vremenom se ova vežba upotpunjuje: povećava se rastojanje između pomoćnika i dresera, oteže se sa nastupom pomoćnika, smanjuje se jačina šumova, menja se pravac dolaska i odlaska pomoćnika, obuka se sprovodi noću, rano izjutra a i pri nepovoljnim meteorološkim uslovima.

Kod psa je potrebno čulo sluha razviti do te mere da može da čuje i najslabije šumove. Ponekad mladi i neiskusni dreseri, pošto dođu na mesto obuke, proizvode šumove u istom vremenskom intervalu i time kod psa razvijaju naviku da reaguju na one zvuke koji se čuju posle izvesnog vremena. Da bi se izbegle takve greške, obuku uvek treba sprovoditi tako da što više odgovara uslovima realnosti.

Pošto je pas naučen da, dok stražari na jednom mestu, pravilno reaguje, da ne laje na šumove minimalne jačine i na svetlosne signale, prelazi se na dresiranje za stražarenje u pokretu.

STRAŽARENJE U POKRETU

(Osnovna komanda „slušaj“)

Pojačanu pažnju psa treba posmatrati kao ispoljavanje reakcije orijentacije u novim uslovima. Nova sredina, pogotovo specifičnost okoline, izaziva znatne promene u ponašanju psa; kod njega se pojačava pažnja, za vreme kretanja diže glavu, gleda na sve strane, prisluškuje a uši su mu stalno načuljene.

Vežba se unekoliko razlikuje od prethodnih.

Najpogodnije mesto za dresiranje je listopadna šuma sa mnogo žbunova, sa proplancima, sa mnogo staza i puteva. U ovakvom ambijentu dreser izvodi psa u šetnju, povremeno se zaustavlja, prisluškuje i šapatom ponavlja komandu „slušaj“.

Kada priđu mestu gde je sakriven pomoćnik, dreser pojačanom pažnjom prati ponašanje psa. Čim se začuju šumovi i pas se zaustavi, načulji uši, dreser ponavlja komandu „slušaj“, „slušaj“. Ako pas povuče dresera u pravcu pomoćnika, dreser ide za njim.

Otkriveni pomoćnik počinje da beži, dreser pušta psa sa povodnika da bi uhvatio begunca, a ovaj se zatim sprovodi do trećeg lica.

Kasnije se dresiranje postepeno upotpunjuje: stalno se menja mesto obuke, a dužina predenog puta se uvećava. Obuku organizuje treće lice. Pomoćnik ne zna kojim putem ide dreser sa psom, i obratno. Pomoćnik na svom putu ostavlja za sobom razne stvari. Pošto se pomoćnik otkrije, dreser pušta psa da pretraži okolinu i da sprovede uhvaćenog.

PRETRAŽIVANJE OKOLINE

(Osnovna komanda „traži“)

Za vreme obučavanja psa da pretražuje okolinu, koristi se njegov izvanredan njuh, kojim je on u stanju da razlikuje i najmanje promene mirisa u vazduhu i na zemlji.

Još za vreme kursa opšteg dresiranja kod psa se razvija osobina da traži bačeni predmet. Tada je traženje još neorganizovano, pošto je osnovni cilj samo razvijanje želje za traženjem. Da bi se kod psa razvila navika pravilnog pretraživanja okoline, potrebno je kod njega razviti aktivno i organizovano traženje. Potrebno je, da pas na komandu „traži“ pažljivo pretražuje okolinu idući u cik-cak, da pronalazi nepoznate sakrivene predmete, ljude ili izgubljene životinje.

Na obuke pretraživanja okoline se prelazi tek pošto je pas u potpunosti savladao donošenje bačenih predmeta. U početku se pas trenira da pronalazi predmete, a kasnije i da pronalazi ljude i životinje.

Zašto se pretraživanje okoline ne preporučuje pre potpunog razvitka navike donošenja predmeta? Zato što pas koji nije naučio da donosi bačene predmete neće biti u stanju da dohvati i donese nađene predmete za vreme pretraživanja okoline.

Uslovni nadražaj su komanda „traži“ i pružanje ruke u pravcu gde treba tražiti, a bezuslovni nadražaji su orijentacioni refleks i refleks hrane.

Obuka se odvija na sledeći način: pomoćnik, da ne bi ostavio svoj trag, baca na zemlju tri različite stvari, tako da čine trougao. Na taj način se kod psa razvija navika da ide u cik-cak. Dreser treba da zapamti gde se nalaze bačeni predmeti. Pošto su svi predmeti bačeni, dreser dovodi psa do oblasti gde treba tražiti, skida mu povodnik, izgovara komandu „traži“

I pokretom desne ruke ga šalje u pravcu svakog bačenog predmeta.

U početku pas ne razume šta se od njega traži i ne ide u potragu. Tada dreser mora da ga vodi i zajedno sa njim ide u pravcu bačenog predmeta. Kada pas naiđe na bačeni predmet i uhvati ga, dreser ga zove, uzima mu nađenu stvar, miluje ga, daje mu poslasticu i zatim ga šalje u suprotan pravac, gde se nalazi drugi bačeni predmet. Tako se pas uči da ide u cik-cak.

U slučaju da pas nađe bačeni predmet ali ga ne uzme u zube, dreser mu pomaže komandom „aport”. Kad pas donese nađeni predmet, dreser ga obavezno nagraduje i pohvaljuje. Posle nekoliko takvih vežbi, pas će početi da aktivno sam traži i donosi predmete.

Pošto pas nauči da lako pronalazi bačene predmete i da ih donosi dreseru i da sedne pred njim, mesto obuke se menja a količina bačenih stvari se uvećava.

Da se kod psa ne bi razvila nepoželjna navika da odmah pošto je našao jedan predmet pođe u suprotnom pravcu, dreser mu ponekad rukom pokaže lažan pravac, i šalje ga u pravcu gde nema stvari, a zatim opet naglim pokretom menja pravac ruke i šalje ga u pravcu gde se nalazi predmet.

Ako se pas pokretom ruke šalje u različite pravce, kod njega će se razviti samostalno aktivno i organizovano pretraživanje okoline.

Šta se navika traženja kod psa više učvršćuje, vežba se sve više upotpunjuje: predmeti su sve raznovrsniji i sve bolje maskirani. Dreser kretanje psa prati stojeći u sredini predela koji se pretražuje. Teren koji se pretražuje uvećava se do 200 metara.

Naporedno sa obukom pronalazjenja predmeta, pas se trenira da pronalazi i čoveka. To se radi na sledeći način: pomoćnik, obučen u dresersko odelo, prvo razbacuje stvari a zatim se i sam krije na prethodno označenom mestu. Dreser dovodi psa na teren koji treba pretražiti, izdaje komandu „traži” i pokretom ruke šalje psa da pretražuje okolinu, a sam ide sredinom terena i prati kretanje psa. Tokom traženja stvari pas će naići i na pomoćnika. Ako ovaj počne da beži, dreser izdaje zapovest da se begunac zaustavi. Potom se ovaj sprovodi do mesta gde se predaje trećem licu.

Pored toga, psa treba učiti da traži ljude ili životinje skrivene u jamama, zaklonima, itd.

Ako pas, dok traži čoveka, deluje dosta neaktivno, pomoćnik, obučen u dresersko odelo, izlazi iz zaklona, draži živo-

tinju, beži nazad u žbunje i naglo menja pravac svoga kretanja i dobro se sakrije. Dreser izdaje komandu „traži“ i šalje psa da traži sakrivenog pomoćnika.

Ovaj način treninga ne treba koristiti često, jer je on namenjen samo tome da se kod neaktivnog psa razvije aktivnost u traženju nepoznatog čoveka, a i da bi se učvrstila navika reagovanja na komandu „traži“.

Krajnji cilj treninga je da se kod psa razvije navika traženja bez prethodnog pokazivanja na pravac. Pas treba aktivno da traži i kad ne zna gde i šta treba tražiti, i da izvršava komandu dresera.

Mesta pretraživanja treba stalno menjati, kao i doba dana i noći.

Psa treba učiti da laje samo kad otkrije jako teške stvari i domaće životinje. To se radi na sledeći način. Stvar koju pas treba da nađe treba da bude ili jako teška ili vezana, tako da on ne može da je podigne zubima. To psa jako uzbuđuje i on počinje da laje; takvo ponašanje dreser nagrađuje. Na taj način se kod psa razvija uslovni refleks — treba lajati kad se ne može podići pronađena stvar ili kad se nađe domaća životinja. Kad god čuje lavež, dreser dolazi i pohvaljuje psa.

Tokom obuke, vežbe pretraživanja mesta se postepeno upotpunjuju: menja se okolina, koriste se različiti meteorološki uslovi, itd.

PRETRAŽIVANJE PROSTORIJA I ZAKLONA

(Osnovna komanda „traži“)

Obučavanje psa da pretražuje prostorije vrši se pošto je okončana obuka pretraživanja okoline. U početku su vežbe lakše. Prostorije koje se u tu svrhu koriste su obično napuštene kuće, ambari, podrumi, itd.

Uslovni nadražitelj je komanda „traži“ a bezuslovni nadražaji su borba psa sa pomoćnikom i davanje mesa po uspešno izvršenoj potrazi.

Dresura se odvija na sledeći način: pomoćnik, ulazi u prostoriju koju pas treba da pretraži, ostavlja u njoj nekoliko svojih stvari i odlazi.

Dreser dovodi psa do ulaznih vrata prostorije koju treba pretražiti, skida povodnik i komandom „traži“ šalje da pretražuje, a sam ide za njim. Nepoznata sredina čini psa malo plaš-

ljivim pa su njegove radnje usporene. Dreser hrabri psa komandom „traži“ i pruža ruku u pravcu gde leži jedan od ostavljenih predmeta.

Ako pas pride nađenoj stvari, samostalno je uzme u zube i donese dreseru, ovaj ga miluje i daje mu poslasticu; ako je pas ne uzme dreser komandom „aport“ tera ga da je uzme; zatim ponovo izdaje komandu „traži“ i šalje psa da traži druge predmete. To se ponavlja sve dok pas ne nađe sve predmete.

Postepeno se pas navikava na novu sredinu, postaje hrabriji i počinje aktivno da učestvuje u traženju predmeta.

Što se uslovni refleks na komandu „traži“ više učvršćuje i vežba postaje komplikovanija: povećava se broj traženih stvari, one bolje se sakrivaju i maskiraju, dreser sve manje pomaže psu i izdaje zapovesti sa većeg rastojanja.

Pošto pas nauči da dobro zamaskirane predmete nalazi danju, prelazi se na noćne vežbe.

Kasnije se prelazi na traženje sakrivenih ljudi i životinja. To se radi na sledeći način: pomoćnik, obučen u dresersko odelo, ostavlja u prostoriji neki svoj predmet i zatim se negde sakrije u blizini. Dreser dovodi psa i šalje ga prvo u pravcu predmeta a zatim i u pravcu mesta gde se pomoćnik sakrio. Pošto ga je pas pronašao, pomoćnik se odvodi iz prostorije i predaje se trećem licu.

Kada pas u prostoriji pronađe životinju i počne da laje, dreser mu prilazi i nagrađuje ga poslasticom.

Mesta koja se pretražuju treba što češće menjati, kako se pas ne bi plašio ni jedne prostorije u koju prvi put uđe. U početku se dresiranje odvija danju, a kasnije i noću. Psi se šalju tavanskim stepenicama na tavane; prvih dana pas ide sa dreserom, a kasnije i sam.

DRESURA PSA TRAGAČA

Ponekad se pri poređenju pasa tragača sa lovačkim psima tvrdi da su lovački psi sposobniji da sa velikog rastojanja osećaju zver ili pticu, a da psi tragači mogu da se zbune i odstupe od ukazanog im pravca. Ali postavlja se pitanje je li samo na osnovu toga opravdano govoriti da je čulo mirisa kod lovačkih pasa bolje razvijeno nego kod pasa tragača?

ljivim pa su njegove radnje usporene. Dreser hrabri psa komandom „traži“ i pruža ruku u pravcu gde leži jedan od ostavljenih predmeta.

Ako pas pride nađenoj stvari, samostalno je uzme u zube i donese dreseru, ovaj ga miluje i daje mu poslasticu; ako je pas ne uzme dreser komandom „aport“ tera ga da je uzme; zatim ponovo izdaje komandu „traži“ i šalje psa da traži druge predmete. To se ponavlja sve dok pas ne nađe sve predmete.

Postepeno se pas navikava na novu sredinu, postaje hrabriji i počinje aktivno da učestvuje u traženju predmeta.

Što se uslovni refleks na komandu „traži“ više učvršćuje i vežba postaje komplikovanija: povećava se broj traženih stvari, one bolje se sakrivaju i maskiraju, dreser sve manje pomaže psu i izdaje zapovesti sa većeg rastojanja.

Pošto pas nauči da dobro zamaskirane predmete nalazi danju, prelazi se na noćne vežbe.

Kasnije se prelazi na traženje sakrivenih ljudi i životinja. To se radi na sledeći način: pomoćnik, obučen u dresersko odelo, ostavlja u prostoriji neki svoj predmet i zatim se negde sakrije u blizini. Dreser dovodi psa i šalje ga prvo u pravcu predmeta a zatim i u pravcu mesta gde se pomoćnik sakrio. Pošto ga je pas pronašao, pomoćnik se odvodi iz prostorije i predaje se trećem licu.

Kada pas u prostoriji pronađe životinju i počne da laje, dreser mu prilazi i nagrađuje ga poslasticom.

Mesta koja se pretražuju treba što češće menjati, kako se pas ne bi plašio ni jedne prostorije u koju prvi put uđe. U početku se dresiranje odvija danju, a kasnije i noću. Psi se šalju tavanskim stepenicama na tavane; prvih dana pas ide sa dreserom, a kasnije i sam.

DRESURA PSA TRAGAČA

Ponekad se pri poređenju pasa tragača sa lovačkim psima tvrdi da su lovački psi sposobniji da sa velikog rastojanja osećaju zver ili pticu, a da psi tragači mogu da se zbune i odstupe od ukazanog im pravca. Ali postavlja se pitanje je li samo na osnovu toga opravdano govoriti da je čulo mirisa kod lovačkih pasa bolje razvijeno nego kod pasa tragača?

Oštrina čula mirisa ima izvanredno veliki značaj za životinje u njihovoj borbi za opstanak: što je čulo mirisa oštrije, to je veća mogućnost da se lakše dođe do hrane i da se sačuva život pred jačim neprijateljem. Ovaj urođeni instinkt se kod psa sačuvao do danas. I nije slučajno što se pred lovačke pse i danas postavljaju oni isti zahtevi kao i nekoliko vekova ranije.

Psi tragači se u velikoj meri služe čulom mirisa da bi pronašli nepoznatog čoveka, i pri tome im pomažu veštački stvoreni stimulansi. Razumljivo je da takav stimulans nikada ne može da bude jak koliko urođeni instinkt lovačkog psa.

Lovački psi imaju oštar, ali primirivan njuh: oni nisu u stanju da razlikuju složene mirise, dok pas tragač mora da razlikuje jako složene komponente najrazličitijih mirisa.

Lovački pas nema potrebe da razlikuje miris zeca od mirisa lisice i sl., i lovac to od njega i ne zahteva.

Sasvim je drukčije kad pas tragač ide tragom čoveka koga traži. U tom slučaju se od njega traži da jasno razlikuje mirise. Ne treba on da pronađe bilo kog čoveka, nego neko određeno lice.

Rad sa psima tragačima je veoma složen. Treba ih naučiti da odaberu jedan određeni miris u mnoštvu drugih koje sreću na putu. Ne treba zaboraviti ni to da je oštrina čula mirisa različita kod različitih pasa i da ono nije svakog dana isto. Jednog dana pas može veoma lako da razlikuje i prati jedan miris, a već sutradan taj isti miris može da zadaje mnoge teškoće.

Uvek treba uzimati u obzir uslove spoljašnje sredine, jer oni mogu potpuno da onemoguće traganje. A i celokupno stanje organizma psa može da utiče na njegove sposobnosti i oštrinu njuha.

Zbog toga je zadatak dresera da kod psa tragača razvije samu težnju za traganjem kao i sposobnost razlikovanja mirisa.

Tehnika razvijanja njuha se prvenstveno zasniva na tome da se što bolje iskoriste prirodne osobine psa da traga sledeći miris koji su čovek ili životinja ostavili na zemlji ili predmetima. Da bi se dresiranje uspešno privelo kraju i da bi se kod psa što bolje razvile tražene navike, potrebno je vežbe odvijati u uslovima koji će psa naterati da koristi svoj dobro razvijeni njuh.

Ako je dreser u stanju da obezbedi sredinu i uslove koji će neminovno stimulirati psa i kod njega izazvati urođenu želju za traganjem, onda je polovina posla obavljena.

Kod pasa tragača se za vreme obuke razvijaju sledeće navike:

- odabiranje tuđih predmeta;
- praćenje tuđeg traga;
- pronalaženje jednog čoveka u grupi ljudi;
- pronalaženje čoveka po mirisu njegovih stvari;
- pretraživanje okoline i prostorija.

ODABIRANJE TUĐIH PREDMETA

(Osnovna komanda „njuši“)

Pošto se kod psa razvije navika da iz grupe predmeta po mirisu odabere predmet koji pripada dreseru, prelazi se na odabiranje „tuđih“ predmeta: pas treba da među više stvari odabere određeni predmet koji nosi do tada mu nepoznat miris.

Odabiranje „tuđih“ predmeta se deli na kontrolno i na „slepo“ odabiranje. Kad se vrši kontrolno odabiranje, dreser zna koji predmet pas treba da odabere i može u tome da mu pomogne. Međutim, prilikom „slepog“ odabiranja on ne može da mu pomogne, jer ni sam ne zna koji predmet pas treba da odabere.

Pri prelasku na rad sa „tuđim“ predmetima treba voditi računa o tome da pas manje rado bira stvar sa nepoznatim mirisom nego stvar koja nosi miris njegovog dresera. Zato ga svaki put kad tačno odabere „tuđu“ stvar dreser mora posebno pohvaliti i dobro nagraditi.

Dresiranje psa da odabere predmete sa „tuđim“ mirisom treba početi u lakšim uslovima — rano ujutru kad još nema mnogo nadražaja koji odvlače pažnju. To se radi na sledeći način: dva pomoćnika ostavljaju svoje stvari — jedan ostavi dva predmeta, drugi samo jedan. Taj jedan predmet je onaj koji pas treba da odabere. Pomoćnik koji je taj predmet ostavio pruža dreseru neku drugu svoju stvar; to može da bude rukavica, maramica koju je držao neko vreme u džepu i slično.

Dreser pažljivo uzima tu stvar, da na njoj ne bi ostavio svoj miris i daje psu da je onjuši. Posle toga je spušta na zemlju pa komandom „njuši“ i pružanjem ruke šalje psa na odabiranje.

U početku će pas verovatno grešiti, tj. tražiti stvar koja nosi miris dresera. Svaki put kad pas pokuša da uzme pogrešnu stvar, dreser ga zaustavlja blago izgovorenom komandom „fuj“.

Često se dešava da se pas vrati dreseru ne odabravši i ne donevši ništa. Tada dreser ponovo daje psu da omiriše istu

stvar i šalje ga na odabiranje, a ponekad ga i sam dovodi do dotične stvari i pokazuje na nju rukom. Kada pas odabere pravi predmet, dreser ga zove k sebi, pohvaljuje ga komandom „dobro“, miluje ga i daje mu poslasticu.

Pošto je pas pronašao pravi predmet, ovaj se ponovo vraća među druge stvari. Dreser ponovo daje psu da onjuši stvar i šalje ga na odabiranje. To se ponavlja nekoliko puta, ali se pazi da se pas ne premori.

Kada se već jednom prešlo na odabiranje stvari sa „tuđim“ mirisom, ne sme se ponovo vraćati na odabiranje predmeta koji nose miris dresera, jer će to psa zbuniti.

Odabiranje predmeta sa tuđim mirisom se postepeno upotpunjuje: stvari postaju raznovrsnije po obliku i veličini, broj im se povećava od tri na pet, pas se na odabiranje šalje bez povodnika, itd... Dreser mora pažljivo da izdaje pomoćne komande i da nagrađuje psa po dobro izvršenoj komandi. Stalna promena mesta i pomoćnika pomaže da se brže i bolje razvije željena navika.

Pošto pas savlada kontrolno odabiranje „tuđih“ stvari, prelazi se na „slepo“ odabiranje.

U početku se za slepo odabiranje koriste tri do četiri predmeta istog oblika i iste veličine, a zatim se zavisno od uspeha, broj stvari povećava i menja se redosled njihovog ostavljanja. Dreser mora da obrati naročitu pažnju na neke nepoželjne uslovne veze koje se mogu razviti kod psa. Na primer, ako dreser pomoćnu komandu „dobro“ bude upotrebljavao u trenutku kada pas njuši predmet koji treba uzeti, a ne pošto ga je ovaj već uzeo, pas će naučiti da uzima predmet u zube ne na osnovu mirisa nego na osnovu komande. Ili, ako dreser nekoliko puta učini neoprezan korak unazad u trenutku dok pas njuši neki predmet, pas će taj pokret shvatiti kao znak da treba da zgrabi taj predmet. Zato dreser mora uvek da pažljivo motri, kako na ponašanje psa, tako i na svoje sopstveno ponašanje. Pomenute i slične greške samo produžuju obuku.

PRAĆENJE TUDEG TRAGA

(Osnovna komanda „trag“)

Osnovna navika koju treba razviti kod pasa tragača jeste praćenje traga nepoznatih ljudi i domaćih životinja.

Obuka se odvija u poljskim predelima, i to naporedo sa razvijanjem nekih pomoćnih navika.

Uslovni nadražaj je zvučna komanda „trag“, a bezuslovni nadražaj je zadovoljenje koje pas dobija u borbi sa pomoćnikom na kraju traga.

Pošto se kod psa razvije navika da prati trag dresera ili pošto se učvrsti veza između komande „trag“ i praćenja traga njuhom, prelazi se na praćenje tuđih tragova — u početku na lakim terenima, rano izjutra, po rosi.

Obuka se odvija na sledeći način: dreser vezuje psa, stavlja pred njega neki predmet, odlazi u stranu i prati njegovo ponašanje. Kroz neko vreme, psu prilazi pomoćnik, uzima dotični predmet i odlazi, ostavljajući iza sebe jasne tragove, na dužini od 100—150 metara; zatim pravi zaokret i sakriva se. Dreser brzo odvezuje psa, dovodi ga do početka traga, izgovara komandu „njuši“ i pruža desnu ruku u pravcu tragova. Čim pas počne da njuši i pođe tragom, dreser mu dozvoljava punu slobodu kretanja i samo ga prati, izgovarajući povremeno komandu „trag“. Kad se pas približi pomoćniku, ovaj počinje da beži, a dreser komandom „hvataj“ tera psa da ga zadrži. Pas stiže begunca, grize ga za dresersko odelo i time iskaljuje svoje uzbuđenje.

U trenutku kada ga je pas uhvatio, pomoćnik inscenira borbu i zatim nastavlja da beži. Čim se pomoćnik sakrije, pas se ponovo pušta da prati trag. To se ponavlja nekoliko puta. Za psa koji se lako uzbuđuje tragovi se ostavljaju u zatvorenoj sredini, da se ne bi lako videlo u kom pravcu pomoćnik beži.

Prvih mesec dana, tragovi se upotpunjuju, ali postepeno. Tako se, na primer, menja oblik traga: umesto u pravoj liniji, tragovi se ostavljaju u polukrugu, a zatim tako da skreću skoro pod pravim uglom, itd . . .

Pošto pas pokaže izvesnu „zainteresovanost“ za praćenje traga nepoznatih osoba, vežbe postaju komplikovanije: dužina traga se uvećava do 500 metara; pas se pre puštanja da ide po tragu, zadržava do deset minuta, uglovi skretanja traga se menjaju, itd . . . Na mestima gde trag skreće, pomoćnik ostavlja razne predmete koji pomažu dreseru da kontroliše pravilnost kretanja psa.

Ako pas protrči pored datog predmeta i ne donese ga dreseru, ovaj će ga komandom „aport“ naterati da predmet dohvati i zatim će ga nagraditi.

Dreser mora jako da pazi na uglove skretanja. Često će on namerno stvarati situaciju u kojoj će pas preseći ugao — tada ga mora vratiti natrag.

Pošto nauči da pravilno ispunjava komande „njuši“ i „trag“ i da samostalno prati trag od početka, pas se pušta na trag sa strane, pod raznim uglovima. To se čini na sledeći način: pošto je prešao početnu tačku traga, dreser pušta psa na trag pod tupim uglom. Čim pas pronade trag i pođe njime, dreser ponavlja komandu „trag“ i ne zatežući povodnik prati psa do kraja traga. Ako pas zbog nečega ne nađe trag, dreser mu pomaže da ga nađe.

Kad pas nauči da bez greške prati trag u dužini od jednog kilometra, da tačno razabire uglove kretanja i da samostalno određuje pravac kretanja traga kad ga puste pod uglom, prelazi se na vežbanje ukrštanja tragova. To se radi na sledeći način: jedan pomoćnik ostavlja trag po naznačenom pravcu. Na rastojanju od 100 metara taj trag preseca trag drugog pomoćnika. Posle nekoliko minuta dreser pušta psa da prati trag i pažljivo prati njegovo ponašanje u trenutku kada se približe mestu gde se tragovi ukrštaju. Ako pas skrene i pođe pogrešnim tragom, dreser izgovara komandu „fuj“ i vraća ga na trag koji je od početka pratio. Kasnije se osnovni trag preseca na više mesta.

Da bi trag bio što zamršeniji, on treba da ide preko potoka i jaruga napunjenih vodom. Pred vodenom preprekom pas obično zastaje i počne bespomoćno da se okreće. U tom slučaju, dreser ga prebacuje na drugu stranu i tera ga da samostalno otkrije trag i da ga prati do kraja.

Psi mogu različito da se ponašaju dok prate trag. Na primer, ako pas ide pravilno i dobro njuši trag, rep mu je spušten, on stalno juri napred, stalno pojačava tempo kretanja; ako ne ide po mirisu traga, trči napred ali se primećuje nesigurnost jer se stalno okreće unazad. Ovi znaci ukazuju dreseru na to da psu treba da pruži pomoć.

Duž traga pomoćnik često ostavlja i neke predmete, ne radi toga da bi se pas naučio da pohvata predmete, već da bi dreser mogao da ocenjuje pravilnost rada psa.

Tragovi koje dreser jako dobro poznaje nazivaju se kontrolni tragovi. Kad pas nauči da prati te tragove u razno doba dana i noći, prelazi se na rad „slepim“ tragovima.

Kod „slepih“ tragova dreser ne zna ni pravac traga, ni mesto i broj zaokreta niti gde i koliki je broj ostavljenih predmeta. Zbog toga on nije u stanju da pomogne psu.

Kada se radi sa „slepim“ tragovima, pravilnost rada kontroliše treće lice.

Prvi dani rada sa „slepim“ tragovima treba da proteknu u ranim jutarnjim časovima, na vlažnom terenu. Pošto dreser ne zna pravac kretanja traga, on dopušta psu punu slobodu akcije. Tada se, u stvari, proverava kako se pas služi njuhom. Ako pas samostalno i uspešno prati „slepi“ trag na rastojanju od 1,5 kilometara, prelazi se na dresiranje za pronalaženje jednog određenog traga u mnoštvu drugih. U tom slučaju se osnovni trag obeležava kontrolnim znacima, da bi dreser mogao da ispravlja greške ukoliko se ukaže potreba.

Često se pas na mestima gde se tragovi ukrštaju gubi i prelazi na pogrešan trag. U tom slučaju dreser pre mesta ukrštanja tragova usporava kretanje psa i upućuje ga na pravilan trag. Posle većeg broja takvih vežbi, dreser više ne usporava kretanje, jer je pas u stanju da sam razabire tragove i da nađe onaj pravi. Odabiranje tragova se postepeno upotpunjuje: broj različitih tragova koji se ukrštaju sa osnovnim raste do pet, pravom tragu se daje oblik lepeze.

Linijom traga stoje više pomoćnika koji odvlače pažnju psa, ali i tada on uči da razlikuje traženi trag od drugih tragova. Na tragu lepezastog oblika i uz prisustvo nekolicine nepoznatih ljudi pas će razviti naviku da razlikuje mirise.

Da bi naučio psa da prati trag nepoznatog čoveka, dreser treba da zna ne samo kako da organizuje obuku već i kako da je pravilno vodi. Neke greške mogu ne samo da usporavaju obuku, već i da unište psa. Pošto se kod psa dobro razvija refleks da razlikuje mirise, prelazi se na kombinovanje vežbi raznog tipa — od psa koji pretražuje okolinu zahteva se da pređe na praćenje traga, itd... To je takozvana kompleksna obuka.

PRONALAZENJE JEDNOG ČOVEKA U GRUPI LJUDI

Pronalaženje jednog određenog čoveka u grupi ljudi je jedan od elemenata kompleksne obuke psa.

Ta se navika razvija na sledeći način: pomoćnik ostavlja trag, na dužini od 200—300 metara. Posle 10 minuta, pušta se pas. Na kraju traga, pas hvata pomoćnika koji, pošto se oslobodio psa, beži 150—200 metara da bi se na kraju umešao u grupu ljudi od 3—5 istovetno obučениh ljudi. Ti ljudi se nalaze iza nekog zaklona da ih pas ne bi video. Čim se pomoćnik sakrije, dreser ponovo pušta psa na trag.

Kad se približe grupi ljudi, dreser otpušta povodnik da bi pas mogao slobodno da traži, izdaje komandu „njuši“, „njuši“ i pomaže psu. Dok traži, ljudi u grupi maraju da stoje mirno i ćuteći. Ako pas odabere pogrešnog čoveka, dreser izgovara komandu „fuj“ a ponekad i cimne povodnik; zatim ponavlja komandu „njuši“.

Ako pas ne može da pronađe pravog čoveka, onda mu ga sam dreser dovodi. Pomoćnik draži psa i pokretima privlači na sebe pažnju. Ukoliko pas tačno reši zadatak, dreser ga pohvaljuje komandom „dobro“ i lakim trzajem povodnika mu pomaže da pomoćnika izvede iz gomile. Pomoćnik se malo opire, kao da pokušava da pobegne od psa, ali se ipak polako kreće ka njemu. Posle toga se pomoćnik sprovodi i pređe u ruke trećem licu.

Preporučljivo je da se ova vežba prvih dana više puta ponovi. Pomoćnik se ponovo vraća u grupu, ali zauzima drugi položaj, a zatim se menjaju i ljudi u grupi. Dreser pušta psa da traži čoveka tek pošto je dobro pas onjušio neku pomoćnikovu stvar. Ponavljanje ovih radnji pomaže da se kod psa brže razvije uslovna reakcija na komandu „njuši“ i da nauči da lakše razlikuje traženi miris od drugih mirisa.

Narednih časova se povećavaju i dužina traga i broj ljudi (5—6 ljudi). Ljudi mogu da sede, leže ili stoje. Dreser postepeno smanjuje svoju pomoć psu.

Ako je pas veoma oštar i lako uzбудljiv, preporučljivo je da se traženje čoveka vrši čim se dođe do kraja traga, kako se pas ne bi jako razdražio. U slučaju, da to zadržava obuku, može se ostaviti drugi trag, ne kraći od 400 metara.

Pas se može naučiti da pri pronalazaženju ne napada čoveka već da samo laje na njega. To se postiže na sledeći način. Ako pas, pošto je po mirisu pronašao čoveka, pođe da ga napadne, dreser ga zaustavlja jakim trzajem povodnika, naređuje mu da sedne i da počne da laje. Izvršenje zapovesti se nagrađuje. Pošto se ova radnja ponovi više puta, kod psa se obrazuje uslovni refleks — pošto je pronašao čoveka ne treba da ga napada već samo da laje.

Ovu vežbu je moguće učiniti složenijom, povećavajući dužinu traga do jedan kilometar, grupu ljudi do 10 članova, puštanjem psa da vrši odabiranje po mirisu u prostoriji.

Jako oštri psi treba tom prilikom da nose brnjicu.

PRONALAZENJE ČOVEKA PO MIRISU NJEGOVIH STVARI

(Osnovna komanda „njuši“)

Pronalaženje čoveka po mirisu njegovih stvari spada u grupu vežbi koje treba da se odvijaju između obuke odabiranja stvari i obuke pronalaženja čoveka po tragu.

Ova se navika razvija na sledeći način:

Petoro podjednako obučениh ljudi se postroji u jednu liniju, na rastojanju od jednog metra, tako da pas ima dovoljno prostora da prolazi između njih.

Jedan od tih ljudi dobacuje dreseru neku od svojih stvari: rukavicu, kapu, i sl. . . .

Dreser naređuje psu da sedne ispred tih ljudi, levom rukom ga hvata za njušku a desnom rukom mu daje da omiriše dobačeni predmet izgovarajući komandu „njuši“.

Pošto je pas dobro omirisao predmet, dreser ga komandom „njuši“ i pokretom ruke šalje da pronade čoveka kome taj predmet pripada. U prvo vreme pas može da greši, da ne učini pravilan izbor.

Najčešće se dešava sledeće: pošto je onjušio ljude koji stoje pas odlazi u stranu ili se vraća dreseru. Tada čovek koga pas treba da izabere mora da čini razne pokrete, kako bi privukao pažnju psa. Dreser sa svoje strane pruža ruku u pravcu tog čoveka. Pas reaguje, skače na trag čoveka a dreser ga pohvaljuje komandom „dobro“ i pomaže mu da izvede čoveka iz stroja i da ga sprovede do nekog mesta. Odabravši pogodan trenutak, pomoćnik beži i ponovo staje u stroj, ali na drugo mesto.

Dreser ponovo daje psu da omiriše ovu stvar, izdaje komandu „njuši“ i pružanjem ruke šalje psa da pronade dotičnog čoveka. Pošto se pas već jednom borio sa pomoćnikom, njemu je sada mnogo lakše da ga pronade po mirisu.

Kada pas pogreši i pokuša da se baci na pogrešnog čoveka, dreser odmah izgovara komandu „fuj“ i upućuje ga na pravog čoveka. Takve vežbe se ponavljaju više puta tokom jednog časa.

Postepeno uslovi odabiranja postaju složeniji: grupa se uvećava na sedam do osam ljudi, rastojanje među njima se smanjuje, pas se šalje da po mirisu pronade jednog čoveka u grupi ljudi koji sede ili leže. Dreser sve manje pomaže psu. Na kraju se pas pušta bez povodnika.

Pas se može izdresirati da se ne baca na čoveka koga je pronašao, već da samo lajanjem ukaže na njega. Dresiranje se vrši onom istom metodom koju smo opisali u prethodnom

poglavljju. Kada pas pride pomoćniku čiji je miris jednak mirisu onjušene stvari i pokuša da se baci na njega, dreser ga zaustavlja cimanjem povodnika i izgovara komandu „sedi“. Pas, koji je tada jako uzbuđen, počinje da laje. Taj momenat dreser koristi da ga pohvali komandom „dobro“ i da mu da poslasticu. Ako pas ponovo pokuša da se baci na pomoćnika, dreser ga zaustavlja komandom „fui“ i ponovnim cimanjem povodnika. Tako se kod psa razvija navika da kad pronade čoveka sedne ispred njega i počne da laje. Uskoro se kod psa razvije potpuna mirnoća, on mirno njuši svakog čoveka i odabire pravog.

DRESURA PSA ZA VEZU

(Osnovna komanda „veza“)

Pas za vezu mora da nauči da na komandu čoveka prenosi neku poruku s jednog mesta na drugo.

Pas za vezu je od velike koristi na velikom seoskom gazdinstvu. Na primer, čobanin može da sa pašnjaka pošalje u selo psa koji će preneti poruku o bolesti neke životinje; čuvar, koji čuva udaljena društvena dobra, može da u naselje pošalje po psu izveštaj o nekom važnijem događaju, itd . . .

Psi koji se obučavaju za ovu vrstu posla moraju biti sigurni i ne jako oštri. Pre početka obuke pas mora dobro da upozna dresera i njegovog pomoćnika.

Sva lica koja rade sa psom treba da imaju podjednak uticai na njega, tj. pas ih mora podjednako slušati.

Treba uložiti mnogo truda i strpljenja da bi se pas obučio da prelazi brzo rastojanje između dva mesta. Svaka vežba treba da se tehnički i taktički dobro organizuje. Najveću pažnju treba obratiti na stvaranje čvrste veze između čoveka i akcije psa, na to da se kod psa stvori čvrsta navika da prelazi put između dva mesta, put koji mu je dreser pokazao.

Uslovni nadražaji su zvučna komanda „veza“ i pružanje desne ruke u pravcu kojim treba ići.

Vežbu treba sprovoditi na otvorenim mestima, gde nema mnogo nadražaja koji odvlače pažnju. Pomoćnik odvodi psa na odstojanje od 30 do 50 metara ali tako da mu dreser ostane u vidnom polju. Držeći psa za ogrlicu pomoćnik se okreće u pravcu dresera, pruža ruku u njegovom pravcu i izgovara komandu „veza“. Kad pas pokuša da krene u pokazanom pravcu, pomoćnik još jednom ponavlja komandu „veza“ i pušta ga. Zatim se uloge menjaju. Dreser pokazuje u pravcu pomoćnika

i pušta psa da trči do njega, a ovaj ga doziva komandom „dodi“. Kad pas pride, pomoćnik mu daje komad mesa.

Posle nekoliko minuta dreser ponovo zove psa a pomoćnik ga šalje njemu. Tako se vežba ponavlja nekoliko puta. Ako pas, na svom putu od jednog čoveka do drugog, skrene u stranu ili zastane, dreser ponavlja komandu „dodi“ i sam počinje da trči kako bi privukao pažnju psa i povukao ga za sobom.

U početku obuke ne smeju se koristiti jaka sredstva prinude. Najjače sredstvo prinude sme da bude, ako je to potrebno, komanda izgovorena povišenim glasom. Mnogo je bolje biti prema psu dobar, igrati se sa njim i davati mu poslastice.

Rastojanje koje pas treba da pređe postepeno se uvećava do 500 metara. Pre nego što psa puste, dreser i pomoćnik i sami pretrče mali deo puta kojim pas treba da ide, izgovaraju komandu „veza“ i pružanjem ruke šalju psa na izvršenje zadatka.

U prvo vreme se pas nagrađuje čim stigne na odredište; kasnije mu se, međutim poslastica ne daje odmah, već tek posle izvesnog vremena. Tako se pas uči da čeka. Od njega se zahteva da kad dođe na odredište sedne ispred dresera.

Trenutak povratka se stalno menja: ponekad se pas odmah vraća, a ponekad posle veće pauze.

Pošto pas nauči da održava vezu između dva neudaljena mesta, prelazi se na vežbu pod težim uslovima — na neravnim terenima. Pomoćnik se sa psom udaljuje na odstojanje od 400 metara tako da ih dreser ne vidi, i sa tog se odstojanja pas šalje nazad.

Komandu „dodi“ prvih dana koristi samo pomoćnik, i to jedino ako se pas na putu zadržava. U toku jednog časa obuke, pas se od dresera do pomoćnika i obratno ne sme slati više od dva do tri puta, jer će u protivnom kod njega doći do gubljenja „zainteresovanosti“.

Pošto pas savlada vežbu na neravnom terenu, rastojanje od 400 metara se uvećava na jedan kilometar. Pre nego što se pas pošalje na izvršenje zadatka, u novčanik koji mu je prikačen za ogrlicu, se stavlja pismo koje dreser ili pomoćnik vade pre davanja poslastice.

Posle se pas navikava da nosi laki teret. U početku je to lagan paketić koji pas nosi dok ide pored dresera, a kasnije se teret povećava i do pet kilograma.

Pas se ne sme dresirati samo na putevima jer to dovodi do razvijanja neželjenih uslovnih refleksa.

Izdresiran pas za vezu se prevozi na odredište gde će se morati navići na nove ljude, nove vlasnike koje će morati da sluša.

VI DEO

TRENIRANJE SLUŽBENIH PASA (Opšte napomene)

Da psi tokom vremena ne bi izgubili navike stečene na obuci potrebno ih je stalno sistematski trenirati.

Treniranje se može smatrati nastavkom obuke dresiranja; razlika je samo u sledećem: treniranje se organizuje i sprovodi u uslovima gde se pas koristi i živi. Treniranje se uglavnom sastoji u usavršavanju i učvršćivanju navika stečenih u procesu dresiranja. Na treninzima se obraća pažnja na one navike koje se najviše koriste u datim uslovima života.

Dresiranje se obično odvija u ograničenom vremenskom periodu i u jednoobraznim uslovima, koji vrlo malo liče na one u kojima će pas obavljati svoje dužnosti. Zato je za vreme dresiranja nemoguće sve navike razviti do onog stepena savršenstva koji će biti potreban u službi.

Osim toga, ako se pas sistematski ne trenira, nastali uslovni refleksi mogu da se ugase. Posebno se brzo gase oni refleksi koji ni za vreme dresiranja nisu bili najbolje razvijeni. Posledica gašenja refleksa je smanjenje radnih sposobnosti psa.

Pored toga, treniranjem se psi navikavaju na razna transportna sredstva: vozove, automobile, avione, helikoptere, brodove itd...

UČVRŠĆIVANJE NAVIKA STEČENIH ZA VREME OBUKE (Opšte i pomoćne dresure)

Sistematski rad na učvršćenju navika stečenih na obuci opšteg dresiranja razvija kod psa veću disciplinu i poslušnost, učvršćuje uzajamni odnos vlasnik—pas. Za vreme obuke najviše pažnje se posvećuje razvijanju i usavršavanju onih navika opšte obuke dresiranja koje su tesno vezane za službu koju pas obavlja. Na primer, preskakanje ograde, donošenje bačenih predmeta, lajanje po komandi itd... Obuka takvog tipa se sprovodi u postojećim uslovima i metodama koji su izloženi u III glavi ove knjige.

Jedan od najvažnijih zadataka treniranja navika pomoćnog karaktera je razvijanje aktivno-odbrambene reakcije, koja se manifestuje u ispoljavanju oštine i nepoverenja prema nepoznatim osobama.

Treniranje razvijanja aktivno odbrambene reakcije se odvija u sklopu drugih vežbi; na primer, pri hvatanju begunca, sprovođenju uhvaćenog, pronalaženju skrivenog čoveka, praćenju traga, odbijanju da se uzme hrana iz ruku nepoznatog čoveka, čuvanju stvari itd...

Želimo da naglasimo da je izuzetno važno kod službenih pasa razvijati one navike koje se nisu dotad dovoljno razvile; one se mogu potpuno razviti treniranjem u uslovima novog mesta prebivanja psa, tako da u celosti odgovaraju zahtevima koji se pred životinju postavljaju.

Kada se pas trenira za hvatanje begunca, treba obratiti posebnu pažnju na način na koji on hvata čoveka. Potrebno je da ga uhvati tako da ovaj ne može dalje da se brani. Zato je važno da se prvo zgrabi za desnu ruku. Za vreme treniranja pomoćnik iz tog razloga uvek podmeće psu svoju desnu ruku.

Kada se ova navika dobro razvije, prelazi se na treniranje hvatanja za druge delove tela. U trenutku kad pas zarije svoje zube u desnu ruku pomoćnika, ovaj pokušava da ga udari slobodnom rukom i time ga izaziva da ga zgrabi za levu ruku.

Pošto se kod psa dovoljno razvije hrabrost da hvata pomoćnika za jednu pa za drugu ruku u toku sledećih vežbi se napadi odvijaju onako kako bi se odvijali u stvarnosti.

Treninzi treba da su zasnovani na istim elementima i metodama kao i dresiranje: uvek ići od prostijeg ka složenijem, vežbe vršiti u različita doba dana i noći, itd...

Metoda i tehnika razvijanja navika je opisana u IV glavi ove knjige.

TRENIRANJE PSA STRAŽARA

Od pasa stražara se očekuje da posle završene obuke imaju sledeće dobro razvijene osobine: hrabrost, oštrinu i nepoverljivost prema nepoznatim osobama, da se ne boje od udarca i pucnjave, da ne uzimaju hranu iz ruku nepoznatih lica, da su dobri stražari, da lajanjem obavestavaju vlasnika o prisustvu nepoznatog lica i da stupaju u borbu s njim dok nevezani stražare. Moraju isto tako znati da se brzo odazivaju na poziv vlasnika, i da na njegovu komandu odmah sednu, legnu, mirno idu pored njega, kao i da se ne opiru nošenju brnjice.

Psi se treniraju na način koji smo izložili u V glavi ove knjige. No, nikada se ne smeju zanemarivati specifični uslovi koji vladaju u novoj sredini. Dakle, cilj u novoj fazi nije treniranje radi njega samog, nego treniranje koje odgovara novim uslovima. Zato je pse stražare najbolje trenirati baš na onim mestima gde će obavljati svoj posao.

Cilj treniranja je da se kod psa razviju i učvrste sledeće navike: navika da dugo bude nepokretan, da gromkim lavežom izveštava vlasnika o dolasku nepoznatih lica, da reaguje na minimalne nadražaje (šumove), da aktivno učestvuje u borbi sa nepoželjnim osobama dok je na straži da u svakom neznancu, makar mu ovaj tepao ili mu nudio hranu, vidi neprijatelja.

Treniranje se odvija sistematski u različita doba dana. Stražarski instinkt psa se u prvo vreme razvija na bazi čula vida. Nepoznat čovek — pomoćnik — dolazi na mesto koje pas čuva, napada psa, udara ga, pričinjava mu bol i odlazi. Čim čuje lavež, vlasnik dolazi, pohvaljuje psa i daje mu poslastice. Povremeno se pas pušta da hvata pomoćnika koji beži.

U sumrak, kad čulo vida slabi, dominirajući nadražaji su šumovi. Tada se pomoćnik ne pojavljuje već proizvodi sve slabije šumove. Kad čuje lavež, vlasnik ne dolazi odmah, već pušta psa da izvesno vreme laje, kako bi se navika lajanja što bolje razvila.

Kada specifičnosti uslova ne dozvoljavaju treniranje na mestu gde pas obavlja svoju službu, treninzi se vrše na mestima koja tom mestu najviše nalikuju. Naporedo sa tim treba kod psa učvrstiti „pojam“ prednje i leđne strane. Ako se pas uvek napada sa prednje strane, a vlasnik uvek dolazi sa suprotne (leđne) strane, onda će se kod psa razviti čvrst uslovni refleks na te pravce. Pas će reagovati na šumove koji dolaze спреда a biće ravnodušan prema šumovima koji mu dolaze s leđa.

Psi koji stražare neprivezani moraju imati dobro razvijenu aktivno-odbrambenu reakciju, moraju stupati u borbu sa ne-

prijateljem koje je prodro na teritoriju koju oni čuvaju. Ta se navika razvija na sledeći način: pomoćnik, obučen u dresersko odelo, ulazi na čuvanu teritoriju, uvek sa različite strane. Pas se baca na pomoćnika i započinje borbu sa njim. Pošto čuje lavež, dreser obavezno dolazi i pomaže psu. Borba se uvek završava tako da pas iz nje izađe kao pobednik.

Povremeno, u različita doba dana, nepoznat čovek — pomoćnik — nudi psu hranu i udara ga palicom ako pokuša da je uzme.

Ljudi koji igraju ulogu nepoznatog lica treba češće da se menjaju, kako se psi ne bi na njih navikli.

Dobro istreniran pas stražar je sigurna garancija da će neko mesto biti dobro čuvano. Najbolje i najracionalnije je da se on neprekidno, dvadeset i četiri časa, nalazi na teritoriji koju čuva: da tamo živi, odmara se i dobija hranu. Onda psi postaju oštriji i nepoverljivi prema nepoznatim ljudima. Budući da se ceo dan nalaze na svežem vazduhu kod njih se razvija veći apetit i bolje jedu.

Svakako, pošto se stalno nalazi na teritoriji koju čuva, pas može da zaspi. Ali, treba znati, da dobro istreniran pas i u snu treba da reaguje na nepoznate šumove koji mu dolaze sa prednje strane: odmah se budi i laje.

TRENIRANJE PSA TRAGAČA

Psi tragači koji su prošli celu obuku treba da poseduju sledeće osobine: oštrinu, nepoverljivost prema nepoznatim ljudima, besprekorno ispunjavanje svih zapovesti dresera na zvučnu komandu i pokret. Od njih se zahteva da mogu savladavati razne veštačke i prirodne prepreke (ograde visine do dva metra, potoke, rovove, itd.). Ne smeju da reaguju na pucanj, na plamen koji pri tome nastaje i na svetleće rakete. Ne smeju uzimati hranu iz ruku nepoznatih lica; moraju donositi nađene stvari; begunac ne sme da im pobegne. Sprovode uhvaćenog, čuvaju stvari i vlasnika, štite dresera od napada. Treba da imaju dobro razvijeno čulo njuha; da su u stanju da prate trag u dužini od dva kilometra i da taj put pređu za 30 minuta; da zakamufliiranu stvar po mirisu pronađu među drugim stvarima; da po tragu pronađu čoveka među drugim ljudima. Svaka sakrivena stvar ili životinja mora biti pronađena. Nova sredina i nepoznata prostorija ne smeju da zaplaše psa.

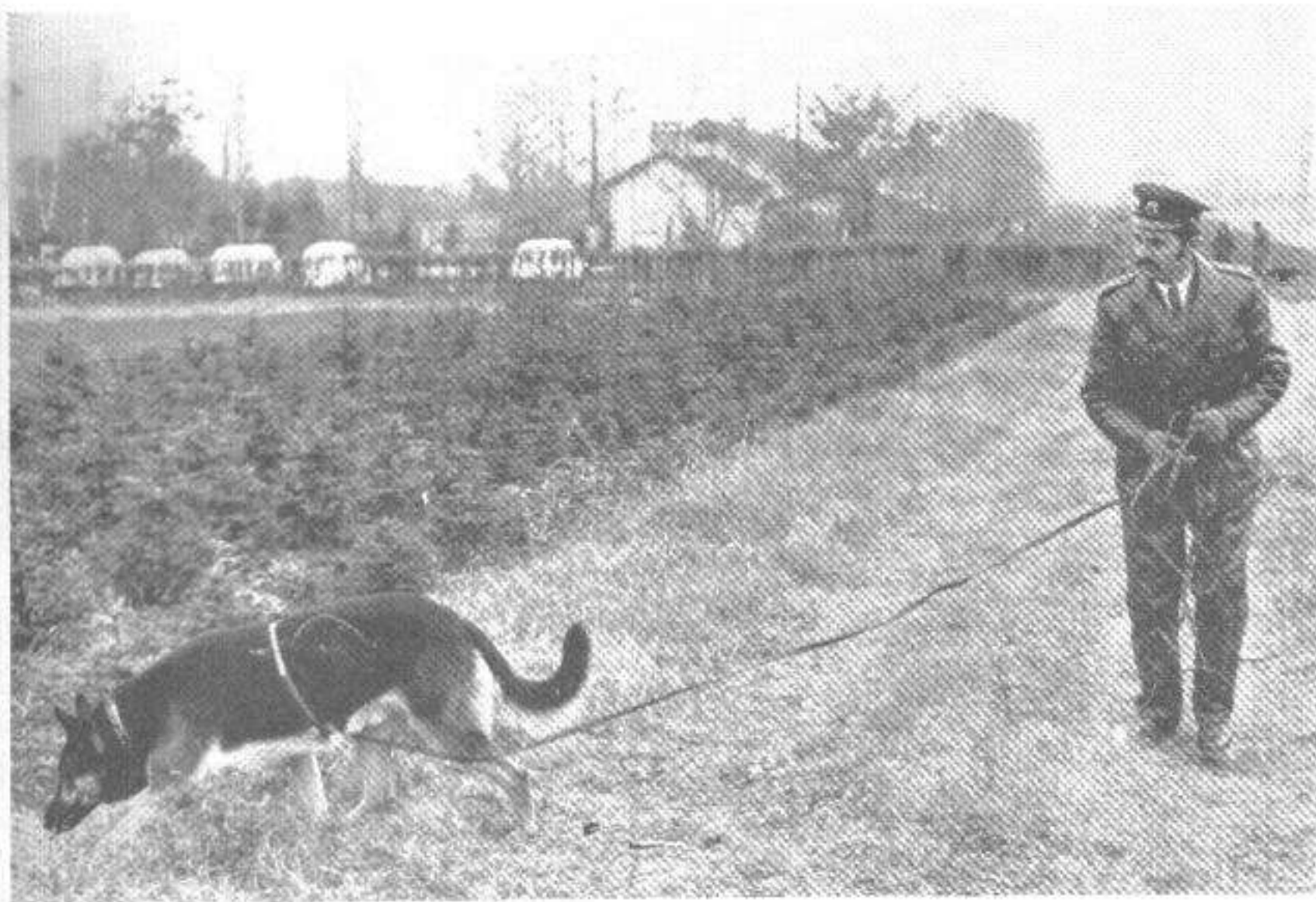

Slika 37. Pas tragač njuši trag koji treba da prati.

Sredina u kojoj se odvija trening treba da odgovara geografskim i klimatskim uslovima sredine u kojoj će se pas koristiti.

Na primer, u krajevima bogatim vodama (rekama, močvarama), gde zimi ima mnogo snega, način treniranja nije isti kao u suvim krajevima, gde preovladavaju pesak i vrućina. Isto tako, sasvim različit način treniranja treba primeniti ako pas obavlja svoju dužnost u fabrikama, železničkim čvorovima i drugim naseljenim mestima. Kada počne da radi sa psom, dreser mora da vodi računa o svim specifičnostima službe za koju se pas sprema.

Veoma je važno da se kod psa što bolje razvije njuh i „zainteresovanost“ za praćenje traga čoveka ili životinje.

Slika 38. Na tragu nepoznatog lica.

Pas tragač koji živi i radi u velikim naseljenim mestima mora imati dobro razvijenu sposobnost razlikovanja i praćenja osnovnog mirisa koji se prepliće i gubi u masi drugih mirisa. Taj osnovni miris (miris koji pas sledi) se u sklopu drugih mirisa menja ali svoju „osnovnu“ specifičnost ipak uspeva da zadrži. Zato pas na polaznoj tački treba dobro da ga „zapamti“ i da ga praćenjem traga dobro razlikuje od drugih mirisa. Ali, za vreme treniranja praćenja tragova, pas ne sme dugo da se zadržava na mestu odakle trag počinje. Miris se najbolje može „zapamtiti“ kada se prvi put omiriše; pri ponovnom pokušaju da se trag omiriše čulo mirisa otupljuje i mogućnost da se „uhvati“ njegova specifičnost se umanjuje.

Ako duva jak vetar, pas tragač se ponekad koristi više čulom vida nego čulom mirisa. Ali, čulo vida često navodi na tačne rezultate, a time i efekat vežbe slabi. Zbog toga treba psu zabraniti da koristi čulo vida i naterati ga da koristi samo čulo mirisa, pokazujući mu rukom na zemlju.

Vežbe raspoznavanja jednog traga među drugim tragovima mogu početi tek pošto pas nauči da besprekorno prati takozvani „slepi“ trag u dužini od dva kilometra pri srednje otežanim uslovima. Takvo se treniranje u prvo vreme odvija na strogo

Slika 39. Trag nepoznatog lica vodi u kuću.

kontrolisanim tragovima. Na mestu gde se tragovi ukrštaju, pas se zadržava i šalje na pravi trag. Da bi se kod psa dobro razvilo raspoznavanje mirisa, potrebno je vremena, mnogo pomoćnika i njihovo stalno smenjivanje u ostavljanju tragova (od tri do pet ljudi).

Takva vrsta treninga se mora vršiti najmanje dva do tri puta mesečno.

Što se pas bolje snalazi u praćenju traga, trag se sve više produžava — i do četiri kilometra. Produžavanjem traga se postižu dve stvari: poboljšava se oštrina njuha i razvijaju se mišići. Dužinu traga treba uvećavati postepeno. Ako se odmah pređe na praćenje traga od nekoliko kilometara, to može kod psa da izazove veliki zamor.

Da bi se njuh psa što bolje izoštrio, povećava se i starost tragova.

Pas kojeg su tokom dresiranja učili da prati trag star 20—30 minuta se prilikom treniranja pušta na trag star i do četiri časa.

Velike komplikacije nastaju kada pas naiđe na prekinuti trag. Zato se na zemljištu gde se ostavlja trag mora nalaziti što više prirodnih prepreka (kanala, rovova, potoka itd.). Dok ostavlja trag, pomoćnik preskače preko prepreka i tako stvara prekide u tragu. Dreser sa psom dolazi na mesto prekida traga, posmatra ponašanje psa. Ako ovaj stoji neodlučno, dreser već prema potrebi, izgovara komandu „barijera“ ili „plivaj“, kada na drugoj strani prepreke pronađe trag, pas nastavlja da ga prati sve dok ne uhvati begunca.

Treniranje praćenja tragova se odvija paralelno sa treniranjem pretraživanja okoline, kao i hvatanje i sprovođenja begunca.

Niske zimske temperature predstavljaju veliku smetnju za pse tragače. Zato se oni moraju postepeno navikavati na rad u takvim uslovima. Kada je zemlja pokrivena snegom, tragovi se ostavljaju na putevima i stazama; nije ih poželjno ostavljati na rastresitom snegu, jer će se tu stopala jasno nazirati. Kod psa se može razviti neželjeni refleks na ove otiske i on će trag pratiti čulom vida, umesto da ga prati po mirisu.

Njuh se razvija ne samo praćenjem tragova već i odabiranjem predmeta. Za to se na mestima treniranja prave kvadratne površine 2×2 metra, gde se uvek nalazi određeni broj raznovrsnih predmeta. Među te stvari pomoćnik stavlja svoju stvar, a dreser dovodi psa i radi sa njim. To se radi dva do tri puta nedeljno.

TRENIRANJE PSA ČUVARA

Psi čuvari, kao i psi tragači, treba da budu dosta aktivni i nepoverljivi prema nepoznatim osobama. Od njih se zahteva da besprekorno izvršavaju sve komande i onda kad se ne nalaze na povodniku. Moraju savladivati sve prepreke, a vlasnik se u njihovom prisustvu mora osećati bezbednim. Oni o prisustvu nepoznatog lica vlasnika obaveštavaju ne lajanjem već svojim ponašanjem. Moraju biti dobri čuvari i kad su na lancu i kad su slobodni, da bez straha pretražuju okolinu, podrume, tavane i druge prostorije.

Treniranjem se kod pasa čuvara usavršavaju moć orijentacije (pojačana pažnja) i bezvučno obaveštavanje (obavešta-

vanje bez lajanja — ponašanjem) o dolasku nepoznatog lica.

Obuka se vrši u sumrak ili noću, u uslovima koji najviše odgovaraju onima u kojima će se pas koristiti. Reakcija orijentacije se razvija putem čula vida i sluha. Pomoćnik, obučen u odelo koje štiti od ujeda, svojim pokretima i proizvedenim šumovima draži psa. Što je m-ak veći, to se čulo vida manje može koristiti. Tada sluh ostaje dominantno čulo.

Da bi se prigušilo lajanje, potrebno je stvoriti tišinu i pojačanu pažnju dresera (vlasnika) postepeno preneti na psa. Posle niza vežbi, pas će biti u stanju da se suzdrži od lajanja i kad je veoma uzbuđen.

Kada je pas jako uzbuđen, dreser koristi specijalnu brnjicu ili mu na njušku stavlja gumeni prsten.

Lok pas ide, kod njega se razvija osobina da vuče dresera u pravcu odakle dolaze šumovi. Dreser tada ne sme psa da zadržava i mora da ide u pravcu u kojem ga on vuče. Pošto se pređe 30—40 metara pravi se kraći odmor, a zatim se na ponovljenu komandu „slušaj“ ponovo ide u pravcu šumova. Na kraju pas hvata pomoćnika i dobija „zadovoljenje“ time što ga izujeda.

Uslovi treniranja pasa čuvara se postepeno menjaju tako se sve više približavaju realnim uslovima. Pomoćnik se ne obaveštava gde se nalazi dreser sa psom, a ovaj ne zna gde je pomoćnik i koji je pravac njegovog kretanja. I jedan i drugi postupaju kako im to sredina i uslovi nalažu.

Kasnije se treniranje odvija u sastavu vežbi pretraživanja okoline. U prvim danima treninga, vežba ne treba da bude složena: zemljište i broj sakrivenih predmeta ne treba da budu veliki. Vežba se upotpunjuje tek pošto je pas stekao izvesnu sigurnost i sposobnost da lako pronalazi stvari. Povremeno se ide i na pronalaženje sakrivenog čoveka ili životinje.

SPRAVE I STVARI KOJE SE KORISTE U DRESURI

Za dresiranje, treniranje i korišćenje pasa za pojedine službe potrebne su specijalne sprave i predmeti. To su:

— ogrlica od kože ili čvrstog platna sa metalnom kopčom i poluprstenom;

— kratak kožni povodnik dužine dva metra, sa metalnim prstenom, on se koristi za vođenja psa i za dresiranje;

— lanac dugačak dva metra; ovim lancem se pas vezuje za vreme dresiranja i u službi;

— povodnik od kanapa u dužini od deset metara; na jednom njegovom kraju se nalazi metalna alka koja se zakačinje za ogrlicu, a na drugom petlja da bi se povodnik lakše držao; ovaj povodnik se koristi u praćenju tragova i šetanju psa;

— brnjica od kože koja se koristi za vreme šetnje i prilikom prevoza pasa;

— novčanik od kože ili kakvog drugog materijala koji se koristi za prenošenje poruke; vezan je za ogrlicu psa;

— amovi za vuču;

— korpa za nošenje malih stvari;

— šiljata ogrlica sačinjena od metalnog dela sa šiljcima, ili kožnog dela na koji su nasadjeni metalni šiljci; često se koristi u dresuri pasa;

— kožni korbač koji na svom zadnjem kraju ima petlju radi lakšeg držanja; koristi se u dresuri;

— predmet koji pas donosi na komandu „aport“ — drveni štap dužine 20—25 santimetara, prečnika 30 milimetara;

— dreserski kaput od čvrstog pamučnog materijala i kapuljača od istog materijala;

— dresersko odelo koje štiti pomoćnika od ujeda psa za vreme vežbi;

— dreserski rukav od kože ili šatorskog platna;

— startni pištolj za navikavanje psa na pucnjavu.

VII DEO

SAVETI ZA USPEŠNIJE SPROVOĐENJE DRESURE I TRENIRANJA

Rezultati dresiranja u mnogome zavise od organizacije obuke i kvaliteta njenog izvođenja.

Iskustvo je pokazalo da je obuku najbolje izvoditi po malim grupama od 6 do 8 ljudi. Svaka grupa radi zasebno i stalno menja mesto obuke.

Ne može se na sve pse primenjivati jedinstvena tehnika obuke, jer među njima postoje velike individualne razlike. Zato svaki dreser radi sa jednim psom i način izvođenja obuke prilagođava individualnim odlikama životinje: bira nadražaje koji joj odgovaraju i trudi se da pronađe najbolji način da joj priđe. Jedan od najvažnijih elemenata u kursu opšte dresure je razvijanje određenih navika kod psa; taj cilj će se pre i bolje postići ukoliko se u toku kursa opšte dresure budemo držali sledećih načela:

- uspostaviti dobar odnos između psa i dresera;
- otkloniti izrazito negativne sklonosti psa;
- razviti zainteresovanost za vežbe kod psa;
- razviti i usavršiti uslovne reflekse;
- razviti kod psa apsolutnu poslušnost.

U ovom periodu obuke dreser se prema psu mora ophoditi veoma pažljivo i strpljivo, jer neobazrivo ponašanje, pogrešno korišćenje tehnike, grubo ophođenje i slični propusti mogu do-

vesti do toga da se pozitivne odlike životinje i njena zainteresovanost za obuku jednostavno uguše. Dreser mora voditi računa kako o svom ponašanju, tako i o ponašanju psa. Počinjene greške se moraju ispravljati odmah, dok ne postane kasno.

Najpogodnije vreme za dresuru su leto i rana jesen. Kako vrućina umanjuje aktivnost psa, obuku je najbolje vršiti u ranim jutarnjim časovima; međutim, psa je ipak potrebno postepeno navikavati na vrućinu, pa se u tom cilju vreme izvođenja obuke polako pomera u poznije jutarnje sate. Visoka temperatura usporava aktivnost psa.

Da bi praktična obuka bila metodično organizovana i dobro izvođena, dreser svaku vežbu mora unapred detaljno razraditi i prilagoditi je individualnim odlikama psa. Isto tako, prilikom planiranja vežbi mora se voditi računa o konkretnim uslovima u kojima se radi — na kakvom zemljištu i u kakvoj sredini.

Neiskusni dreseri često potpuno protraće čas obuke time što od psa koji nije dobro ispunio određene zadatke ne zahtevaju da odmah ispravi svoju grešku. To je nedopustivo. Da bi časovi obuke bili stvarno svrsishodni, potrebno je da budu ozbiljno vođeni, da se od psa zahteva da pravilno i pravovremeno ispunjava zadatke koji mu se postavljaju. Prilikom usavršavanja navika iz opšteg kursa dresure ne smeju se neke stvari smatrati „sitnicama“ preko kojih se može i preći. Čim se u ponašanju psa primeti neka nepravilnost, treba je odmah ispraviti. Tek tako će se postići da životinja valjano izvršava zadatke koje joj čovek postavlja.

Ne sme se nikako dozvoliti da tokom dresure pas bude bezvoljan i da bezvoljno izvršava komande.

Bude li dreser i sam nezainteresovan i bezvoljan u radu, to njegovo raspoloženje će se preneti i na psa — i on će postati „nezainteresovan“ za rad. Potrebno je da dreser bude energičan i živahan kako bi delovao podsticajno na psa. Posebno je važno da pazi na to kakvim glasom izgovara komande, da bi pas već po samoj intonaciji glasa mogao da oseti je li reč o pohvali ili o zabrani.

Početak druge polovine obuke, kod nekih pasa se zapaža opadanje aktivnosti prilikom rada. Ta pojava ne treba da nas zaplaši: ona je sasvim normalna kod pasa kod kojih navika da dobro izvršavaju postavljene zadatke nije još do kraja razvijena. Poznato je, naime, da „zainteresovanost“ koju pas pokazuje za novu vežbu opada kada se ova nekoliko puta ponovi. U cilju da se nanovo izazove „zainteresovanost“, treba što češće menjati vreme i mesto izvođenja vežbi, pa čak i za izvesno vreme

isključiti iz obuke one vežbe koje su psu „dosadile“. Faza nezainteresovanosti se ne manifestuje na isti način kod svih pasa — kod nekih je ona jedva primetna, kod drugih veoma izražena.

Prilikom obuke ne treba zloupotrebljavati davanje poslastica. Ako se baš za svaku pravilno ispunjenu zapovest pas bude nagrađivao parčecom mesa, on će se na to i usredsrediti — biće uzbuđen, stalno će gledati u džep u kojem se nalazi meso i prevremeno će skakati sa mesta.

Davanje mesa je, kao bezuslovni nadražaj, samo sredstvo za postizanje određenog cilja, tj. za razvijanje određene navike. Ukoliko se sa davanjem mesa pretera, to će učiniti da se kod psa razviju nepoželjne uslovne veze, koje će negativno uticati na krajnji rezultat dresure.

Uz davanje poslastice treba uvek vezivati blago izgovorenu komandu i milovanje psa. Nagrađivanje koje nije praćeno govorom usporava razvijanje pomoćnih uslovnih refleksa na glas.

Mlađi dreseri pokatkad misle da će obuku ubrzati ukoliko od psa zahtevaju da što duže leži na hladnoj zemlji. Međutim, ako je reč o psu koji još nije naučio da pravilno izvršava zapovesti, ta će metoda imati negativno, a ne pozitivno dejstvo: produžiće vreme obuke umesto da ga skрати.

Dreser mora da bude svestan činjenice da navike koje želimo da razvijemo kod psa stoje u tesnoj međusobnoj vezi, da zavise jedna od druge i da se zbog toga u obuci moramo pridržavati određenog reda. Na primer, ako dreser uspe da zainteresuje psa za donošenje bačenih predmeta, kasnije će mu biti mnogo lakše da razvije neke navike koje se uvežbavaju u toku specijalnog kursa dresure. Pas koji je u načelu „zainteresovan“ za bačeni predmet uvek će imati volju da ga aktivno traži, bez obzira na uslove u kojima se nalazio. Imajući u vidu taj princip, dreser mora kod psa razvijati osnovni stimulans za traženje.

Naviku psa da bude nepoverljiv prema nepoznatim licima i da im ne dozvoljava da uzmu stvar na koju je on navikao i koju smatra svojim vlasništvom treba vezivati za odgovarajuću komandu. Ako neko lice uspe da odnese dotičnu stvar, pas će biti vrlo „zainteresovan“ da je nađe, a to će olakšati razvijanje navike praćenja tragova po mirisu.

Ako neki nepoznat čovek pokuša da psu vezanom za lanac oduzme neki predmet, to će kod ovoga izazvati oštrinu i nepoverenje prema nepoznatim osobama. Te osobine psa se, pak, mogu koristiti prilikom razvijanja navike hvatanja begunca.

Osnova za razvijanje navike odabiranja tuđih predmeta po mirisu je prethodno razvijanje navike odabiranja predmeta koji pripadaju dreseru (vlasniku).

Dreser mora imati jasnu predstavu o uzajamnoj povezanosti vežbi. Ukoliko se prostije vežbe budu loše izvodile, biće otežano izvođenje daljih, složenijih vežbi.

Iako je vežba donošenja bačenih predmeta najvažnija vežba u prvom delu obuke, ona se ne sme preterano ponavljati, da se ne bi izazvala „nezainteresovanost“ psa.

U drugom delu obuke, pošto se kod psa već razvije oštrina i pošto se pređe na razvijanje navike hvatanja begunca, potrebno je što veću pažnju obratiti na aktiviranje odbrambene reakcije i na dalje razvijanje nepoverenja prema nepoznatim licima.

Da bi se prilikom razvijanja oštrine povećala nadraženost psa, obuku treba izvoditi u ranim večernjim časovima, u nekom žbunovitom predelu. Pomoćnik će svojim kretanjem proizvoditi šumove, a pas ga neće videti, što će ga nadraživati.

Pse koji nisu oštri treba dresirati u grupi i pomoćnik treba da draži svakog psa ponaosob.

Ukoliko se radi sa mladim plašljivim psom, ne treba napadati njega, već prvo njegovog vlasnika. Odsustvo neposredne opasnosti će mu pomoći, da razvije u sebi hrabrost i oštrinu. Kada se takav pas upućuje na hvatanje begunca, dreser ga mora pratiti, mahati rukama kao da želi da udari begunca i pomagati psu u hvatanju. Tek tada će životinja bez straha ući u borbu sa pomoćnikom.

Pomoćnik koji „napada“ nikako ne sme da teži tome da sam iz borbe izađe kao pobednik. Ta uloga uvek treba da pripada psu.

Dok psa učimo da čuva stvari, pogrešno je da ga napadaju dva pomoćnika i još da dolaze sa dve suprotne strane. To će samo iznervirati psa.

Ukoliko u čuvanju stvari i u hvatanju begunca ne bude učestvovao i sam dreser, kod psa se oštrina neće razviti u dovoljnoj meri. Dreser i sam mora stupiti u borbu sa pomoćnikom. Kad to opazi, pas će početi da aktivnije učestvuje u borbi.

Neprikladno i nesavesno ponašanje pomoćnika utiče na smanjenje kvaliteta obuke. Dreser o tome mora posebno da vodi računa.

Uhvaćeni begunac se obično dalje sprovodi do trećeg lica. Veoma je važno da pas prisustvuje predaji begunca u ruke trećem licu; nikako se ne sme dozvoliti da pomoćnik (begunac) sam ode od psa.

U trećem delu obuke posebnu pažnju treba obratiti na postepeno usložnjavanje jedne iste vežbe. U vežbi praćenja traga usavršavanje se vrši uvećavanjem dužine traga, vežbanjem noću i vežbanjem na težim terenima.

U obuci praćenja tragova po mirisu je veoma pogrešno preterano dugo raditi sa „slepim“ tragovima. Ne treba zaboraviti na to da je praćenje „slepih“ tragova svrsishodno tek ako je kod psa prethodno dobro razvijena „zainteresovanost“ za traženje i ako mu je izoštreno čulo mirisa.

Osnova razvijanja na „slepim“ i „praćenje“ traga je rad sa strogo kontrolisanim tragovima. U tom slučaju dreser pouzdano zna u kom pravcu tragovi idu i gde se ukrštaju, pa može blagovremeno da ispravi psa, ukoliko se ovaj zbuni. Neophodno je da dreser tačno zna kuda se trag kreće, od početka do kraja.

„Slepe“ tragove, pak, treba koristiti samo u cilju provere rada pasa tragača — mogu li oni da samostalno prate trag.

Treba uvek voditi računa o individualnim osobinama psa — posmatrati ih i pokušati ih razumeti. Prema tome će se i birati put za ostavljanje traga, kao i nadražaji koji će povoljno delovati na psa i pomoći mu da što brže stekne određene navike. Negativne pojave treba što pre iskorenjivati. Isto tako, važno je paziti na to kakvim se glasom izgovaraju komande.

U prvim danima dresure pasa stražara, kada kod njih treba razvijati oštrinu, pomoćnici ne treba da im se prikradaju ili da ih udaraju s leđa. To će kod psa izazvati strah. Pas mora uvek da vidi „protivnika“ koji mu se približava. No i u slučaju kada se inscenira napad sa prednje strane, pas mora iz borbe izići kao „pobednik“.

Kod pasa čuvara najvažnije je razviti sposobnost dobrog reagovanja na šumove. U toku vežbi, period između trenutaka kad pas čuje šumove i napada od strane pomoćnika se sve više produžava.

Dreser nikada ne sme sa pomoćnikom prijateljski razgovarati u prisustvu psa, jer će to umanjiti aktivnost i oštrinu psa. Stoga se sva uputstva pomoćnika daju u odsustvu psa.

SAVETI ZA TRENIRANJE

Evo nekoliko saveta za uspešno organizovanje treniranja, već prema potrebama različitih službi za koje se psi obučavaju.

Dreser mora dobro poznavati osnovne principe organizacije one službe za koju se pas obučava.

Za vreme treniranja se na sledeću vežbu sme prelaziti tek pošto pas nauči da besprekorno izvodi prethodnu vežbu.

Izuzmemo li pse čuvare, treniranje službenih pasa ne sme stalno da se odvija na istom terenu i uz prisustvo istih pomoćnika. (Ovo poslednje ne važi za treniranje pasa za vezu).

Pomoćnik koji učestvuje u treniranju mora da uvek bude dobro upoznat sa planom vežbe, kako ne bi pravio greške u toku rada. Treniranje psa je obavezno i sprovodi se sistematski.

Prilikom izvođenja vežbi iz specijalnog ciklusa, bilo u toku dresure ili u toku treniranja, pomoćnik svoj deo posla mora obavljati bez činjenja greški. Ukoliko neiskusni pomoćnik u toku rada počini neku grešku ili nepravilnost, pa pas odbije da izvrši postavljeni zadatak, pomoćniku se odmah mora objasniti u čemu je pogrešio i dati mu konkretna uputstva koja će mu pomoći da slične greške izbegava.

KAKO SE TREBA PRIPREMATI ZA PRAKTIČNU OBUKU

Pripreme koje treba izvršiti za praktičnu obuku na otvorenom prostoru spadaju među najteže i najodgovornije poslove dresera u obuci službenih pasa. Na praktičnim vežbama se primenjuje teorijsko znanje, razvija se sposobnost sistematskog rada i stiče se praksa.

Saveti, koje dajemo zasnovani su na velikom iskustvu u praktičnoj obuci pasa tragača.

Da bi se mogao dobro pripremiti za vežbu, dreser prethodno mora dobro da se upozna sa postojećom literaturom, da detaljno ispita mesto na kojem će se obuka izvoditi, da postojeće uslove prilagodi individualnim osobinama psa, da svim pomoćnicima dadne detaljna uputstva o svemu što ima značaja za praktičnu vežbu.

Glavni dreser mora odrediti vežbe za svakog pojedinog psa i uspostaviti redosled razvijanja određenih navika; teren treba podeliti na manje celine i sastaviti plan izvođenja vežbe.

PLAN ODVIJANJA PRAKTIČNIH VEŽBI

Tema. Razvijanje navika opšteg i specijalnog karaktera.

Cilj obuke:

— Naučiti ljude tehnicu razvijanja opštih navika (hodanje pored dresera, sedenje, ležanje).

— Naučiti ljude tehnicu razvijanja navika pomoćnog i specijalnog karaktera (razvijanje oštine, hvatanje begunca, odabiranje predmeta, praćenje traga).

— Razviti kod psa uslovne reflekse na komande zvučnim signalom i pokretom, koje će se koristiti u toku vežbi.

Vreme. 4 sata.

Mesto obuke. Kvadrat broj 3.

Zadaci i raspored vremena:

1. razvijanje opštih navika (hodanje pored dresera, sedenje, ležanje)	35 minuta
2. razvijanje navika pomoćnog karaktera (razvijanje oštine, hvatanje begunca)	35 minuta
3. razvijanje navika specijalnog karaktera (odabiranje predmeta i praćenje traga)	80 minuta
4. analiza izvedenih vežbi	30 minuta
5. odlazak na mesto vežbi i povratak	60 minuta

STVARI KOJE SU NEOPHODNE ZA VEŽBE

Kad pođe na vežbu, svaki dreser treba da ponese sledeće stvari: lak gvozden lanac, dugačak i kratki povodnik, predmet koji će pas morati da donosi, nekoliko predmeta za odabiranje, mantil od ciradnog platna, poslastice, dresersko odelo.

Tekst koji sadrži opis zadatka svakog dresera pojedinačno kuca se u dva primerka. Jedan primerak se daje dreserima uoči obuke.

Prvi zadatak se obavlja u sektoru broj 1. Pošto objavi temu i cilj vežbe, glavni dreser objašnjava vežbu iz opšteg kursa dresure uz pomoć već dobro izdresiranog psa. Potom daje dozvolu da se otpočne sa radom — svaki dreser radi sa svojim psom. Glavni dreser samo nadgleda rad, ukazuje na eventualne nepravilnosti i pomaže da se one odstrane.

Drugi zadatak se obavlja na sektoru broj 3, nakon vežbe odabiranja predmeta. Glavni dreser proverava kako svaki pas ponaosob hvata begunca, da li dreser pravilno izvodi vežbu i da li pomoćnici dobro izvršavaju svoje zadatke.

Treći zadatak se obavlja u sektoru broj 4. Glavni dreser raspoređuje ostale dresere dvoje po dvoje i određuje svakom paru mesto na kojem će sprovoditi obuku i na kojem će se

Slika 40. Trening službenih pasa u slobodnom vremenu.

ostaviti tragovi. Jedan od dresera preuzima ulogu pomoćnika. Dok pomoćnik ostavlja trag, dreser pažljivo prati svaki njegov pokret, pamti mesta zaokreta i mesta na kojima su ostavljene stvari koje će pas morati da pronađe. Potom pomoćnik ostaje na kraju traga, a dreser pušta psa da prati trag.

Pošto pas dođe do kraja traga, on hvata pomoćnika pa ga zatim sprovodi do mesta na kojem se ovaj predaje u ruke trećem licu. Posle toga, uloge se menjaju — pomoćnik postaje dreser, i obrnuto. Glavni dreser nadgleda njihov rad. Ako je dreser mlad i neiskusn, pokazuje mu kako treba da se drži povodnik, kako se pas pušta na početak traga, i slično.

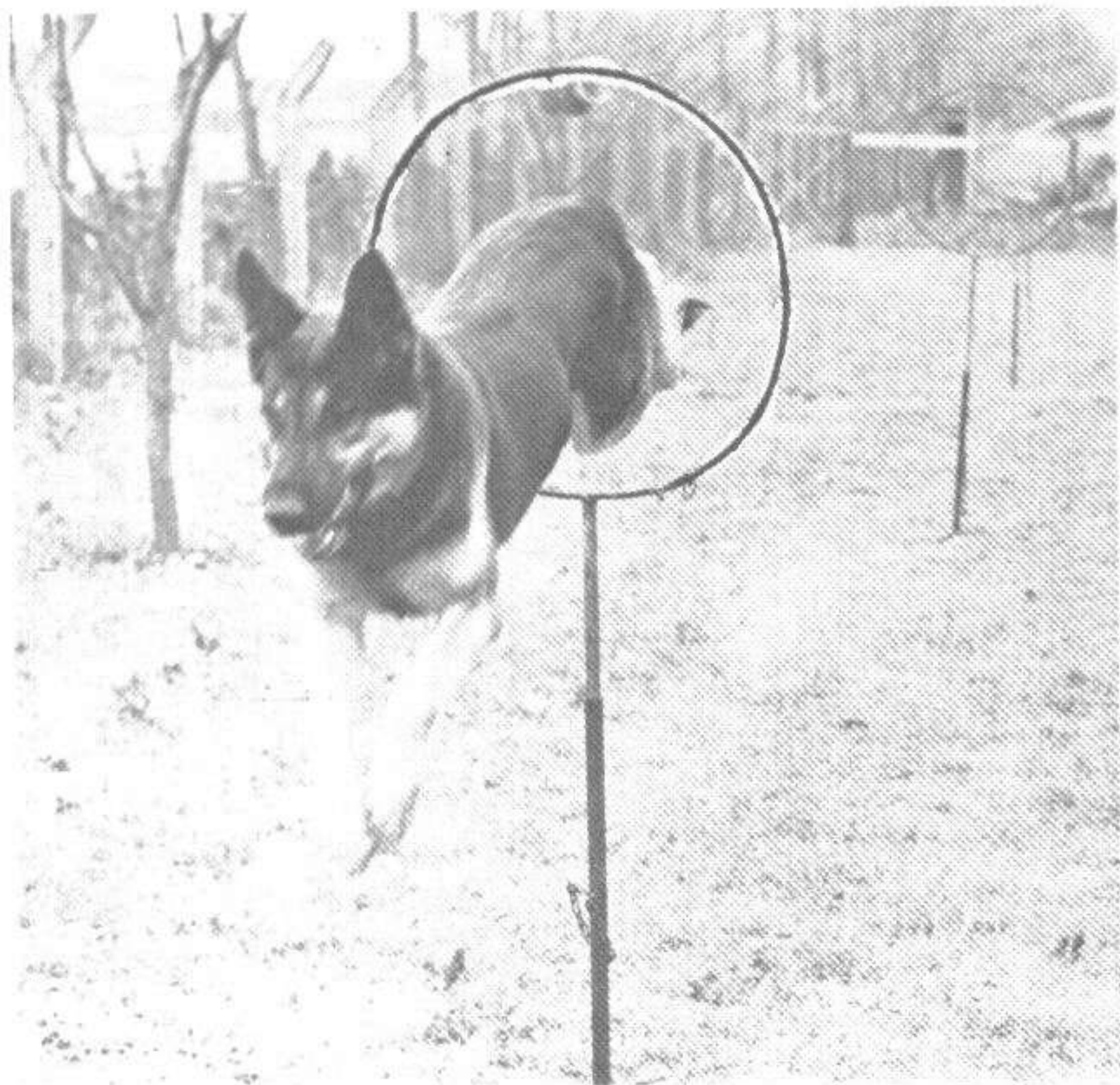
Individualni zadaci dresera

Zadaci i raspored vremena.

prezime dresera i ime psa	navike iz kursa opšte dresure	navike pomoćnog karaktera	specijalne navike
Petrović Žuća	hodanje pored dresera, u jednom pravcu, bez zaokreta. Sedanje i leganje na komandu.	hvatanje begunca koji je dražio psa	odabiranje predmeta koji pripadaju dreseru. Strogo kontrolisani trag dug 500 m. Puštanje psa sa početne tačke traga.
Ristić Reks	hodanje pored dresera na povodniku, sa zaokretima ulevo i udesno. Sedanje i leganje na komandu i pokret.	hvatanje i sprovođenje begunca.	Odabiranje tuđih predmeta. Kontrolni trag od 700 m sa tupim i pravim uglovima.
Milošević Lajka	Hodanje pored dresera bez povodnika. Sedanje i leganje na komandu sa rastojanja.	hvatanje begunca (rastojanje do 50 m) i njegovo sprovođenje	Kontrolno odabiranje jedne stvari među 5 stvari. Praćenje traga do 1000 m, sa krajnjom tačkom u nekoj kući.

ANALIZA PREĐENIH VEŽBI I ZAKLJUČCI

Po završenoj obuci, vodi se diskusija o pređenim vežbama. Glavni dreser daje detaljnu ocenu pređenih vežbi. Na osnovu beležaka prikupljenih u toku odvijanja obuke, on ukazuje na pozitivne i negativne elemente u radu svakog mladog dresera. Posebno objašnjava kako se pomenute negativnosti mogu otkloniti.

Slika 41. Skok kroz zapaljeni obruč.

Iz primera koji smo dali vidi se kako treba da izgleda dobro isplanirana vežba. Potrebno je naglasiti i to da prilikom planiranja vežbi treba izvršiti i analizu stepena pripremljenosti svakog pojedinog psa.

Švaki dreser ima dovoljno vremena da se dobro pripremi za vežbu, jer on tekst sa svojim zadacima dobija dan uoči dana izvođenja obuke.

Time što je prethodno ispitao mesto na kojem će se obuka odvijati i podelio ga na više sektora (za različite vežbe), glavni dreser pored uštebe u vremenu dobija i ravnomerno raspoređene grupe.

Primer izvođenja obuke koji smo ovde naveli ne treba smatrati uzorom od kojeg se ne sme odstupiti. On je samo primer.

Provera dresiranih pasa i mladih dresera po završetku obuke.

Rečotkad se dogodi da se provera dresiranih pasa i mladih dresera po završetku obuke vrši dosta nepravilno.

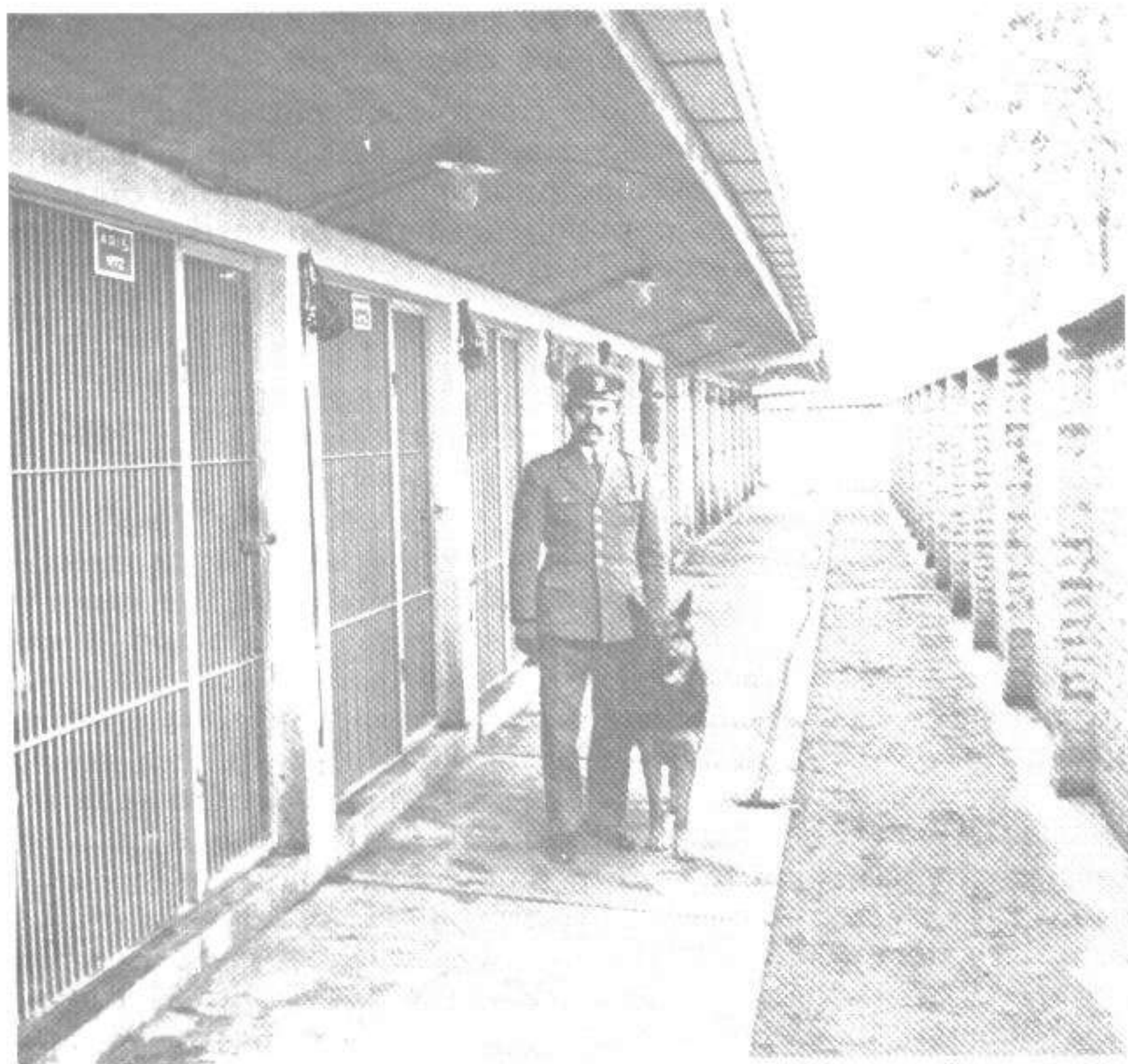

Slika 42. Casovi predaha.

Sposobnosti mladog dresera se često ocenjuju ne prema njegovom radu nego prema tome kako pas izvršava postavljene mu zadatke. To je pogrešno. Na primer, može se dogoditi da pas dobro pronađe sve sakrivene predmete prilikom pretraživanja i da dreser dobije ocenu „odlično“, a da u stvari dobijeni rezultat nije proizvod sistematske pripreme i stvarnih sposobnosti mladog dresera.

Po završetku kursa dresiranja i pripreme mladih dresera, najveća pažnja mora se obratiti na to koliko je mladi dreser postao dobro pripremljen, kakve su u celini njegove instruktor-ske sposobnosti za obuku.

Kako bi se sposobnosti dresera pravilno i objektivno oce-nile, predlažemo sledeći način organizovanja provere:

Slika #3. Izgled prostorija za smeštaj službenih pasa.

Kurs opšte dresure, Dreseri stoje postrojeni, zajedno sa svo-jim psima. Komisija proziva sve kandidate. Kandidat izlazi na pokazano mu mesto, i kazuje svoje prezime i ime psa. Komisija mu postavlja pitanje da objasni kako se postupa u razvijanju neke navike i da to demonstrira. Tek potom se daje odgovara-juća ocena.

Kurs specijalnih navika (praćenje traga i pretraživanje okoline). Dreseri se razdvajaju na parove i odlaze na mesta na kojima će demonstrirati svoje instruktorske sposobnosti. Pošto dođu na to mesto, jedan preuzima ulogu dresera, a drugi ulogu pomoćnika. Pošto pomoćnik obavi svoj zadatak (ostavljanje traga ili sakrivanje predmeta), dreser se javlja komisiji, kaže da je spreman i, pošto dobije odobrenje, prelazi na izvršenje svog zadatka. Članovi komisije pažljivo prate njegov rad. Potom se uloge pomoćnika i dresera ponovo raspodeljuju.

Samo se na taj način može ispravno oceniti koliko je mlad dreser sposoban da sistematično pripremi vežbu i da je pravilno izvede. Paralelno sa proverom pripremljenosti mladih dresera, vrši se i provera stepena pripremljenosti psa po završetku kursa dresure. Komisija daje ocene i psima.

VIII DEO

OSNOVNI POJMOVI O RASNIM PSIMA I ZDRAVSTVENA ZAŠTITA*

Često puta smo u situaciji da u društvu ljubitelja pasa čujemo da je neko nabavio rasnog — pedigriranog psa. I često smo u dilemi prilikom nabavke psa, da li da uzmemo običnog ili pedigriranog psa i kakvog?

Kada je čovek pripitomljavao psa, uvideo je da od ove životinje može imati mnogostruke koristi. Od nekadašnjeg prvobitnog psa čiji je potomak bio vuk, ljudi su uspeli stvoriti putem selekcije do današnjih dana preko 300 raznih rasa pasa. Koliko je šarenilo ovih rasa kako po obliku, tako i po njihovoj naravi, neka posluži primer najmanjeg psa čivave čija težina iznosi negde oko jednog kilograma, pa sve do onih krupnih i velikih pasa kao što su doge i bernardinci koji dostižu osamdeset do devedeset kilograma telesne težine. Kako se to kaže „pas se veoma brzo prilagodio čovekovim željama“ pa su se ukrštanjem stvorile rase i naravi pasa koje najviše odgovaraju čovekovim potrebama. Za potrebe lova stvoren je pas sa dugačkim nogama, izduženom glavom, suženim telom i tankim repom, a sve u cilju što bržeg gonjenja divljači. Psi čuvari su snažni, mišićavi, borbeni i nepoverljivi. Oni koji rade pod zemljom — jamari, imaju kraće noge, izduženo telo, što im sve omogućuje lakšu borbu sa divljim životinjama koje se kriju po jazbinama, kao što su

---

* Ovo poglavlje je obradio dr Vladimir Litričin.

lisice, jazavci i drugi. Za ličnu razonodu stvorene su različite vrste ukrasnih pasa kao što su pudle, pekinezeri i druge vrste.

Sve ove vrste, kako rekosmo stvarane su čitav niz godina planskim odabiranjem. Pri tome je čovek uvek odabirao najbolje osobine, beležio pojedinosti o ocu i majci i samo dobre primerke ostavljao za dalji priplod. Kao što je rađeno u odabiranju drugih vrsta životinja, tako je i kod pasa uveden pedigree — ili našim jezikom rečeno rodovnik ili rodoslovlje. Pedigre nam služi kao dokaz da pas koga imamo ili želimo uzeti potiče od čistokrvnih roditelja. Ova isprava također dokazuje da se dotični pas preporučuje za dalji priplod u okviru svoje rase, pod uslovom da je pozitivno ocenjen. Pedigriran pas kod koga se na kinološkoj priredbi ustanovi da ima neke nasledne mane, da neodgovara svome tipu i tome slično, automatski se isključuje iz priploda. Štenad mogu dobiti pedigree, samo pod uslovom da su im oba roditelja pedigrirana i pozitivno ocenjena. Da bi dobio pedigree za svoju štenad, odgajivač mora da izvrši prijavu parenja i legla kod nadležne kinološke organizacije. Zahvaljujući pedigreu, kod pojedinih rasnih pasa može da se utvrdi poreklo za trideset i više potomaka unazad.

Slično ličnim ispravama kod ljudi, koje služe za njihovu identifikaciju, pedigree je ogledalo jednog psa. Pored osnovnih podataka, kao što su dan, mesec, godina rođenja, pol, rasa, boja i osobeni znaci, tu se nalaze podaci o roditeljima, dedovima i pradedovima, kako sa muške, tako i sa ženske strane. Ovaj dokument je važan stoga što on sadrži ocene i nagrade u spoljašnosti i radu, što nam govori o kvalitetu psa. Dobar odgajivač koji želi da pari svoga psa sa drugim psom, saznaće već pri prvom pogledu u pedigree, osnovne kvalitete psa koga želi da uzme za parenje. Isto tako kupac šteneta može iz pedigrea da vidi da li podmladak potiče od dobrih roditelja. Primera radi navešćemo podatak da su se mnogi psi pročuli u svojoj rasi, pa su stoga i bili traženi radi prenošenja njihovih dobrih osobina na dalje potomstvo.

Pored rasnih pasa sa pedigreeom, ima ih koji su rasni, a iz nekih razloga nemaju pedigree, a daleko je najveći broj onih, takozvanih mešanaca koji nemaju ni jednu od rasnih osobina izrazito ispoljenu. Ovo je važno stoga što prilikom kupovine pasa, ukoliko su oni pedigrirani, odgajivač (prodavac) od koga ga nabavljamo, dužan je da nam pokaže pedigree majke i šteneta istovremeno.

Kupovinom rasnog psa sa poreklom, pogotovu ako potiče od dobrih roditelja već otprilike znamo zašto ga namenjujemo.

Tako na primer za potrebe lova, opredelićemo se za onu rasu koja nam za tu vrstu lova najviše odgovara. Lovcima je poznato da u našoj, a i u većini drugih zemalja sa razvijenom lovnom privredom, lov je jedino moguć sa rasnim lovačkim — pedigriranim psima. Prema ovom zakonskom prepisu u našoj zemlji niko ne može ići u lov bez pedigriranog psa. Ove Zakonske odredbe donete su u cilju zaštite lovne divljači i privrede, jer se lovom sa nelovnim psima kakav je često bio ranije slučaj, napravio haos na ovom području.

Ako neko želi da kupi ili nabavi psa za ličnu odbranu ili čuvanje kuće, bašte i tome slično, verovatno će se opredeliti za psa — čuvara. Dobar pas čuvar mora da bude dovoljno oštar. U ovoj kategoriji prvenstvo se daje onim psima koji veoma brzo reaguju, a ujedno su nepoverljivi prema stranim osobama koje ne poznaju. Njihova karakteristika je u tome što svoju okolinu pažljivo posmatraju, a na nadražaje koji im dolaze sa strane, veoma brzo reaguju lavežom. Na taj način oni vlasniku stavljaju do znanja da se strane osobe približavaju njihovoj kući, dvorištu i slično. Psi čuvari su po pravilu i službeni psi, pa bi iz ove grupe mogli nabrojiti i preporučiti nemačke ovčare, špiceve, doge, bernardince, rotvajlere, leonberger, šarplanince i njima slične pse.

Često puta nabavka psa zavisi i od nekih drugih činilaca, kao što su veličina stana, bašte itd., gde će se on držati. Zbog toga često moramo voditi računa i o veličini našeg ljubimca.

Po veličini psi bi se mogli podeliti u male — patuljaste do 25 cm, srednje od 25 do 50 cm i velike od 50 cm pa naviše. Pošto ljubitelji pasa kupuju pse uglavnom kao štenad, to mnogi i ne znaju u kakvog će se psa izmetnuti štene kada odraste. Zato je potrebno da se raspitamo prethodno o karakteristikama rase koju želimo da nabavimo, naročito u pogledu rasta. Ovo stoga, što se može desiti da uzmemo štene koje će izrasti u velikog psa, a da u stanu nemamo dovoljno mesta za njega. Najbolje je da se u vezi sa ovim potraži savet stručnjaka, koji će o psu koga želimo uzeti, dati osnovne podatke.

Jedan od presudnih momenata je i dužina pseće dlake. Po dužinu dlake psi se dele na kratkodlake i dugodlake. Psi menjaju dlaku dva puta godišnje — u proleće i jesen, kada im opada stara i raste nova. Ako se pas drži u stanu, onda se dlaka najvećim delom zadržava na tepihu. Pse duge dlake je teže održavati u čistom stanju, jer dlaka u priličnoj meri skuplja prašinu. No ovo sve ne mora da bude razlog da se ne uzme pas duge dlake, pogotovu ako nam se baš takav pas sviđa.

Temperament psa, takođe, može da bude važan činilac pri nabavci psa. Ovo stoga što neki ljubitelji vole mirnije, a neki temperamentnije pse.

Važno je znati i to, u kome dobu starosti treba nabavljati pse. Preporučljivo je kupiti mladog psa — štene, jer se ono može vaspitati po našoj volji. Neki pak žele da nabave odraslog psa (obično se radi o obučenim lovačkim ili službenim psima — čuvarima). Ako se kupuje štene, onda se preporučuje da se ono uzme kada se završi period sisanja. Najmanje vreme koje štene treba da provede kod kuje je 6 do 8 nedelja, jer ono tada preko mleka dobija zaštitne materije koje su mu neophodne za pravilan razvoj i zaštitu u prvim danima života, odnosno po odbijanju majke. Praksa je pokazala da su prerano odbijena štena neotporna, podložna raznim bolestima i da slabo napreduju. Prema tome, može se zaključiti da štene ne treba kupiti pre šest nedelja starosti.

Kupljeno štene je najbolje preuzeti od odgajivača u prepodnevnim časovima. Ono je obično tužno kada se odvoji od svoje majke i treba mu vremena da se privikne na novu sredinu. Mnogi budući vlasnici prebacuju štene automobilom. Kao što neki ljudi teško podnose vožnju, tako ima i pasa, mada retko, a pogotovu mladih štenaca, koji takođe u prvom momentu neće dobro podnositi vožnju, biće uznemireni ili će povraćati. Da nam štene ne bi povraćalo u prevoznom sredstvu, potrebno je da mu odgajivač (prodavac) uskrati hranu. Ako pas stiže iz nekog udaljenog mesta vozom, autobusom ili avionom, mora se računati na dug i zamoran transport i na činjenicu da pas za to vreme ne jede niti pije vodu. Stoga, kod preuzimanja u takvim slučajevima treba biti tačan — odnosno doći u zakazano vreme.

Ako smo se već odlučili da uzmemo psa, moramo voditi brigu o njegovom zdravstvenom stanju i zaštititi ga od onih raznih bolesti koje najčešće napadaju pse. Jedna od specifičnih zaštitnih mera kojom zaštićujemo zdravlje pasa je i vakcinacija.

Pod vakcinacijom podrazumevamo aktivnu zaštitu jedinice protiv određene bolesti. Pomoću vakcine unosimo u organizam umrtvljenog ili živog — oslabljenog uzročnika, pa se stoga vakcine mogu podeliti na one sa umrtvljenim ili živim — oslabljenim uzročnikom. Važno je napomenuti da — zaštita organizma ne nastaje odmah po unošenju vakcine (kako to najveća većina vlasnika smatra), već zavisno od vrste vakcine, ona nastaje od 8 do 15 dana, a kod nekih vakcina i duže. Za to vreme organizam se „prestrojava“, ili drugim rečima rečeno stvara odbrambene materije, takozvana antitela, koja treba da štite je-

dinku od određene bolesti, kako bi organizam mogao odoljeti od izazivača bolesti.

Pas koga želimo vakcinisati mora biti zdrav. Treba obratiti pažnju da pas nema možda spoljnih parazita (buve, vaši, krpelji itd.) ili unutrašnje crvene parazite — gliste. To je ujedno i momenat da proverimo da u psa ne postoje crevni paraziti, koji takođe mogu ugroziti zdravlje životinje. Obzirom da je lako proveriti prisustvo spoljašnjih parazita golim okom, to nam ostaje da pre vakcinacije izvršimo pregled stolice u nekoj od veterinarskih ambulanti. Ovo stoga što se za svaku vrstu crevnih parazita upotrebljavaju određeni lekovi.

Sa vakcinacijom treba pričekati ako se radi o slabo uhranjenim ili psima kod kojih se ustanovi prisustvo različitih avitaminskoza. Stoga treba preduzeti mere da se ova nepoželjna stanja otklone, jer samo zdrav organizam je u stanju da stvori solidnu zaštitu. Naprotiv slabo uhranjen i od parazita oslabljen organizam, ne samo da neće stvoriti zaštitu, već se može desiti da vakcina izazove neželjene posledice.

Štenad na sisi dobijaju zaštitne materije (antitela) od majke putem mleka. Najveći deo zaštitnih materija ona dobijaju u toku prvih šest do osam dana, kada se luči posebno — kolostralno mleko. Ovaj podatak je važan stoga što neki vlasnici pasa, prehranjuju štence već od drugog ili trećeg dana.

Mladu štenad odbijenu od sise treba vakcinisati protiv štenećaka, zaraznog zapalenja jetre i leptospiroze, a kada napune tri meseca od besnila.

Štenećak je virusna bolest, od koje mogu oboleti već sasvim mlada štenad odbijena od sise, pa do godinu dana starosti. Međutim i ako se štenećak smatra bolešću mladih pasa, od ove bolesti mogu oboleti i stariji psi. Bolest se širi putem virusa, koji se izlučuje mokraćom, izmetom, kapljicama nakon kašljanja, iscetkom iz očiju itd. Psi se zaraze uzimajući inficiranu hranu i vodu, ili direktnim kontaktom sa bolesnim psom, lizanjem zagađenih predmeta i tome slično. Zanimljivo je da čovek može preneti bolest od bolesnog na zdravog psa, ako je prethodno bio na neki način u dodiru sa bolesnim psom. Imajući u vidu ozbiljnost bolesti, da se ona teško leči, i da najveći broj pasa uginjava od štenećaka, to je neophodno izvršiti zaštitnu vakcinaciju protiv štenećaka.

Zarazno zapaljenje jetre je takođe virusno obolenje koje napada pse. Uzročnik bolesti je virus koji teško oštećuje jetru. Pas se zarazi preko hrane koja se zagađi izmetom ili mokraćom bolesne životinje. Direktan dodir zdravog i bolesnog psa je je-

dan od puteva infekcije. Za ovu bolest su osetljiva štenad od 1,5 do 3 meseca starosti, ali mogu biti i stariji psi. Pas koji je preboleo zarazno zapaljenje jetre, može dalje izlučivati virus, te time dovoditi u opasnost zdravlje drugih pasa. Smrtnost kod ove bolesti je velika, lečenje traje dve do četiri nedelje, a period oporavka pod nadzorom veterinara i po nekoliko meseci. Najbolja zaštita protiv ove bolesti je vakcinacija.

Leptospiroza spada u red opasnih zaraza, koja ugrožava zdravlje psa. Uzročnik je vrsta spiroheta koje se nazivaju leptospire, pa je bolest po njima i dobila ime. Psi se zaraze preko usta ili kože mokraćom bolesnih pasa i pacova. Najčešće zaraze nastaju pijenjem zagađene vode, kupanjem u barama ili ribnjacima. Bolest se manifestuje žuticom ili obolenjem bubrega.

Besnilo je zajednička bolest ljudi i životinja. Jedan od prenosilaca ove neizlečive i opasne bolesti je pas. Stoga skoro u svim državama sveta, pa i u našoj, postoji obavezno cepljenje pasa protiv besnila. Ovo cepljenje vrše veterinarske ustanove ovlašćene od strane veterinarske inspekcije. Tom prilikom svaki vlasnik dobija potvrdu sa markicom o zaštitnom cepljenju protiv besnila.

Što se tiče vremenskog perioda kada je potrebno vakcinisati psa, zavisi od starosti psa i vrste vakcine. Prvu vakcinu protiv štenećaka, zaraznog zapaljenja jetre i leptospiroze (tako-zvana kombinovana vakcina), štenad mogu primiti od sedam nedelja starosti, s tim da se ona ponovi posle dvanaeste nedelje starosti. Ako se štene vakciniše posle dvanaeste nedelje starosti dovoljna je jedna vakcina. Vakcina stvara solidnu zaštitu (imunitet), koja traje od jedne do dve godine, kada je potrebno da se ona obnovi. Na našem tržištu postoje solidne vakcine „Candur“, proizvod nemačke firme **Hoechst**, takozvane SH (štenećak + zarazno zapaljenje jetre) i kombinacija SHL (štenećak, zarazno zapaljenje jetre i leptospiroza). Ove vakcine se mogu dobiti po veterinarskim apotekama i ambulantomama.

Svaki pas koji napuni tri meseca starosti, obavezno podleže vakcinaciji — protiv besnila. Svake godine nakon toga vremena ova vakcinacija je obavezna, ili van toga roka ako po potrebi naredi veterinarska inspekcija. Ovo ujedno predstavlja i registraciju psa, koju vode nadležni veterinarski organi.

Zahvaljujući pravovremenoj vakcinaciji mnogobrojni ljubitelji pasa mogu na vreme zaštititi svoje ljubimce od teških bolesti koje smo ovde spomenuli. Ovo pogotovu što svaki pravi ljubitelj pasa želi da ima lepog, zdravog i negovanog psa.

Slika 44. U svakoj pslici dobro dresirani psi su pored vlasnika.

RASE PASA I NJIHOVA PODELA

Bez obzira što je pas vrlo davno postao domaća životinja, uzgoj pasa u Evropi i u našoj zemlji, naglo je počeo da se razvija dvadesetih godina ovog veka. Dok je u Nemačkoj još 1870. godine uzgoj rasnih pasa bio uglavnom upućen na uvoz pasa iz Engleske, pred kraj prošlog veka Nemačka pored Engleske postaje jedna od poznatih zemalja po uzgoju rasnih pasa. Sve je ovo uticalo da se razvije kinologija — nauka koja proučava pse, njihove osobine, uzgoj, odgoj i razvoj od njihovog istorijskog postanka pa sve do danas. Sama reč kinologija je sastavljena iz dve grčke reči — kynos = pas i logos = nauka.

Već smo rekli da danas ima preko 300 rasa pasa. Sasvim je bilo logično, da se sve ove rase svrstaju po nekom redu, njihovoj nameni i tome slično. Danas po tom pitanju izgleda nije još postignuta saglasnost kinoloških stručnjaka. Po jednim sve rase pasa bi se mogle podeliti u lovne i nelovne.

Međutim jedna druga podela koju je izneo A. Stanetti, a zasniva se na upotrebi pasa izgleda mnogo prikladnije čitaocima, pa je ovom prilikom iznosimo.

S obzirom na upotrebu svi rasni psi bi se mogli podeliti u pet grupa.

1. **lovački psi**, koji služe kao verni pomagači lovca u obavljanju raznih vrsta lova.

2. **pastirski psi**, služe za čuvanje, vraćanje i gonjenje stoke, kao i za čuvanje poljoprivrednih objekata.

3. **službeni psi**, koji se upotrebljavaju za vojne, milicijske i carinske službe, za vođenje slepih, spašavanje nastradalih ili zatrpanih u snežnim lavinama, otkrivanju švercera sa drogama, ličnu zaštitu ljudi i tome slično.

4. **kućni psi**, služe za ličnu odbranu, čuvanju kuće i u sportske svrhe.

5. **psi za zabavu**, kako im samo ime kazuje, oni uglavnom služe za zabavu.

U daljem izlaganju pozabavićemo se sa glavnim karakteristikama ovih grupa.

Lovački psi

Prema vrsti lova lovački psi se mogu podeliti na: **ptičare, krvoslednike, goniče, cunjavce i jamare.**

Ptičari se prvenstveno upotrebljavaju u lovu na pernatu divljač, po čemu i nose svoj naziv. Međutim, pravilno obučeni oni se mogu sa isto tako dobrim rezultatima upotrebljavati i u lovu na zeca. Svaki ptičar kada pronade divljač stane i pogledom i glavom usmerenom prema divljači „markira“ je, odnosno ukazuje lovcu mesto gde se divljač nalazi. Prema svom poreklu ptičari se dele na: 1. Kontinentalne rase i 2. Engleske rase.

Kontinentalne rase ptičara predstavljaju: **nemački ptičar** (kratkodlaki, dugodlaki i oštrodlaki), **pudl poenter**, **vajmarski ptičar**, **mađarska vižla**, **epanjel breton**, **mali minsterlender**, **veliki crno-beli minsterlender**, **nemački prepeličar**, **grifon** i drugi.

Engleske rase ptičara predstavljene su **poenterom**, **engleskim**, **irskim** i **gordon ili škotskim seterom.**

Krvoslednici, već kako im samo ime kaže, prate vezani na povodniku ranjenu divljač po tragu krvi, te na taj način dovode lovca do ranjene životinje. Danas imamo dve priznate rase krvoslednika: **hanoveranskog** i **bavarskog krvoslednika.**

Goniči se smatraju za najstarije lovačke pse. Uloga ovih pasa u lovu je da u lovnom terenu pronađu i dignu divljač. U našem narodu ih zovu i zečari, jer se nekada lov na zečeve obavljao goničima. Svaka zemlja ima svoje rase goniča, dok u našoj zemlji postoje šest zvanično priznatih rasa goniča. Od naših rasa možemo spomenuti: balkanskog, posavskog, jugoslovenskog trobojnog, istarskog kratkodlakog, jugoslovenskog planinskog, istarskog oštrodlakog i bosanskog oštrodlakog goniča, koga još zovu i „barak“.

Cunjavce karakteriše poseban način lova i rada na terenu. Vrlo su živahnog temperamenta, blage ćudi i privrženosti. Karakterističan je njihov rad koji se odražava u stalnom trčkanju — cunjanju kroz lovne terene koji su pokriveni gustim i često neprohodnim rastinjem. Kao predstavnike ove grupe možemo navesti **nemačke prepeličare, koker španijele i springer španijele.**

Jamari uglavnom služe za lov na štetočine i rad u jamama. Za sve je karakteristično da su manje više niski rastom, snažnom građom tela, naročito snažnom njuškom, zdravim i čvrstim zubima koji im služe u borbi sa lisicama i drugim štetočinama. Karakteristika njihovog rada je da vrlo rado ulaze u jamu, gde se bore ili izgone štetočinu. U ovu grupu pasa mogli bismo da spomenemo **terijere i jazavičare.**

Terijeri su predstavljeni sa: foksterijerom, nemačkim lovačkim terijerom, irskim terijerom, velškim terijerom, silijem terijerom, škotskim terijerom i kern terijerom.

Jazavičara ima više vrsta od kojih je vredno spomenuti: kratkodlake, oštrodlake i dugodlake jazavičare.

Pastirski psi

Glavna osobina ove vrste pasa je da čuvaju povereno im stado i red u njemu. Izgleda da pored lovačkog psa, ovčarski, odnosno pastirski psi su prvi, koje je čovek prihvatio kada je pripitomljavao psa. Drugim rečima rečeno čovek u borbi za svoj opstanak u prastara vremena prisvajao je sve što bi mu bilo od koristi. Zahvaljujući psima čuvarima doma i ulovljenih životinja, koje su mu kasnije služile kao rezerva hrane i za dalje rasplodavanje, uspeo je da sebi stvori bolje uslove života. Ili kako je to neko duhovito rekao „pas je prokrčio put čoveku u civilizaciju“.

Za pastirske pse je karakteristika da su to srčani, hrabri, nepodmitljivi psi, koji odlično služe u odbrani stada, od vukova i drugih divljih zveri, kao i od nepoželjnih ljudi. Osobito su im istančani čulo sluha i mirisa. Oštar sluh ovih pasa je do te mere razvijen, da osećaju najlakši hod čoveka koji prolazi poljskim putem. Oštrinom mirisa veoma brzo mogu nanjušiti dolazak nepoznatih lica i životinja. Tada stupaju u borbu za odbranu svoga stada, bez obzira na ishod te borbe, pa čak i po cenu svoga života.

Svaka zemlja ima svoje rase ovčarskih pasa. U nas su priznate tri rase ovčarskih — pastirskih pasa i to: **Jugoslovenski ovčarski pas** — **šarplaninac**, **Kraški ovčar** i **Hrvatski ovčar**.

Šarplaninac, iako nosi naziv naše planine po kojoj se najviše gaji, susreće se i u drugim planinskim područjima Bosne, Crne Gore, Makedonije i Srbije. Veoma je omiljen i cenjen kod čuvara stoke u pomenutim područjima. Sa njima se ljudi osećaju bezbedniji, kako u svojoj ličnoj bezbednosti, tako i u bezbednosti onoga što su ovim pametnim i hrabrim psima ostavili na čuvanje. Hrabrost ovih pasa ide do tih granica, da se o njima pričaju legende. A kada dođe vreme povratka u selo, čitavo selo izlazi da pozdravi te verne čovekove pomagače. Poznato je da se ljudi u tim krajevima veoma teško odvajaju od svojih četvoronožnih prijatelja. Lepi primerci ovih pasa, odnosno njihovo potomstvo, se obično ne prodaju. Daje se obično na poklon onim ljubiteljima pasa, koji iskreno vole pse. A to je posebna počast, dobiti na poklon takvog psa.

Kraški ovčar je pas srednje veličine, veoma sličan jugoslovenskom ovčarskom psu — šarplanincu. Uglavnom ga ima na kraškom terenu Slovenije, a odlikuju ga iste osobine kao i šarplaninca.

Hrvatski ovčar se nalazi na području Slavonije, Srema i ostalih delova Vojvodine. Veoma je sličan mađarskom pulinu, pa ga neki i mešaju s ovom rasom. Osobine su mu da je živahan, pažljiv i skroman pastirski pas. Veoma lako uči i naročito mu je razvijen instinkt čuvanja stoke, a dobar je čuvar kuće.

Od ostalih rasa pastirskih pasa, vredno je spomenuti **nemačkog ovčara** (koji se ubraja i u službene pse), **škotskog ovčara** — **Colli**, i poznatu skupinu mađarskih ovčarskih pasa: **komondora**, **kuvasa**, **pulija** i **pumija**.

Pored toga što im je osnovna namena čuvanje stada, neki od ovih pasa se upotrebljavaju kao službeni psi, a sve odreda ih odgajaju ljubitelji pasa po gradovima.

Službeni psi

Grupu službenih pasa sačinjavaju neke rase pasa naročitih osobina. Za njih su vezane sledeće karakteristike:

Spoljašnji izgled i građa moraju da im budu takvi da su izdržljivi, spretni, sposobni za prevaljivanje velikih razdaljina.

Finoća njuha takođe je vrlo važna osobina službenih pasa, jer se ne može zamisliti dobar pas tragač ili identifikator sumnjivih lica bez osobito istančanog njuha.

Izdržljivost je dalja karakteristika u službenog psa. Psi koji imaju lošu telesnu građu, kao i neke druge eksterijerne mane, nisu u stanju da izdrže napor koji se traži od službenog psa.

Dobra narav je daljnja važna odlika za primanje u red službenih pasa, jer plašljiv ili zloćudan pas ne dolazi u obzir za tu službu.

U grupu službenih pasa ubrajaju se: **nemački ovčar, šarplaninac, doberman, erdel terijer, rotvajler, veliki šnaucer i nemački bokser.**

Nemački ovčar se danas s pravom smatra kao najraširenija rasa u čitavom svetu. To je ujedno i najprikladniji pas za službenu dresuru i u ovom domenu slobodno se može reći nenadmašan pas. Veoma je veliki broj radnji koje on može da nauči. Pored čuvara stada, o čemu je bilo reči u prethodnom poglavlju, nemački ovčar se koristi u miliciji kao tragač, identifikator lica, čuvar važnih objekata, vodič slepih lica, čuvar kuće, za ličnu odbranu itd. Svakako treba spomenuti njegovu ulogu koja sve više dolazi do izražaja u poslednje vreme, a to je u traženju zatrpanih i zalutalih lica po planinama. U tome pogledu je u poslednje vreme potisnuo bernardinca, jer je u odnosu na njega lakši, gipkiji, brži i lakše se probija po snegu. Ujedno on se može naučiti da se spušta sa padobranom, pa mu je prednost u tome što se može dovesti na mesto nesreće ili blizu toga mesta.

Zbog svih napred nabrojanih osobina i kvaliteta, to je pas koji je sve više tražen od strane širokog broja ljubitelja pasa.

Doberman se takođe smatra kao svestran službeni i oštar zaštitni pas. Njegove odlike su vernost i odanost svom vlasniku, kome pored toga pruža i potpunu zaštitu u odbrani. U nekim državama se upotrebljava kao policijski i vojni pas, a pokazao je dobre rezultate kao vodič slepih lica.

Erdel terijer danas je uz nemačkog ovčara najviše priznat kao svestrano upotrebljiv službeni pas. Odlikuju ga izvanredna

inteligencija, velika pogodnost za dresuru, i ogromna privrženost svojim ukućanima.

Šarplaninac se takođe ubraja u grupu službenih pasa. Kod nas se kao službeni pas, koristi za čuvanje raznih objekata, a u armiji služi i kao pas graničar. Danas se kod nas sve više posvećuje pažnja njegovom sistematskom odgoju u cilju stvaranja ovčarskog (pastirskog) i službenog psa.

Rotvajler spada u najstarije rase pasa. Danas je prilično rasprostranjen i poznat kao nezamenljiv čuvar, tragač i branilac. Nažalost u našoj zemlji je veoma redak.

Veliki šnauzer je poznat po svom odličnom karakteru i čvrstini, pa je stoga veoma cenjen u krugu ljubitelja pasa. Kao službeni pas je uveden još 1925. godine.

Bokser pripada najmlađoj rasi, koja se koristi u službene svrhe. Bez obzira što je među poslednjima uvršten kao policijski pas, on je svoj dobar glas stekao zbog svoje srčanosti, ustrajnosti, čemu je svakako doprinela njegova čvrsta i kratka građa. Ovaj pas je stekao svoje simpatije zbog svoje dobroćudnosti kojom se on uklapa u porodicu, a ujedno je zadovoljan i sa skućenim prostorom u stanu. Bez obzira na svoju dobroćudnost, kada je u pitanju odbrana vlasnika ili poverenog mu predmeta, aktivno stupa u borbu da bi to zaštitio. Karakter boksera je od najveće važnosti, pa ga treba brižljivo negovati.

Kućni psi

Ova grupa pasa se naziva još i sportskim psima s obzirom da oni ne spadaju u službene pse, nego isključivo služe svome vlasniku za odbranu ili razonodu, čuvanje dece, kuće i tome slično. S obzirom na gotovo neprekidan kontakt sa ljudima, tokom niza godina veoma su se zbližili sa čovekom. To su ujedno pametni i za dresuru pogodni psi.

Vrlo je teško posebno izdvojiti kućne pse. Ovde se mogu ubrojati već dosada opisani lovački, pastirski i službeni psi, koji se sve više drže po kućama i ne služe onoj pravoj nameni za šta su predodređeni. Danas po gradovima postoje generacije lovačkih pasa, koji ne idu u lov, jer njihovi vlasnici nisu lovci. A tako je slično i sa drugim rasama pasa. Obzirom da ovi psi služe za izlaske u prirodu ili šetnju možda bi pre bilo prikladnije da ih nazovemo — sportski psi.

Pored napred navedenih rasa pasa koje su opisane u prethodnim poglavljima, u najpoznatije rase kućnih — sportskih

pasa moale bi se nabrojati: **doqa, bernardinac, buldog, čau-čau, eskimski pas, razne vrste pudli, i dalmatinac.**

Doge se ubraja u najveće pse i veoma su raširene u čitavom svetu. U poslednje vreme i u nas se povećava broj ljubitelja ove rase pasa. Njih karakteriše gordost, elegancija, snaga i harmonična građa tela. Bez obzira na visinu koja ide preko 80 cm, oblik tela im je vitak. Prema deci doge su umiljate, a za svoga vlasnika su i suviše vezane. S obzirom na svoju snagu, pogodni su kao psi za odbranu i čuvanje prostorija, predmeta itd.

Bernardinac je ponos Švajcarske, a verovatno da nema osobe koja ne zna za ovu plemenitu rasu pasa. Prvi put se spominje 1835. godine, a potiče sa područja Bernard, po čemu je dobio ime. Već je tada uočena sklonost ovih pasa da spasavaju ljude u alpskim krajevima, pa su se vrlo brzo pročuli izvan granica svoje domovine. Može se upotrebiti i kao pas čuvar.

Buldog je malo poznata rasa širem krugu ljubitelja pasa u našoj zemlji. Mnogi ga upoređuju sa bokserom, mada se radi o potpuno dve različite rase pasa. Bez obzira na mali rast (do 40 cm visine), on je veoma snažan, veran i inteligentan pas. Zanimljivo je da se do 1835. godine upotrebljavao kao suparnik u borbama s bikovima, u čemu mu je pomogla izvanredno čvrsta građa tela, okretnost i velika oštrina.

Čau-Čau potiče iz Kine. Svom vlasniku je veoma odan, dok je nepoverljiv u odnosu na druge osobe.

Eskimski pas potiče iz Istočnog Sibira. Veoma je cenjen pas u snežnim područjima (Kanada, Sibir, Aljaska i drugo), gde se upotrebljava kao tegljač saonica. Bez ovih pasa, saobraćaj se u snežnom području ne bi mogao ni zamisliti.

Pudle su široko raširene u svetu i ima ih veliki broj. Prema veličini se mogu podeliti u male ili patuljaste, srednje i velike pudle.

Dalmatinca smatramo našom domaćom rasom pasa. Neki ga ubrajaju u doge, što je sasvim pogrešno. Visina mužjaka se kreće od 55 do 60 cm, a ženski od 50 do 55 cm. Izvan naše zemlje dalmatinac je veoma rasprostranjen i cenjen pas. Njegovu lepotu i eleganciju svakako dopunjuju oštro obrubljene crne ili smeđe pege na beloj podlozi. Nekada se upotrebljavao za lov, pa je bio ubrajan u lovačke rase pasa. Pre otprilike 120 godina, Englezi su uvezli nekoliko desetina ovih pasa, i selekcionirali ih u pse pratioce (sportske pse), što je najveći broj ljubitelja pasa i prihvatio. Iskustva nekih naših lovaca govore da se kod njega mogu probuditi lovačke navike i da u tom smislu potpuno zadovoljava.

Psi za zabavu

Rase pasa koje spadaju u ovu skupinu, služe isključivo za zabavu. Žive u zajedničkom stanu s ljudima, s kojima su u neprekidnom kontaktu. Zbog visokog stupnja inteligencije veoma su pristupačni dresuri. To su nežni psi, maloga rasta, a većina ih je ukrašena dugom, svilastom dlakom.

Među najbrojnije i najpoznatije pse za zabavu spadaju **pekinez, malteška pudlica, patuljasti oblici šnaucera, pinčevi, papilon, čivava i drugi.**

Završavajući ovo poglavlje moramo da napomenemo, da vlasnici rasnih pasa moraju voditi računa da svoje pse izvode na razne kinološke priredbe, kao što su smotre, izložbe, utakmice, revije itd. Na takvim mestima, psi se ocenjuju po rasama ili rasnim grupama. Na njima se ocenjuje oblik psa, anatomska građa, narav, stepen tipičnosti za dotičnu rasu propisanu standardom.

DRŽANJE I ISHRANA PASA

Poznato je da je želja svakog novog i budućeg odgajivača da što bolje odgoji svoga psa, pogotovu ako ga je uzeo kao štene. Zato pravilno odgajivanje šteneta ima veliku važnost.

Kod odgoja psa treba znati da su rast i razvoj biološki zakoni, koje treba dobro poznavati i razumeti. Mnogi su u zabludi kada misle da je „poslednje“ ili preposlednje štene koje se okotilo biološki mnogo slabije od prvoga ili drugoga iz okota. Poznato je da pas raste otprilike do godinu dana svoga života, pa će i najbolje štene iz okota ako dođe u loše ruke, biti i lošije od onoga kome se posvetila potpuna nega. Pri tome se mora voditi računa i o drugoj ne manje važnoj stvari, a to je pravilno oformljenje njegovog karaktera.

Vaspitanje je jedan od glavnih činilaca u odgoju pasa, jer se smatra da 60 posto svojih dobrih kvaliteta pas stiče u samom procesu rasta i razvoja, a ostalo se postiže dobrom dresurom. Bez obzira što pas poseduje nasledne osobine za hrabrost, odvažnost, oštrinu u druge kvalitete koje odlikuju dobrog psa — čuvara, ove kvalitete treba razvijati kod psa još od malena, drugim rečima rečeno dok je on štene.

Zoopsihologija ili nauka o psihologiji životinja je danas u svetu razvijena u pasa. Zahvaljujući baš ovoj nauci, a pomoću specijalnih zoo-testova, moguće je odmah videti da li je određeni pas podesan za dresuru i ujedno za koji vid dresure:

službenu, sportsku, da se od njega napravi dobar čuvar, tra-
gač itd.

Sada da se vratimo odgoju šteneta. Prvih dana svoga života štene sve potrebne hranljive materije dobija preko majčinog mleka. Ona se o njemu brine kao svaka prava majka, pere ga, čisti ga, prenosi, zaarejava, brani. Ipak, ne smemo svu brigu da svalimo na porodilju, koja sa zahvalnošću očekuje našu pomoć. Može se desiti da kuja ima malo mleka ili pak suviše mladih, kada je potrebno što pre stvoriti uslove da se štenci dohranjuju. Za dodatnu hranu je najbolje koristiti kuvano kravlje mleko sa dodatkom svežih jaja. Ovako pripremljena hrana se može davati već od petog ili šestog dana života šteneta. Na ovom mestu odmah da napomenemo da je prvo majčino mleko, takozvano kolostralno mleko od neobične važnosti u ishrani štenadi u toku prvih pet dana, pošto je ono bogato zaštitnim materijama i sredstvima za čišćenje crevnog trakta u štenadi.

Nakon petnaest dana života može se normalno preći na prihranjivanje. Za tu svrhu se koristi plitki tanjirić ili tacna. Da bi se štene naučilo samo da uzima hranu potrebno je gurnuti mu njuškicu u ovako pripremljen tanjirić sa mlekom uz dodatak svežeg jajeta. Prve nedelje od samostalnog uzimanja hrane, štene, što zavisi od njegove veličine, može dobiti 25 do 80 grama mleka. Kasnije se prelazi na kašu od griza, supe sa mlevenom džigericom, kuvanim mlekom uz dodatak hleba.

Ako su štenad ostala bez majke, ili majka nema dovoljno mleka, najbolje je naći neku drugu kuju dojilju. Ja sam lično imao prilike da vidim kako je kuja dojila i othranila mlade pume koje su ostale bez majčinog mleka u zoološkom vrtu u Budimpešti.

Međutim moramo voditi računa i o verovatnoći da ne nađemo kuju dojilju. Tada pristupamo veštačkoj ishrani. Za to se može iskoristiti dečija cuclica, navučena na flašicu. Temperatura mleka treba da iznosi od 30 do 32°C. Štene treba polako hraniti, jer kod njega još nije razvijen u potpunosti akt gutanja, pa bi prebrzo hranjenje moglo dovesti do toga da hrana umesto u želudac preko jednjaka, dospe u dušnik i pluća. Ovo izaziva sigurno zapaljenje pluća usled prisustva stranog tela. Tokom prve tri nedelje Saharov preporučuje da se štene hrani najmanje šest puta dnevno; malo starija štenad pet puta, dok se noću obično ne hrane.

Da bi se štene normalno razvijalo, postiglo svoj zadovoljavajući rast i težinu, od posebne je važnosti držati se određe-

nog plana ishrane. Ovo je od osobitog značaja u vreme kada ono brzo raste i razvija se. Preobilna ishrana može kod njega dovesti do poremećaja u organima za varenje, a kao rezultat svega toga slabije iskorišćavanje hrane i slabije napredovanje u rastu. A ako štene zaostane u rastu u prvim mesecima života (najkritičnije vreme je između trećeg i šestog meseca), onda ga je teško kasnije izvući i od njega napraviti dobrog psa. Stoga štene treba hraniti svakog dana u (po mogućstvu) određeno vreme i to tako da prvi obrok počne između 7 i 8 časova ujutru, a poslednji da se završi oko 20 časova uveče. Ovo je potrebno stoga, jer se kod njega razvijaju uslovni refleksi za hranu, a uz to dolazi do lučenja želudačnih i crevnih sokova, pa se hrana bolje vari a samim tim i bolje iskorišćava.

Hrana treba da bude što raznovrsnija, ali uglavnom da sadrži optimalne količine masti, belančevina, šećera, minerala i vitamina. Kao hrana može poslužiti sveže povrće (pirinač, šargarepa, hleb, kukuruzno brašno), voće, hrana životinjskog porekla (meso, iznutrice, mleko, jaja), uz dodatak koštanog brašna ili nekog mineralnog dodatka i vitaminskog dodatka. Hrana se uglavnom sastoji iz 2/3 hrane životinjskog porekla i oko 1/3 hrane biljnog porekla. Sasvim se normalno podrazumeva da ona bude umereno temperirana, ali ne više od 30 stepeni. Pogrešno je davati hranu direktno iz frižidera koja je hladna. Hladna hrana može biti uzrok zapalenja krajnika, želuca i creva, te dobra podloga za ostale vrste prehlada naročito grla i ždrelo.

Već smo spomenuli da vaspitanje budućeg psa, treba otpočeti još dok je on štene. Štene raste brzo, tako da period našeg uticaja na njega veoma brzo prođe. Zato treba svaki momenat brižljivo iskoristiti. Poželjno je da se štene razvija što više u spoljašnjoj sredini. Na žalost, većina pasa se drži po gradovima najvećim delom vremena po stanovima. Spoljašnja sredina povoljno utiče na štene u smislu razvijanja njegove oštine i hrabrosti, koju treba potencirati putem igre, trčanja, gde ono izlazi uvek kao pobednik.

U spoljašnjoj sredini treba razvijati pozitivne nagone, a potiskivati one za koje mi smatramo da bi na štene nepovoljno uticali. Na primer ako se nepoznatim licima dozvoljava da miluju štene, kod njega će se razvijati poverenje u sve liude, a to protivureči osnovnim načelima dresure. Pored spoljašnje sredine, na ponašanje šteneta deluju nadražaji kao što su bolest, glad itd. Zato uvek treba paziti na ponašanje i zdravlje šteneta.

Opšte stanje kao što su fizička slabost, loše razvijeni mišići, nepodesna i nekvalitetna ishrana, svakako da nepovoljno

utiču na razvoj i ponašanje šteneta, što može imati posledica i za naš budući rad s njim.

Ako ste pratili razvoj šteneta, onda ste primetili da ono prolazi kroz svoje „dečije“ doba, kada se ono igra sa svim i svačim, potom dolazi „tinejdžersko“ doba i vreme „pune zrelo ti“. U „dečijem“ dobu počinje da preovladava instinkt orijentacije. Dolazi do razvijanja čula njuha, sluha i vida, što kod njega dovodi do stvaranja novih pojmova i nadražaja. U takozvanom „tinejdžerskom“ dobu (oko 6 meseci pa nadalje) sve napred navedene pojave se kristalizuju i dobijaju puniju vrednost.

Za dobar razvitak šteneta se preporučuje što više kretanja u prirodi, dvorištu, poljani itd. Sa tri meseca se može navikavati da preskače male prepreke, ali više kao igra. Za savlađivanje prepreka koristi se mala ograda. Obično se počinje preskakanje preko malih daščica. Za što bolje kretanje može da se koristi lopta sa kojom se štene rado igra. U tom periodu se počinje i navikavanje na ime, kako bi se ono kasnije odazvalo kada ga zovemo.

Ako za vreme igre loptom, štenad počinju da se grickaju međusobno, ne treba ih razdvajati, ukoliko to nije krajnje neophodno. Ispoljavanje oštine prema drugom psu i međusobna borba se smatraju pozitivnim osobinama naročito službenih pasa. Međutim, ako se u grupi nalazi fizički slabo štene, koje se plaši borbe, potrebno mu je pružiti zaštitu.

Poželjno je da se dva puta nedeljno štene izvede predveče u prirodu da osluškuje šumove i da na njih ispoljava aktivno-odbrambenu reakciju, što izaziva njegovo uzbuđenje.

„Zrelo doba“ počinje neade oko 9 do 10 meseci, kada se prelazi na razvijanje oštine. To vreme predstavlja i prelazni period kada pas treba da se podvrgava i da prihvata disciplinu.

Najveći deo ljubitelja pasa drži u gradovima svoje ljubimce u stanovima. U stanu pas mora da ima svoj kutak i na to ga treba navikavati još od prvog dana njegovog dolaska u vaš dom. Zavisno od mogućnosti sa kojima raspolažemo, to treba da bude prostorija gde mi njemu, a on nama neće smetati. Za ležanje mu treba obezbediti malu prostirku.

Mesto gde štene, odnosno pas, boravi u stanu treba svakodnevno čistiti a prostirka za ležanje da se povremeno opere. Da štene ne bi prljalo u stanu svoje fiziološke potrebe treba da vrši napolju. Za to je potrebno više puta u toku dana da se izvede napolje. A kada se jedanput nauči, onda će ono samo „tražiti“ u slučajevima, ako je u pitanju neka vanredna prilika.

PAS KAO ČUVAR AUTOMOBILA

Obzirom da u udžbenicima za dresuru pasa još do sada nije bilo govora o psima kao čuvarima automobila, došli smo na originalnu ideju da napišemo par reči o tome kako se pas može dresirati ili bolje reći navići da čuva automobil, kada se vlasnik ne nalazi u njemu. Izneseni podaci su već provereni kod jednog broja vlasnika automobila, a ujedno su i vlasnici pasa.

Sve češće krađe automobila kod nas i u svetu naterale su mnoge vlasnike vozila da ovoj nemiloljivoj pojavi stanu na put na jedan stari ali oprobani način. Raznoraznim spravama i aparatima ljudi služe kao zaštita, vešti kradljivci lako doskoče, pa su automobilisti došli na ideju da obuče psa kao čuvara automobila. Treba odmah napomenuti da je pas veoma inteligentna životinja i da u najvećem broju slučajeva u sebi nosi nagon za čuvanjem stvari svoga gospodara. Mnogobrojni vlasnici automobila i pasa izneli su zanimljive podatke o tome, da njihov pas sa lakoćom pronalazi vozilo svoga gospodara i da razlikuje šum motora, na koji živo reaguje. Mnogima će to izgledati čudno, ali ćemo vas podsetiti na već iznesene podatke u ovoj knjizi kada smo rekli u kojoj je meri razvijeno čulo sluha i mirisa kod psa.

Može li se svaki pas obučiti za čuvara? Kao što smo već rekli kod većine pasa postoji urođeni nagon za ovu osobinu. Ovaj nagon je i rasna osobina izvesnih pasa, kao što su grupa službenih pasa (šarplaninci, dobermani, nemački ovčari, bokseri, šnaučeri, erdelterijeri i drugi), kao i kod nekih vrsta lovačkih pasa. I obični takozvani mešanci imaju razvijene čuvarne osobine. Drugim rečima rečeno, kao što smo više puta u ovoj knjizi naglasili, kod psa treba odmalena negovati i razvijati ove sklonosti. Najbolje je da se time bavi samo jedna osoba, jer u suprotnom pas će odlaziti onome koji se prema njemu najblaže ophodi.

Kao što smo već imali prilike da vidimo, prvi svoj kontakt pas uspostavlja sa vlasnikom a i sa prostorom u kome se nalazi. Zato, ako imate dvorište, pustite psa da se po njemu slobodno kreće. Vremenom će shvatiti da je sve što se u tome dvorištu nalazi prepušteno njemu na čuvanje. Ili, ako nemate dvorište, što češće ga „upoznajte“ sa vašim automobilom. On će tu po mirisu prepoznati da ta stvar pripada vama, pa će je vremenom shvatiti kao deo „svoje teritorije“ koja mu je poverena na čuvanje. Međutim, ipak prvi korak u obučavanju psa da

čuva automobil predstavljaće njegov boravak u unutrašnjosti vozila. Stoga treba psa postepeno navikavati da bez straha ulazi u vozilo i da se u njemu zadržava. Uvek kad imate vremena, povežite i psa sa sobom, kako bi se što pre navikao na vožnju.

Slika 45. Pas kao čuvar automobila. — Nepoznato lice (pomoćnik) pokušava da pride automobilu, ali bez uspeha. Pas je isturio glavu kroz prozor automobila i ne dopušta nepoznatom licu da mu se približi.

Još jedan koristan, stari ali oprobani savet. I u ovom slučaju pokažite strpljenje. Imao sam lično prilike u to da se uverim. Jedan moj prijatelj Zoran Radović je strpljivim radom uspeo da obuči psa da mu čuva kola. To je bila jedna ženka — šarplaninka, veoma umiljata, koja se kod svakog mazila. Ali kada je ušla u kola svoga vlasnika, odmah je promenila narav i počela da reži na svakog koji joj je prišao. I moj prijatelj Zoran je u prvo vreme bio začuden kako je ova, inače umiljata kuja, brzo shvatila šta se od nje traži. Pokušali smo kuju

da uvedemo u druga kola. Međutim, ona je bila ravnodušna, pa čak nije htela ni da uđe u njih. Samo je tražila kola svoga vlasnika. I drugi moj prijatelj, veliki ljubitelj pasa Jovan Miklja na sličan način je obučio svoga psa Bena, nemačkog ovčara da čuva vlasnikov Opel.

Kako su ovi psi, a i mnogi drugi, postali tako nepokolebljivi čuvari automobila? Odgovor je jednostavan. Oba vlasnika su za vreme obučavanja pokazala izvanredno strpljenje. Pas je po prirodi shvatio da teritorija koju mora da čuva nije samo stan, dvorište, kuća, već i svako ono mesto gde se oseća miris njegovog vlasnika. Zahvaljujući svom strpljenju, oba pomenuta vlasnika ostavljaju svoje automobile sa otvorenim prozorima. Pas u njima mirno spava ili se odmara, ali nikome neće dozvoliti da mu se približi.

Ovaj mali prilog neka posluži vlasnicima pasa koji poseduju vozilo, da obuče svoga psa kao čuvara kola. Ako im to uspe boljeg čuvara svakako neće naći.

SADRŽAJ

Uvod — dr. V. Litričin — — — — — — — — — —	5
I deo	
Značaj viših nervnih aktivnosti u dresuri pasa — — — — —	9
Ponašanje životinje u spoljašnjoj sredini — — — — —	10
Prilagođavanje organizma na uslove života — — — — —	11
II deo	
Osnovi teorije dresure — — — — — — — — — —	14
Dominantne reakcije i njihov značaj za dresuru — — — — —	17
Metode dresiranja — — — — — — — — — —	18
Oblici nadražaja — — — — — — — — — —	19
Nadražaji koji ometaju — — — — — — — — — —	21
Intonacija glasa i njen značaj za dresuru — — — — —	22
Primena prinude — — — — — — — — — —	25
Pohvale i zabrane — — — — — — — — — —	26
Uticaji spoljašnjih faktora na dresuru — — — — —	27
Greške koje se najčešće čine u dresuri — — — — —	28
Povezanost obuke — — — — — — — — — —	29
Uzajamni odnos dresera i psa i uloga pomoćnika — — — — —	30
O načinu rada i navikama — — — — — — — — — —	32
Osnovni pojmovi o tragu i komponentama mirisa — — — — —	33
III deo	
Opšti kurs dresiranja — — — — — — — — — —	35
Način navikavanja psa da se odaziva, nosi ogrlicu, po- vodnik i brnjicu — — — — — — — — — —	36
Navikavanje psa da ide pored noge — — — — — — — — — —	39
Slobodno vreme psa — — — — — — — — — —	44

Dozivanje psa — — — — — — — — — —	45
Komanda zabrane „Fuj” — — — — — — — — — —	46
Navika sedanja — — — — — — — — — —	49
Poleganje psa — — — — — — — — — —	53
Stajanje na mestu — — — — — — — — — —	55
Navika na mesto — — — — — — — — — —	56
Navika vraćanja na mesto — — — — — — — — — —	57
Donošenje stvari — — — — — — — — — —	57
Puzanje — — — — — — — — — —	61
Savlađivanje prepreka — — — — — — — — — —	63
Preskakanje preko ograde — — — — — — — — — —	63
Hodanje po gredi — — — — — — — — — —	69
Hodanje po stepenicama — — — — — — — — — —	71
Usporavanje pokreta — — — — — — — — — —	75
Lajanje na komandu — — — — — — — — — —	76
Navikavanje na pucanje — — — — — — — — — —	79
Učenje psa da pliva — — — — — — — — — —	80
Grupno dresiranje pasa — — — — — — — — — —	80

IV deo

Tehnika obuke pomoćnog karaktera — — — — — — — — — —	82
Razvijanje nepoverenja u strana lica — — — — — — — — — —	82
Odbijanje primanja hrane od nepoznatog lica — — — — — — — — — —	84
Hvatanje begunca — — — — — — — — — —	86
Sprovođenje begunca — — — — — — — — — —	89
Odbrana vlasnika — — — — — — — — — —	91
Čuvanje stvari — — — — — — — — — —	92
Odabiranje stvari vlasnika — — — — — — — — — —	93
Praćenje traga vlasnika — — — — — — — — — —	95

V deo

Tehnika obuke specijalnih navika — — — — — — — — — —	97
Dresiranje psa stražara — — — — — — — — — —	97
Stražarenje kada je pas vezan za kotur — — — — — — — — — —	98

Stražarenje kada je pas vezan za lanac	—	—	—	—	—	—	—	100
Stražarenje kada pas nije vezan	—	—	—	—	—	—	—	100
Dresiranje psa čuvara	—	—	—	—	—	—	—	101
Stražarenje na mestu	—	—	—	—	—	—	—	102
Stražarenje u pokretu	—	—	—	—	—	—	—	103
Pretraživanje okoline	—	—	—	—	—	—	—	104
Pretraživanje prostorija i zaklona	—	—	—	—	—	—	—	106
Dresura psa tragača	—	—	—	—	—	—	—	107
Odabiranje tuđih predmeta	—	—	—	—	—	—	—	109
Praćenje tuđeg traga	—	—	—	—	—	—	—	110
Pronalaženje jednog čoveka u grupi ljudi	—	—	—	—	—	—	—	113
Pronalaženje čoveka po mirisu njegovih stvari	—	—	—	—	—	—	—	115
Dresura psa za vezu	—	—	—	—	—	—	—	116

VI deo

Treniranje službenih pasa	—	—	—	—	—	—	—	118
Učvršćivanje navika stečenih za vreme obuke	—	—	—	—	—	—	—	119
Treniranje psa stražara	—	—	—	—	—	—	—	120
Treniranje psa tragača	—	—	—	—	—	—	—	121
Treniranje psa čuvara	—	—	—	—	—	—	—	125
Sprave i stvari koje se koriste u dresuri	—	—	—	—	—	—	—	126

VII deo

Saveti za uspešnije sprovođenje dresure i treniranja	—	—	—	—	—	—	—	128
Saveti za treniranje	—	—	—	—	—	—	—	133
Kako se treba pripremiti za praktičnu obuku	—	—	—	—	—	—	—	133
Plan odvijanja praktičnih vežbi	—	—	—	—	—	—	—	134
Stvari koje su neophodne za vežbe	—	—	—	—	—	—	—	134
Analiza pređenih vežbi i zaključci	—	—	—	—	—	—	—	137

VIII deo

Osnovni pojmovi o rasnim psima i zdravstvena zaštita	—	—	—	—	—	—	—	141
dr. V. Litričin	—	—	—	—	—	—	—	147
Rase pasa i njihova podela	—	—	—	—	—	—	—	154
Držanje i ishrana pasa	—	—	—	—	—	—	—	158
Pas kao čuvar automobila	—	—	—	—	—	—	—	158